

หมวดที่ 12

วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น

เค้าโครงเรื่อง

1. วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้น
2. วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น

สาระสำคัญ

1. วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้น
 - 1.1 คดีมีข้อพิพาท
 - 1.2 คดีไม่มีข้อพิพาท
2. วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น
 - 2.1 วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่
 - 2.2 วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก
 - 2.3 การพิจารณาโดยขาดนัด
 - 2.4 อนุญาตตุลาการ

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักศึกษาได้ศึกษาหมวดที่ 12 นี้แล้ว ทำให้นักศึกษา

1. ได้ทราบถึงวิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้นได้ แบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ คดีมีข้อพิพาท และคดีไม่มีข้อพิพาท
2. ได้ทราบถึงวิธีพิจารณาคดีมีข้อพิพาทตั้งแต่ชั้นยื่นคำฟ้อง หมายถึงเรียกจำเลยให้การแก้คดี การแก้คำฟ้อง แก้คำให้การ การชี้สองสถาน และการทิ้งฟ้อง ถอนฟ้อง
3. ได้ทราบถึงวิธีดำเนินคดีไม่มีข้อพิพาท
4. ได้ทราบว่าคดีมโนสาเร่คืออะไร การฟ้องคดีมโนสาเร่ฟ้องด้วยวาจาได้ กำหนดเวลายื่นคำให้การในคดีมโนสาเร่ และการพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีมโนสาเร่

5. ได้ทราบอย่างไรเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก และการฟ้องและคำร้องขอต่อศาลให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัด
6. ได้ทราบถึงการพิจารณาโดยขาดนัด
7. ได้ทราบความหมายของคำว่าอนุญาตตุลาการ ประเภทของอนุญาตตุลาการ เรื่องใดบ้างที่จะมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดได้

หมวดที่ 12

วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น

คำว่า “วิธีพิจารณา” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมิได้ให้คำวิเคราะห์ศัพท์ไว้ แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่า คำว่า “วิธีพิจารณา” นั้นมีความหมายเป็นสองประการคือ วิธีดำเนินการพิจารณาโดยเฉพาะประการหนึ่ง และเป็นชื่อของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอีกประการหนึ่ง สำหรับประการแรกหมายถึงวิธีดำเนินการพิจารณาคดีในชั้นศาลทำการพิจารณา ส่วนประการที่สองหมายถึงนอกจากจะรวมถึงวิธีพิจารณาคดีในชั้นศาลทำการพิจารณาแล้วยังรวมถึงกิจการอื่น ๆ อันเกี่ยวกับคดี เช่น การบังคับคดี เป็นต้นด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้แบ่งวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้น ซึ่งได้แก่วิธีพิจารณาคดีธรรมดา โดยแบ่งออกเป็นคดีจำพวกที่มีข้อพิพาทซึ่งตั้งต้นด้วยคำฟ้องธรรมดาอย่างหนึ่ง และคดีที่ไม่มีข้อพิพาทซึ่งตั้งต้นด้วยคำร้องขออีกอย่างหนึ่ง

ส่วนที่ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น ซึ่งได้แก่วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ คดีไม่มีข้อยุ่งยาก คดีขาดนัด และอนุญาตตุลาการ

ส่วนที่ 1

วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้น

วิธีพิจารณาสามัญในศาลชั้นต้นแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

1. คดีมีข้อพิพาท
2. คดีไม่มีข้อพิพาท

ตอนที่ 1

คดีมีข้อพิพาท

คดีมีข้อพิพาท คือคดีที่ประกอบด้วยคู่ความ 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งถูกโต้แย้งเกี่ยวสิทธิหรือหน้าที่ของตนตามกฎหมายแพ่งซึ่งเรียกฝ่ายที่ถูกโต้แย้งเกี่ยวสิทธิหรือหน้าที่นี้ว่า “โจทก์” อีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นผู้มาโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ซึ่งเรียกว่า “จำเลย” ฝ่ายโจทก์จึงฟ้องเป็นคดีขึ้นในศาล เพื่อพิจารณาพิพากษาให้เป็นผลปลดเปลื้องการโต้แย้งสิทธินั้น ฝ่ายจำเลยอาจเถียงได้ว่าเขามีได้โต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ จึงเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องฟังจากพยานทั้งสองฝ่ายในระหว่างพิจารณาว่าจะเชื่อตามข้อหาของโจทก์หรือตามข้อเถียงของจำเลย การดำเนินคดีในกรณีนี้จึงเรียกว่า “คดีมีข้อพิพาท”

ในการดำเนินคดีมีข้อพิพาทนี้แบ่งการพิจารณาออกได้ดังนี้

1. ชื่นยื่นคำฟ้องและหมายเรียกจำเลยให้แก่คดี
2. ทิ้งฟ้อง ถอนฟ้อง ผลของการทิ้งฟ้องและถอนฟ้อง
3. การยื่นคำให้การ
4. การแก้คำฟ้องและแก้คำให้การ
5. การนัดพร้อม การชี้สองสถาน และการนัดพิจารณา

บทที่ 1

ชั้นยื่นคำฟ้องและหมายเรียกจำเลยให้แก้คดี

ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้ที่ถูกโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองป้องกันตามกฎหมาย โดยผู้ถูกโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ได้อ้างสิทธิหรือหน้าที่เหนือบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมาโต้แย้ง และฝ่ายที่มาโต้แย้งนี้ได้ปฏิเสธสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่ถูกโต้แย้ง ฝ่ายที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่จึงต้องเสนอคดีของตนต่อศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาให้ผลปลดปล่อยการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่นั้น โดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้น* ซึ่งมีเขตศาลเหนือคดีนั้น เว้นแต่คดีมีโนสาเร่อาจฟ้องด้วยวาจาได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 191) และเมื่อได้ยื่นคำฟ้องแล้ว คดีนั้นอยู่ในระหว่างพิจารณา และผลแห่งการนี้ (1) ห้ามไม่ให้โจทก์ยื่นคำฟ้องเรื่องเดียวกันนั้นต่อศาลเดียวกันหรือต่อศาลอื่น และ (2) ถ้ามีเหตุเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพฤติการณ์อันเกี่ยวกับการยื่นฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตศาลเหนือคดีนั้น เช่นการเปลี่ยนแปลงภูมิลำเนาของจำเลย การเปลี่ยนแปลงเช่นว่านี้หาตัดอำนาจศาลที่รับฟ้องคดีไว้ในอันที่จะพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไม่ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 173 วรรคสอง)

เมื่อได้ยื่นคำฟ้องและทำให้คดีเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่าคดีนั้นอยู่ในระหว่างพิจารณา แต่ที่จะมีผลได้จริงศาลจะต้องรับคำฟ้องเสียก่อน ที่เรียกว่ารับคำฟ้องหมายความว่าคำฟ้องที่พนักงานเจ้าหน้าที่ศาลได้รับไว้แล้วยื่นต่อศาล ศาลได้สั่งรับประทับฟ้องโดยจะสั่งว่า “ประทับฟ้อง” “หมาย” “หมายเรียกจำเลย” หรือคำอื่นใดก็แล้วแต่อันแสดงให้เห็นว่าศาลได้ตรวจคำฟ้องนั้นแล้วรับคำฟ้องไว้ให้ดำเนินคดีต่อไป

เมื่อศาลได้สั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ศาลจะต้องออกหมายเรียกจำเลยให้มาแก้คดี โดยส่งสำเนาคำฟ้องซึ่งโจทก์ต้องยื่นต่อศาลไว้พร้อมกับคำฟ้อง หมายเรียกและสำเนาคำฟ้องนี้ให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้มีหน้าที่ส่งแก่จำเลย ให้โจทก์เสียค่าธรรมเนียม

*ป.วิ.แพ่ง มาตรา 170 “ห้ามมิให้ฟ้อง พิพากษา และชี้ขาดตัดสินคดีเป็นครั้งแรกในศาลหรือโดยศาลอื่นนอกจากศาลชั้นต้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งเป็นอย่างอื่น”

ในการส่ง ส่วนการนำส่งนั้นโจทก์จะนำส่งหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่ศาลจะสั่งให้โจทก์มีหน้าที่จัดการนำส่ง (ป.วิ. แพ่ง มาตรา 70 วรรคสอง)

สำหรับหมายเรียกที่ศาลต้องออกเพื่อเรียกจำเลยให้มาแก้คดีนี้ เป็นหน้าที่โจทก์จะต้องมาร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ศาลเพื่อให้ส่งหมายนั้นแก่จำเลยภายใน 7 วันนับแต่โจทก์ยื่นคำฟ้อง (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 173 วรรคแรก) ถ้าโจทก์ไม่ร้องขอให้เจ้าพนักงานศาลส่งหมายเรียกให้จำเลยแก้คดีภายในกำหนดดังกล่าวแล้วเรียกว่า โจทก์ทิ้งฟ้อง

บทที่ 2

การทิ้งฟ้อง การถอนฟ้อง ผลของการทิ้งฟ้อง และการถอนฟ้อง

1. การทิ้งฟ้อง

ที่ได้กล่าวมาแล้วในชั้นยื่นคำฟ้องว่า เมื่อโจทก์ได้ยื่นคำฟ้องไว้ต่อศาลแล้ว เป็นหน้าที่ของโจทก์จะต้องมาร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ศาลภายในกำหนด 7 วันนับแต่ยื่นคำฟ้อง เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ศาลส่งหมายเรียกแก้จำเลยให้มาแก้คดี ถ้าโจทก์เพิกเฉยเสียไม่ร้องขอให้เจ้าพนักงานศาลส่งหมายเรียกแก้จำเลยภายในกำหนดดังกล่าว หรือโจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไว้ เรียกว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง เกี่ยวกับการทิ้งฟ้องในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 174 ว่า “ในกรณีต่อไปนี้ให้ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง คือ

(1) ภายหลังจากที่ได้เสนอคำฟ้องแล้ว โจทก์เพิกเฉยไม่ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้ส่งหมายเรียกให้แก้คดีแก้จำเลย และไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้นภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันยื่นคำฟ้อง

(2) โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไว้เพื่อการนั้นโดยได้ส่งคำสั่งให้แก่โจทก์โดยชอบแล้ว”

จากบทบัญญัติมาตรา 174 นี้จะเห็นว่ากรณีเป็นการทิ้งฟ้องมี 2 กรณีคือ

1. โจทก์เพิกเฉยไม่ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อส่งหมายเรียกให้แก้คดีแก้จำเลย

2. โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไว้

กรณีโจทก์เพิกเฉยไม่ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อส่งหมายเรียกให้แก้คดีแก้จำเลย หมายความว่าเมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องแล้ว เป็นหน้าที่โจทก์จะร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนด 7 วันนับแต่ยื่นคำฟ้อง เพื่อส่งหมายเรียกจำเลยให้มาแก้คดี หากโจทก์เพิกเฉยไม่ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และไม่แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่ง

การเพิกเฉยเช่นนั้นภายในกำหนดดังกล่าว เรียกว่า “โจทก์ทิ้งฟ้อง”

การทิ้งฟ้องตามกรณีนี้เป็นการทิ้งฟ้องโดยผลของกฎหมาย เพราะเป็นการที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ถ้าโจทก์ได้แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยที่ไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดดังกล่าวให้ศาลทราบพร้อมกับขอเลื่อนเวลาในการร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยไปในวันอื่น ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 23 ด้วยแล้ว เมื่อศาลเหตุเหตุนั้นสมควรและได้เลื่อนเวลาให้เช่นนั้นไม่ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง

ฉะนั้น การทิ้งฟ้องกรณีแรกเป็นกรณีโจทก์ไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ และมีได้แจ้งให้ศาลทราบเหตุแห่งการเพิกเฉยเช่นนั้น และจะต้องเป็นคำฟ้องซึ่งต้องออกหมายเรียกให้จำเลยแก้คดีจึงจะเข้ากรณีแรกนี้

ข้อสังเกต

1. การร้องขอชดเชย ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 288 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อได้ยื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นเหมือนอย่างคดีธรรมดา” กล่าวคือ ถือว่าผู้ร้องขอชดเชยเป็นโจทก์ฟ้องโจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาซึ่งเป็นผู้นำคดี ศาลชั้นต้นจะต้องออกหมายเรียกให้โจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาให้การแก้คำร้องขอชดเชย จึงเป็นหน้าที่โจทก์ (ผู้ร้องขอชดเชย) จะต้องร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนด หากเพิกเฉยเสียไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว เรียกว่า โจทก์ (ผู้ร้องขอชดเชย) ทิ้งฟ้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 814/2503 ที่ประชุมใหญ่)

2. ฟ้องอุทธรณ์หรือฟ้องฎีกา ไม่มีหมายเรียกจำเลยให้แก้คดีอย่างฟ้องในศาลชั้นต้น จึงไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 174(1) ต้องบังคับตามมาตรา 174(2) (คำพิพากษาฎีกาที่ 821/2511 และ 2524/2517)

กรณีโจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไว้ หมายความว่าถ้าศาลกำหนดให้โจทก์กระทำอะไรในการดำเนินคดีภายในกี่วัน โจทก์ต้องทำภายในกำหนดนั้น มิฉะนั้นเรียกว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง

1. ศาลกำหนดเวลาให้ดำเนินคดี
2. ศาลได้ส่งคำสั่งให้แก่โจทก์โดยชอบแล้ว
3. โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนด

1. ศาลกำหนดเวลาให้ดำเนินคดี หมายความว่า ศาลได้กำหนดให้โจทก์กระทำอะไรในคดีภายในกี่วัน โจทก์ต้องทำภายในกำหนดนั้น การดำเนินคดีที่ศาลกำหนดแยกเป็น 2 กรณีคือ

ก. การดำเนินคดีที่ต้องกระทำ หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลกำหนดว่า โจทก์จะต้องกระทำโดยเด็ดขาด ไม่เช่นนั้นถือว่าทิ้งฟ้อง เช่น โจทก์ฎีกา และศาลฎีกาสั่งให้รอกการพิจารณาคดีไว้ก่อนเพื่อรอฟังผลอีกคดีหนึ่ง เมื่อคดีที่รอฟังผลถึงที่สุดแล้ว ให้โจทก์แถลงให้ศาลทราบภายใน 10 วัน หากคดีที่สั่งให้รอถึงที่สุด และโจทก์ไม่ได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลแต่ประการใดแล้ว ก็ถือว่าโจทก์เพิกเฉยไม่นำพาในการดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนดเป็นการทิ้งฟ้อง ต้องจำหน่ายคดี (คำพิพากษาฎีกาที่ 1680/2506)

ข. การดำเนินคดีที่ไม่ต้องกระทำ หมายความว่า การดำเนินคดีใดที่ศาลกำหนดให้กระทำแต่มีได้กำหนดโดยเด็ดขาดว่าต้องกระทำเช่นนี้โจทก์จะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ ไม่ถือว่าทิ้งฟ้อง เช่น ศาลมีคำสั่งกำหนดวันชี้สองสถาน และส่งให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบล่วงหน้าโดยชอบแล้ว ถึงวันนัดชี้สองสถานโจทก์ไม่มา เช่นนี้ไม่ถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง เพราะในวันชี้สองสถานโจทก์จะมาหรือไม่มาก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1257/2514)

2. ศาลได้ส่งคำสั่งให้แก่โจทก์โดยชอบแล้ว หมายความว่า ถ้าศาลกำหนดให้โจทก์กระทำอะไรในการดำเนินคดีภายในกี่วัน ศาลจะต้องส่งคำสั่งนั้นให้แก่โจทก์ทราบโดยชอบ เพราะถ้าโจทก์ไม่ทราบคำสั่งจะว่าโจทก์ขัดขืนไม่ทำตามภายในกำหนดคงไม่ได้ การทราบคำสั่งจะถือว่าทราบต่อเมื่อโจทก์ลงลายมือรับทราบแล้ว ไม่ว่าจะรับทราบกรณีศาลให้ส่ง หรือรับทราบขณะที่โจทก์อยู่ในศาลก็ตาม

3. โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนด หมายความว่า เมื่อโจทก์ได้รับทราบคำสั่งศาลโดยชอบแล้ว โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีตามที่ศาลสั่งภายในกำหนด เช่น โจทก์ยื่นคำฟ้องเรียกเงินกู้จากจำเลย จำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกหนังสือจากโจทก์เพื่อให้จำเลยดูก่อนที่จำเลยจะให้การ จำเลยจะได้ให้การได้ถูกต้อง ศาลหมายนัดให้โจทก์นำหนังสือไปส่งศาล เพื่อให้จำเลยดูในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2550 เวลา 10.00 น. โจทก์ได้รับหมายนัดแล้วไม่นำมาภายในกำหนด เรียกได้ว่าโจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาที่ศาลกำหนดไว้

เมื่อมีเหตุที่ฟ้องดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 132(1) ทั้งนี้ อำนาจศาลสั่งจำหน่ายคดีเป็นดุลพินิจของศาลที่จะสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ได้ เพราะเหตุว่ามาตรา 132 ไม่ได้บังคับเด็ดขาดว่าศาลต้องจำหน่ายคดีเป็นแต่ใช้ดุลพินิจ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2493) ถ้าศาลสั่งจำหน่ายคดีโจทก์ชอบที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 574/2494)

2. การถอนฟ้อง

การถอนฟ้องหมายถึงกระบวนการพิจารณาภายหลังจากโจทก์ยื่นคำฟ้องแล้ว โจทก์ต้องการขอระงับการฟ้องเสียโดยไม่ประสงค์จะว่ากล่าวต่อไป เกี่ยวกับเรื่องการถอนฟ้อง ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 175 ว่า “ก่อนจำเลยยื่นคำให้การโจทก์อาจถอนคำฟ้องได้โดยยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาล

ภายหลังจำเลยยื่นคำให้การแล้ว โจทก์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลชั้นต้นเพื่ออนุญาตให้โจทก์ถอนคำฟ้องได้ ศาลจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรก็ได้ แต่

(1) ห้ามไม่ให้ศาลให้อุญาต โดยมีได้ฟังจำเลยหรือผู้ร้องสอด ถ้าหากมีก่อน

(2) ในกรณีที่โจทก์ถอนคำฟ้อง เนื่องจากมีข้อตกลงหรือประนีประนอมยอมความกับจำเลยให้ศาลอนุญาตไปตามคำขอนั้น”

จากบทบัญญัติมาตรา 175 ขอแยกออกพิจารณาเป็น 3 กรณีดังนี้

1. ระยะเวลาถอนฟ้อง
2. วิธีถอนฟ้อง
3. คำสั่งของศาลเมื่อขอถอนฟ้อง

1. ระยะเวลาถอนฟ้อง ตามบทบัญญัติมาตรา 175 ได้กำหนดระยะเวลาถอนฟ้องเป็น 2 ตอนคือ

1.1 การถอนฟ้องก่อนจำเลยยื่นคำให้การ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 175 วรรคแรกบัญญัติว่า “ก่อนจำเลยยื่นคำให้การ โจทก์อาจถอนคำฟ้องได้...” คำว่า “ก่อนจำเลยยื่นคำให้การ” หมายถึงกรณีต่อไปนี้

ก. ยื่นฟ้องแล้วยังไม่ได้ส่งหมายเรียกจำเลยให้มาแก้คดี เพราะโจทก์มีเวลาถึง 7 วัน ในการนำส่งหมายเรียก และสำเนาคำฟ้องให้จำเลย ดังนั้น ก่อนจะสิ้น

กำหนด 7 วันนับแต่วันยื่นคำฟ้อง โจทก์มายื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาลขอถอนคำฟ้อง ดังนี้ ถือว่าก่อนจำเลยยื่นคำให้การ

ข. เมื่อส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยโดยชอบแล้ว แต่จำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ โจทก์ยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาลขอถอนคำฟ้อง ดังนี้ ถือว่าก่อนจำเลยยื่นคำให้การ

ค. ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยโดยชอบแล้ว จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ โจทก์ได้ขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การกรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การคงถือว่าก่อนจำเลยยื่นคำให้การเช่นกัน

1.2 ถอนฟ้องภายหลังจำเลยยื่นคำให้การ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 175 วรรคสอง บัญญัติว่า “ภายหลังจำเลยยื่นคำให้การแล้ว โจทก์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลชั้นต้นเพื่ออนุญาตให้โจทก์ถอนคำฟ้องได้...”

2. วิธีถอนฟ้อง ถอนฟ้องก่อนจำเลยยื่นคำให้การ และถอนฟ้องภายหลังจำเลยยื่นคำให้การ กำหนดวิธีถอนฟ้องดังนี้

2.1 ถอนฟ้องก่อนจำเลยยื่นคำให้การ ก่อนจำเลยยื่นคำให้การ โจทก์ประสงค์จะถอนคำฟ้อง โจทก์จะต้องยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาล (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 175 วรรคแรก) กล่าวคือ ยื่นคำแถลงต่อศาลนั่นเอง แต่คำแถลงนี้ต้องทำเป็นหนังสือ ศาลไม่มีอำนาจรับคำแถลงด้วยวาจาตามมาตรา 21(1) ได้

2.2 ถอนฟ้องภายหลังจำเลยยื่นคำให้การแล้ว เมื่อจำเลยยื่นคำให้การแล้ว จำเลยจึงเข้ามาเป็นคู่ความ ภายหลังจากจำเลยยื่นคำให้การแล้ว โจทก์ประสงค์จะถอนคำฟ้อง โจทก์จะต้องยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลชั้นต้น กรณีนี้โจทก์ต้องเสียค่าธรรมเนียมและต้องมีสำเนาคำร้องให้จำเลยทุกคน เนื่องจากมีใช้คำขอจะทำได้แต่ฝ่ายเดียว ก่อนศาลทำคำสั่งตามคำขอต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือคู่ความอื่น ๆ คัดค้านก่อน

3. คำสั่งของศาลเมื่อขอถอนฟ้อง

ก. ถ้าถอนฟ้องก่อนจำเลยยื่นคำให้การ โจทก์จะยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาล ซึ่งศาลจะอนุญาตให้ถอนได้เสมอ เพราะในชั้นนี้จำเลยยังมีได้ยื่นคำให้การ ยังมีได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีด้วย

ข. ถ้าถอนฟ้องภายหลังจำเลยยื่นคำให้การ ศาลมีอำนาจที่จะสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. อนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือ
2. ไม่อนุญาตให้ถอนฟ้อง หรือ
3. อนุญาตภายในเงื่อนไขที่เห็นสมควร

การถอนฟ้องตามข้อ ข. นี้ ศาลจะมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งในสามประการ ต้องพิจารณา ดังนี้

ถ้าศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ถอนฟ้อง ศาลย่อมมีคำสั่งไปที่เดียวเลย แต่ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาต หรืออนุญาตภายในเงื่อนไขใด ๆ ตามที่เห็นสมควร และมีใช้ถอนฟ้องอันเนื่องมาจากโจทก์จำเลยตกลงหรือประนีประนอมยอมความแล้ว ก่อนมีคำสั่งศาลจะต้องฟังคำชี้แจงของจำเลยหรือผู้ร้องสอด (ถ้าหากมี) ก่อน โดยศาลจะส่งสำเนาคำร้องของโจทก์ให้จำเลย และกำหนดวันให้จำเลยส่งคำชี้แจงต่อศาล เมื่อได้ฟังคำชี้แจงของจำเลยแล้ว ศาลก็มีอำนาจออกคำสั่งได้ แม้จำเลยจะแถลงคัดค้าน ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาตให้ถอนฟ้องก็อนุญาตได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 284/2505)

การที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องให้โอกาสจำเลยชี้แจงก่อนจะมีคำสั่งในการขอถอนฟ้องกรณีนี้ ด้วยเหตุที่จำเลยได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีแล้ว และการที่โจทก์ขอถอนฟ้องอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่จำเลย เช่นเมื่อโจทก์ได้ทราบคำให้การของจำเลยแล้ว เห็นว่าฟ้องของตนบกพร่อง หรือเมื่อโจทก์ได้นำพยานมาสืบบ้างแล้ว เห็นว่าหลักฐานของตนไม่ดีจึงขอถอนฟ้องเสียดังนี้ จำเลยอาจคัดค้านไม่ยอมให้ถอนฟ้องโดยขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาไปที่เดียวก็ได้ ทั้งนี้ สุดแล้วแต่ศาลจะมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

ถ้าการถอนฟ้องอันเนื่องมาจากโจทก์จำเลยมีข้อตกลงหรือประนีประนอมยอมความกัน ศาลต้องสั่งอนุญาตไปตามคำขอนั้น

ข้อสังเกต

1. ถ้าคดีนั้นมีโจทก์หลายคน โจทก์คนใดประสงค์จะถอนฟ้องคงถอนได้เฉพาะส่วนของตนจะขอถอนฟ้องในส่วนของโจทก์คนอื่นด้วยมิได้ ฉะนั้น ศาลจะพิจารณาว่าการที่โจทก์บางคนขอถอนฟ้องนั้นกระทบกระเทือนถึงโจทก์คนอื่น ๆ หรือไม่

ถ้าศาลเห็นสมควรศาลก็จะสอบถามโจทก์คนอื่น ๆ ก่อนที่จะสั่งคำขอถอนฟ้องนั้นว่า ประการใด โดยคำนึงถึงประโยชน์ของโจทก์คนอื่น ๆ นั้นด้วย

2. ถ้าคดีนั้นมีจำเลยหลายคน ศาลต้องสอบถามจำเลยทุกคนในกรณีที่ กฎหมายบังคับให้ถามจำเลย

3. โจทก์ขอถอนฟ้องเวลาใดก็ได้ก่อนศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

4. การถอนอุทธรณ์หรือฎีกา คงมีหลักเช่นเดียวกับถอนฟ้องในศาล ชั้นต้น กล่าวคือ พิจารณาว่าคุณความอีกฝ่ายหนึ่งแก้อุทธรณ์แก้ฎีกาแล้วหรือไม่

3. ผลของการทิ้งฟ้องและการถอนฟ้อง

เมื่อมีการทิ้งฟ้องหรือการถอนฟ้องเกิดขึ้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติผลของการทิ้งฟ้องและการถอนฟ้องไว้ในมาตรา 176 ว่า “การทิ้งคำฟ้องหรือถอนคำฟ้องย่อมลบล้างผลแห่งการยื่นคำฟ้องนั้น รวมทั้งกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ อันมีมาต่อภายหลังยื่นคำฟ้อง และกระทำให้อุทธรณ์กลับคืนเข้าสู่ฐานะเดิมเสมือนหนึ่งมิได้มีการยื่นฟ้องเลย แต่คำฟ้องใด ๆ ที่ได้ทิ้งหรือถอนแล้วอาจยื่นใหม่ได้ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยอายุความ”

เมื่อมีการทิ้งฟ้องศาลจะสั่งจำหน่ายคดี หรือเมื่อศาลอนุญาตให้ถอนคำฟ้อง และศาลได้มีคำสั่งจำหน่ายคดีแล้ว การทิ้งฟ้องหรือการถอนฟ้องนั้นย่อมมีผลดังนี้

1) ย่อมลบล้างผลแห่งการยื่นคำฟ้องนั้นรวมทั้งกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ อันมีมาต่อภายหลังการยื่นคำฟ้อง และกระทำให้อุทธรณ์กลับคืนเข้าสู่ฐานะเดิมเสมือนหนึ่งมิได้มีการยื่นฟ้องเลย

ก. ย่อมลบล้างผลแห่งการยื่นคำฟ้องนั้น รวมทั้งกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ อันมีมาต่อภายหลังการยื่นคำฟ้อง หมายความว่าคำฟ้องนั้นย่อมระงับสิ้นไปเสมือนหนึ่งมิได้มีการยื่นคำฟ้องต่อศาลเลย และการกระทำต่าง ๆ ในกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลหรือคู่ความได้กระทำไปแล้ว นับแต่มีการยื่นฟ้องเป็นต้นมาถือว่าเป็นอันลบล้างไปทั้งสิ้น เช่น เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องแล้วโจทก์ได้ยื่นคำขอต่อศาลให้ยึดทรัพย์ของจำเลยไว้ชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษาตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 254 (1) ศาลได้ไต่สวนคำขอของโจทก์แล้วมีคำสั่งอนุญาตให้ยึดทรัพย์ของจำเลยไว้ชั่วคราวได้ตามคำขอ การยื่นคำขอให้ยึดทรัพย์ของจำเลยไว้ชั่วคราว การไต่สวนและการมีคำสั่งอนุญาตของศาล ตลอดจนการที่เจ้าพนักงานบังคับคดี

ดำเนินการยึดทรัพย์สินของจำเลยตามคำสั่งศาล เป็นกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ อันมีมาต่อ
ภายหลังการยื่นคำฟ้อง เมื่อศาลมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีจากสารบบความ เพราะเหตุโจทก์
ทิ้งฟ้องแล้ว กระบวนการพิจารณาดังกล่าวก็ย่อมถูกลบล้างและสิ้นผลไปด้วยเสมือนหนึ่งมิได้มี
การยึดทรัพย์สินของจำเลยมาก่อนเลย

ข. คู่ความกลับคืนสู่ฐานะเดิม หมายถึงฐานะของคู่ความในทางคดีเท่านั้น ไม่
รวมถึงค่าฤชาธรรมเนียมด้วย ฉะนั้น คู่ความจะร้องขอค่าฤชาธรรมเนียมที่เสียไปแล้ว
ไม่ได้แต่ศาลอาจผ่อนผันให้บ้าง เช่นกรณีจำหน่ายคดีเพราะโจทก์ทิ้งฟ้องตามมาตรา 132
ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะสั่งคืนค่าขึ้นศาลอันเป็นธรรมเนียมศาลได้ คงสั่งคืนค่าธรรมเนียมที่
ยังไม่ได้ใช้เช่นค่าตัดสิน ค่าคำบังคับ (คำสั่งคำร้องที่ 581/2502) แต่ถ้าเป็นการถอนฟ้อง
ศาลสั่งคืนค่าธรรมเนียมให้ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 151 วรรคสอง และระเบียบราชการฝ่าย
ตุลาการฉบับที่ 5

2) คำฟ้องใด ๆ ที่ได้ทิ้งฟ้องหรือถอนฟ้อง โจทก์อาจยื่นใหม่ได้ภายใต้บังคับแห่ง
บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยอายุความ หมายความว่าศาลสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุ
โจทก์ทิ้งฟ้องหรือถอนฟ้อง ไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะนำคำฟ้องมายื่นใหม่ภายในกำหนดอายุ
ความฟ้องร้อง

กรณีคดีเสร็จไปโดยการจำหน่ายคดีเพราะเหตุถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้อง ให้ถือว่า
อายุความสะดุดหยุดลง (ป.พ.พ. มาตรา 193/17) กล่าวคืออายุความจะเดินต่อไป

เว้นแต่การถอนฟ้องของโจทก์ได้แถลงรับรองจะไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีเกี่ยวกับ
ทรัพย์สินพิพาทหรือคดีเรื่องนั้นแก่จำเลยอีก คำแถลงรับรองของโจทก์ดังกล่าวย่อมผูกมัด
โจทก์มีผลเท่ากับโจทก์ยอมสละสิทธิของตนที่มีอยู่ตามมาตรา 176 โจทก์จึงไม่มีสิทธิยื่น
ฟ้องเป็นคดีใหม่อีก นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 2002/2511 โจทก์ฟ้องจำเลยและถอนฟ้องไป
โดยแถลงต่อศาลว่าจะไม่ฟ้องจำเลยเกี่ยวกับทรัพย์สินพิพาทนั้นอีก ดังนั้น คำแถลงของโจทก์
ในคดีก่อนซึ่งยอมสละสิทธินำคดีเรื่องนี้มาฟ้องใหม่ตามมาตรา 176 จึงเป็นกระบวนการ
พิจารณาที่โจทก์ในคดีนั้นได้ทำต่อศาล และต่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งผูกมัดโจทก์ โจทก์จะมา
ฟ้องจำเลยเกี่ยวกับทรัพย์สินพิพาทอีกมิได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2240/2515 วินิจฉัยไว้ทำนอง
เดียวกัน)

คำถามและคำตอบท้ายบท

ข้อ 1 โจทก์ยื่นฟ้องพร้อมกับยื่นคำร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถา ศาลสั่งคำร้องและนัดไต่สวนคำร้องโจทก์ทราบกำหนดนัดแล้ว ถึงวันนัดไต่สวนคำร้อง โจทก์ไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องใด ๆ ให้ศาลทราบ ศาลสั่งว่า “โจทก์ทิ้งฟ้อง ให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ” คำสั่งของศาลดังกล่าว ท่านเห็นว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ หลักกฎหมาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 174

ตามปัญหาศาลเพียงถึงรับคำร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาของโจทก์และสั่งให้ไต่สวนคำร้องดังกล่าวเท่านั้น ส่วนคำฟ้องของโจทก์ยังมีได้รับไว้แต่อย่างใด ดังนั้นการที่โจทก์มิได้มาศาลในวันนัดไต่สวนคำร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาจะว่าโจทก์ทิ้งฟ้องจึงไม่เป็นการถูกต้อง ดังนั้นเมื่อศาลสั่งว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง ให้จำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ จึงเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ 2 เมื่อโจทก์ได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลแล้ว ต่อมาต้องการขอระงับการฟ้องเสียไม่ว่ากล่าวต่อไป โดยโจทก์ยอมถอนประเด็นข้อกล่าวหาที่ไปจากศาลจะได้หรือไม่ และโจทก์จะมีวิธีการขอถอนคำฟ้องนั้นได้โดยประการใด ในทางกลับกัน ถ้าจำเลยได้ให้การต่อสู้คดีไว้แล้ว จำเลยจะขอถอนคำให้การเดิมจะทำได้หรือไม่ เพียงใด

คำตอบ หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 175

ตามปัญหา เมื่อโจทก์ได้ยื่นคำฟ้องต่อศาลแล้ว ต่อมาต้องการถอนคำฟ้องของตน โจทก์ย่อมกระทำได้ โดยโจทก์อาจจะยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือ หรือคำร้องต่อศาล ตามระยะเวลาของการถอนคำฟ้อง ดังนี้

1. ถอนฟ้องก่อนจำเลยยื่นคำให้การ โจทก์อาจถอนคำฟ้องได้โดยยื่นคำบอกกล่าวเป็นหนังสือต่อศาล

2. ถอนฟ้องหลังจากจำเลยยื่นคำให้การแล้ว โจทก์อาจถอนคำฟ้องได้โดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลชั้นต้น (หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 175) ในทางกลับกัน ถ้าจำเลยได้ให้การต่อสู้คดีไว้แล้ว จำเลยจะถอนคำให้การเดิมของจำเลยไม่ได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติให้จำเลยถอนคำให้การได้ แต่จำเลยอาจจะขอแก้ไขคำให้การ โดยยกข้อต่อสู้ชั้นใหม่ เป็นข้อแก้ข้อหาเดิมหรือที่ยื่นภายหลังได้ ตามมาตรา 179 (3)

ข้อ 3 ในคดีไม่มีข้อพิพาทเรื่องหนึ่ง ศาลรับคำร้องขอไว้แล้ว ได้สั่งให้ประกาศวันนัดไต่สวนสืบพยานผู้ร้อง โดยทางหนังสือพิมพ์รายวัน และให้ผู้ร้องนำเงินค่าประกาศมาวางศาลภายใน 10 วันนับแต่วันทราบคำสั่งศาลซึ่งผู้ร้องได้ทราบคำสั่งแล้ว แต่ไม่นำเงินค่าประกาศมาวางศาลภายในกำหนด ถ้าท่านเป็นศาล จะสั่งคดีของผู้ร้องประการใด

คำตอบ หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 174 (2) ประกอบมาตรา 132

การที่ศาลกำหนดให้ผู้ร้องนำเงินค่าประกาศกำหนดวันนัดไต่สวนสืบพยานผู้ร้องทางหนังสือพิมพ์มาวางศาลภายในกำหนด 10 วัน แต่ผู้ร้องซึ่งทราบคำสั่งแล้วไม่นำมาวางยอมเป็นการเพิกเฉยไม่ดำเนินคดีภายในเวลาตามที่ศาลเห็นควรกำหนดไว้เพื่อการนั้นตามมาตรา 174 (2) จึงเป็นการทิ้งฟ้อง

ถ้าข้าพเจ้าเป็นศาล จะสั่งจำหน่ายคดีผู้ร้องเสีย โดยไม่ต้องมีคำวินิจฉัยชี้ขาดในประเด็นตามคำร้องขอตามมาตรา 132

บทที่ 3 การยื่นคำให้การ

การยื่นคำให้การ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 173 วรรคแรก บัญญัติว่า “เมื่อศาลได้รับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลออกหมายส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดี... ฯลฯ” และมาตรา 177 บัญญัติว่า “เมื่อได้ส่งหมายเรียกและคำฟ้องให้จำเลยแล้ว ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในแปดวัน” จากบทบัญญัติทั้งสองนี้ เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้แก้คดีและสำเนาคำฟ้องแล้ว จำเลยชอบที่จะยื่นคำให้การภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันได้รับหมายนั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 177 วรรคแรก) ถ้าจำเลยยื่นไม่ทันภายในกำหนดจำเลยชอบที่จะขอขยายเวลาได้ ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 23

การที่จำเลยจะยื่นคำให้การหรือไม่นั้น แล้วแต่ความสมัครใจของจำเลย กฎหมายมิได้บังคับ ถ้าจำเลยต้องการจะให้การจำเลยต้องทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในแปดวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 177 วรรคแรก) คำให้การต้องแสดงโดยชัดแจ้งว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 177 วรรคสอง)

ถ้าจำเลยประสงค์จะฟ้องแย้ง จำเลยจะฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การก็ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม) โจทก์ซึ่งจำเลยฟ้องแย้งจะให้การแก้ฟ้องแย้งหรือไม่ก็ได้ ถ้าให้การจะต้องยื่นคำให้การภายในกำหนด 15 วันนับแต่วันที่ได้ส่งคำให้การถึงโจทก์ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 178 วรรคแรก)

คำให้การนี้จำเลยต้องนำต้นฉบับยื่นไว้ต่อศาลพร้อมด้วยสำเนาสำหรับให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือคู่ความอื่น ๆ รับไปโดยทางเจ้าพนักงานศาล (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 71 วรรคแรก)

บทที่ 4

การแก้คำฟ้องและแก้คำให้การ

1. การแก้คำฟ้อง ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 บัญญัติว่า “โจทก์หรือจำเลยจะแก้ไขข้อหา ข้อต่อสู้ ข้ออ้าง หรือข้อเถียง อันกล่าวไว้ในคำฟ้อง หรือคำให้การที่เสนอต่อศาลแต่แรกก็ได้

การแก้ไขนั้น โดยเฉพาะอาจเป็นการแก้ไขในข้อต่อไปนี้

- 1) เพิ่มหรือลดจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทในฟ้องเดิม หรือ
- 2) สละข้อหาในฟ้องเดิมเสียบางข้อ หรือเพิ่มเติมฟ้องเดิมให้บริบูรณ์ โดยวิธีเสนอคำฟ้องเพิ่มเติม หรือเสนอคำฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนในระหว่างการพิจารณา หรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งหรือ...ฯลฯ”

พิจารณาการแก้คำฟ้อง

- 1) เพิ่มหรือลดจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทในฟ้องเดิม
คำว่า “ราคาทรัพย์สิน”¹ หมายถึงราคาของทรัพย์สินที่โจทก์เรียกเอาจากจำเลย เช่น จำเลยเอารถยนต์ของโจทก์ไปโดยมิชอบ โจทก์จึงฟ้องเรียกรถยนต์คืน ปรากฏว่าจำเลยไม่สามารถคืนรถยนต์ได้ โจทก์จึงฟ้องเรียกราคารถยนต์ได้ “ราคา รถยนต์” นี้เรียกว่า “ราคาทรัพย์สิน”

คำว่า “ทุนทรัพย์”² นั้นหมายรวมถึงค่าเสียหายด้วย กล่าวคือ “ทุนทรัพย์” นี้รวมความทั้ง “ราคาทรัพย์สิน” และ “ค่าเสียหาย” เช่นจำเลยเอารถยนต์ของโจทก์ไปโดยมิชอบโจทก์จึงฟ้องเรียกรถยนต์คืน ปรากฏว่าจำเลยไม่สามารถคืนรถยนต์ได้ โจทก์จึงฟ้องเรียก “ราคารถยนต์” และค่าเสียหายที่โจทก์ต้องขาดประโยชน์ตลอดเวลาที่จำเลยเอา รถยนต์ไป “ราคารถยนต์” และ “ค่าเสียหาย” ที่โจทก์เรียกนั้นรวมกันเรียก “ทุนทรัพย์” ส่วนการ “เพิ่ม” หรือ “ลด” มีความหมายตามธรรมดาที่เข้าใจกันโดยทั่วไป

¹ ประพนธ์ ศาตะมาน, ศาสตราจารย์, อ้างแล้ว หน้า 163.

² ประพนธ์ ศาตะมาน, ศาสตราจารย์, อ้างแล้ว หน้า 163, 165.

2) สละข้อหาในฟ้องเดิมเสียบางข้อ หรือเพิ่มเติมฟ้องเดิมให้บริบูรณ์ โดยวิธีเสนอคำฟ้องเพิ่มเติม หรือเสนอคำฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนในระหว่างพิจารณาคดี หรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

“การสละข้อหาในฟ้องเดิมเสียบางข้อ” นั้น เช่น เดิมฟ้องเรียกค่าเช่าที่ค้ำงชำระและค่าเสียหายอันเนื่องมาจากจำเลยไม่ออกจากห้องเช่า เมื่อบอกกล่าวเลิกสัญญาแล้ว ต่อมายื่นคำร้องแก้ไขฟ้องโดยสละข้อหาเรื่องเรียกค่าเสียหาย หรือสละข้อหาในเรื่องค่าเช่าที่ค้ำงชำระ¹

“การเพิ่มเติมฟ้องเดิมให้บริบูรณ์โดยวิธีเสนอคำฟ้องเพิ่มเติม” นั้น เช่น การเพิ่มเติมฐานความผิด หรือข้อหาขึ้นใหม่ ซึ่งต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 179 วรรคท้าย กล่าวคือ คำฟ้องเดิมกับคำฟ้องที่เสนอภายหลังนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกันพอที่จะรวมการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินเข้าด้วยกันได้

“การขอคุ้มครองสิทธิของตนในระหว่างพิจารณา” นั้น เช่น เดิมโจทก์ฟ้องไว้ เป็นกรณีที่จะขอให้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตรา 254 ไม่ได้ คือฟ้องเพียงขอให้แสดงว่าสิทธิในเครื่องหมายการค้าอย่างหนึ่งนั้น โจทก์มีสิทธิดีกว่าจำเลย ต่อมายื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องว่า ขอให้ศาลสั่งห้ามจำเลยมิให้ใช้เครื่องหมายการค้านั้นเพราะโจทก์ใช้มาก่อน และเรียกค่าเสียหาย เมื่อยื่นคำฟ้องเพิ่มเติมแล้ว โจทก์ขอให้ใช้วิธีชั่วคราว ห้ามมิให้จำเลยใช้เครื่องหมายนั้นชั่วคราว ก่อนมีคำพิพากษาตามมาตรา 2547 (2) ได้²

“การเสนอคำฟ้องเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง” นั้น เช่น การร้องขัตทรัพย์ตามมาตรา 288 การขอให้กันส่วนหรือแบ่งส่วนของตนในชั้นบังคับคดีตามมาตรา 187 การขอบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อน โดยอาศัยอำนาจแห่งการจำนองหรือบุริมสิทธิตามมาตรา 289 คำร้องขอหรือคำร้องตั้งกล่าวคู่ความผู้ยื่นขอขบที่จะขอแก้ไขเพิ่มเติมได้เช่นเดียวกัน

2. การแก้คำให้การ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 (3) บัญญัติว่า “ยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ เป็นข้อแก้ข้อหาเดิม หรือที่ยื่นภายหลังหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้ออ้างหรือข้อเถียงเพื่อ

¹ประพนธ์ ศาตะมาน, ศาสตราจารย์, อ่างแล้ว, หน้า 163, 165.

²มานิช จรมาศ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 และ 2 เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคม, 2519), หน้า 781.

สนับสนุนข้อหา หรือเพื่อหักล้างข้อหาของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง” ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 (3) นี้ เป็นเรื่องจำเลยขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การ โดยจำเลยจะยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่เป็นข้อหาเดิมหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อเถียงหรือเพื่อหักล้างข้อหาของโจทก์ในข้อใดข้อหนึ่งอย่างไรได้ ทั้งสิ้นย่อมเป็นสิทธิของจำเลยที่จะขอแก้ไขเพิ่มเติมได้ แม้การขอแก้ไขนั้นจะเป็นการยกเลิกคำให้การเดิม และยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ ซึ่งขัดแย้งกับคำให้การเดิม ก็ชอบที่จะทำได้ เพราะการขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การนั้นไม่ตกอยู่ในบังคับของบทบัญญัติมาตรา 179 วรรคสุดท้าย

3. หลักเกณฑ์ในการขอแก้คำฟ้องและคำให้การ

3.1 หลักเกณฑ์ในการขอแก้คำฟ้อง

1) การแก้ไขคำฟ้องที่คู่ความเสนอต่อศาลไว้แล้วให้ทำเป็นคำร้อง (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180) แม้ว่าจะเป็นการแก้ไขในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องทำเป็นคำร้อง เช่น ร้องขอแก้วัน เดือน ปี ที่พิมพ์ผิด หรือระบุสถานที่ผิด

2) คำฟ้องเดิมและคำร้องขอแก้ไขคำฟ้องต้องเกี่ยวข้องกัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 วรรคท้าย) การที่เกี่ยวข้องกันนี้ จะต้องเกี่ยวข้องกันพอที่จะรวมการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินเข้าด้วยกันได้ เช่น โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเรียกค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิดภายใน 1 ปีนับแต่วันที่จำเลยทำละเมิด อายุความย่อมสะดุดหยุดอยู่จนกว่าคดีจะได้วินิจฉัยถึงที่สุดหรือเสร็จไปโดยประการอื่นโจทก์จึงชอบที่จะเสนอคำฟ้องเพิ่มเติมได้ แม้จะพ้น 1 ปีนับแต่วันที่ทำละเมิด ในเมื่อฟ้องเพิ่มเติมนั้นเกี่ยวกับฟ้องเดิมและได้ยื่นก่อนวันชี้สองสถาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 625/2515) โจทก์ฟ้องในฐานะผู้จัดการมรดกกว่า จำเลยนำที่ดินตาม น.ส.3 เลขที่ 97 เนื้อที่ 29 ไร่ตามบัญชีทรัพย์สินอันดับ 23 ของเจ้ามรดกไปออกเป็น น.ส. 3 ก. เลขที่ 6035 เป็นของจำเลยเป็นส่วนตัว และขอแก้ไขคำฟ้องจากที่ดินตาม น.ส. 3 เลขที่ 97 เป็นที่ดินตาม ส.ค. 1 เลขที่ 55 หมู่ที่ 6 เนื้อที่ 36 ไร่ ตามบัญชีทรัพย์สินอันดับ 3 ซึ่งเป็นของ ก. เป็นการขอแก้ฟ้องที่ดินต่างกัน และเป็นที่ดินของบุคคลอื่น จึงไม่เกี่ยวข้องกับฟ้องเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 1936/2530) ตามคำฟ้องเดิมโจทก์ฟ้องว่า โจทก์กับจำเลยทำสัญญากันให้จำเลยชำระหนี้แทนโจทก์และรับโอนที่ดินปรุทานบัตรของโจทก์ไว้เพื่อจัดตั้งบริษัทร่วมทุนระหว่างโจทก์จำเลยประกอบกิจการทำเหมืองแร่ จำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาไม่จัดตั้งบริษัท แต่กลับขูดเอาแร่ของโจทก์ไปขายเป็นประโยชน์ส่วนตัว เป็นทั้งผิดสัญญาและละเมิดคำร้องขอแก้ฟ้องของโจทก์กล่าวความเดิมที่จำเลยทำผิด

สัญญาและโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้ว ขอให้ศาลพิพากษาให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม โดยให้จำเลยชำระหนี้ที่ออกใช้แทนโจทก์ไป และโอนประธานบัตรพิพาทคืนให้โจทก์ ดังนี้ ย่อมเป็นคำฟ้องที่เกี่ยวข้องกันพอที่จะรวมการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินเข้าด้วยกันได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1730/2512)

3) ต้องยื่นคำร้องขอแก้ไขก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน คำว่า “ก่อนวันชี้สองสถาน” หรือ “ก่อนวันสืบพยาน” นั้น หมายความว่า ต้องก่อน “7 วัน” นั้นจริง ๆ เช่น ศาลนัดชี้สองสถานวันที่ 9 กันยายน 2539 การขอแก้ไขคำฟ้องจะต้องยื่นคำร้องภายในวันที่ 1 กันยายน 2539 จะไปยื่นในวันที่ 9 กันยายน 2539 หรือภายหลังนั้นไม่ได้ มีข้อยกเว้นที่อาจยื่นคำร้องขอแก้ไขคำฟ้องในภายหลังวันชี้สองสถานได้ ถ้าเข้าข้อยกเว้นต่อไปนี้

(1) มีเหตุสมควรที่ไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนนั้น เช่น จำเลยที่ 2 ที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ค้ำประกันจำเลยที่ 1 ขอเพิ่มเติมคำให้การครั้งแรกยกข้อต่อสู้ใหม่ว่า โจทก์ถอนการอายัดทรัพย์จำเลยที่ 1 เท่ากับยอมให้เปลี่ยนแปลงสภาพหนี้ตามฟ้อง การค้ำประกันจึงเป็นโมฆะ ผู้ค้ำประกันจากความรับผิด จำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 ขอเพิ่มเติมคำให้การครั้งหลังยกข้อต่อสู้ใหม่อีกว่าโจทก์ผ่อนเวลา และหลังจากฟ้องแล้วโจทก์ได้รับชำระหนี้จากเงินประกันภัยของจำเลยที่ 1 กับหักหนี้จากเงินขายฝากที่ดินโจทก์หรือผู้แทนรับซื้อฝากไว้จากจำเลยที่ 1 หนี้ของจำเลยที่ 1 เป็นอันระงับ จำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 ในฐานะผู้ค้ำประกันหลุดพ้นจากความรับผิด ข้อที่เพิ่มเติมคำให้การจำเลยนี้เพราะเมื่อจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 ยื่นคำให้การแก้ฟ้องแล้ว โรงงานทอผ้าของจำเลยที่ 1 ถูกเพลิงไหม้ และในวันชี้สองสถานศาลก็มีคำสั่งอายัดเงินค้ำประกันภัยจากบริษัทรับประกันภัย ส่วนการซื้อฝากที่ดินได้กระทำภายหลังวันชี้สองสถานแล้ว จึงเห็นได้ว่าเป็นเหตุที่เกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้นซึ่งจำเลยไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนวันชี้สองสถาน จำเลยที่ 2 ที่ 3 จึงมีสิทธิขอเพิ่มเติมคำให้การได้ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180 (คำพิพากษาฎีกาที่ 158/2513)

(2) เป็นการขอแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(3) เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย
การแก้ไขในกรณีนี้เป็นการแก้ไขคำฟ้องให้ตรงตามความเป็นจริงตามหลักฐานที่มีอยู่ในสำนวน เช่น ขอแก้วันเดือนปี แก้เลขที่โฉนด แก้เลขที่ของเช็ค

แก้เลขทะเบียนรถยนต์ เป็นต้น คำฟ้องของโจทก์ระบุเลขทะเบียนรถยนต์ของจำเลยคืนที่ชนโจทก์ผิดพลาด จำเลยมิได้ให้การปฏิเสธว่ารถยนต์นั้นมีชื่อของจำเลย คงต่อสู้ว่าคนขับรถมีใช้ลูกจ้างของจำเลย หลังจากสืบพยานโจทก์เสร็จแล้ว โจทก์มาขอแก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้อง ดังนี้เป็นเรื่องแก้ไขความผิดพลาดเล็กน้อย แม้จะขอแก้ไขภายหลังจากกำหนดเวลาตาม ป.พ.พ. แห่งมาตรา 180 ศาลก็มีอำนาจอนุญาตให้แก้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1001/2514) โจทก์ขอแก้ไขชื่อจำเลยจากบริษัทรัชดาเพอร์นิเจอร์และก่อสร้างจำกัดเป็นบริษัทชฎาเพอร์นิเจอร์และก่อสร้างจำกัด เป็นการแก้ไขให้ตรงความจริง ย่อมขอแก้ไขหลังวันขึ้นสองสถานได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 603/2503) การขอแก้ไขเลขที่ของเช็คในคำฟ้องหาใช่เป็นเรื่องต้องแก้ในระยะเวลาตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180 (คำพิพากษาฎีกาที่ 493/2526) โจทก์ขอแก้ไขคำฟ้องหลังจากที่เสร็จการพิจารณาแล้ว เมื่อเป็นเพียงแก้ไขรายการตามบัญชีแนบท้ายเกี่ยวกับวันซื้อตามข้อความที่ถูกต้องในเอกสารที่โจทก์อ้างได้โดยไม่จำเป็นต้องขอแก้ไขคำฟ้อง ดังนี้ศาลชั้นต้นอนุญาตให้แก้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2188/2527) คำฟ้องของโจทก์ที่ขอแก้ไขจากคำว่า “เงินมัดจำ” เป็น “เงินที่จ่ายล่วงหน้า” เป็นถ้อยคำที่ก่อให้เกิดผลตามกฎหมายขึ้นแตกต่างกัน จึงมิใช่แก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อย (คำพิพากษาฎีกาที่ 4580/2528)

3.2 หลักเกณฑ์ในการขอแก้ไขคำให้การ

- 1) การแก้ไขคำให้การที่คู่ความเสนอต่อศาลไว้แล้วให้ทำเป็นคำร้อง (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180)
- 2) ต้องยื่นคำร้องขอแก้ไขคำให้การก่อนวันขึ้นสองสถานหรือก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน เว้นแต่
 - (1) มีเหตุสมควรที่ไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนนั้น
 - (2) เป็นการขอแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้องเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1117/2512) คำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องแย้งเป็นการขอแก้คำฟ้องอย่างหนึ่ง จึงต้องบังคับตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179, 180 ด้วย เมื่อคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องแย้งของจำเลยระบุว่าโจทก์โกงนำหลักสินค้าอันเป็นการผิดสัญญาของโจทก์อีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการผิดสัญญา ตามฟ้องแย้งจึงเป็นเรื่องที่จำเลยกล่าวหาโจทก์ว่าเป็นฝ่ายผิดสัญญา ทำให้จำเลยได้รับความเสียหาย หาใช่เรื่องหรือคดีเกี่ยวกับ

ความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ จำเลยยอมไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องแย้ง หลังวันชี้สองสถาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 2868/2532) โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลย จำเลยให้การ ว่าได้ทำสัญญาเช่ากับโจทก์แต่ได้เลิกเช่ากันแล้ว ภายหลังจากวันชี้สองสถานและได้สืบพยาน โจทก์ไปบ้างแล้ว จำเลยได้ยื่นคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การว่าโจทก์ไม่ใช่เจ้าของ กรรมสิทธิ์ จำเลยเพิ่งทราบเมื่อสืบพยานโจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ทั้งเรื่องนี้เป็นเรื่อง เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จำเลยจึงยื่นภายหลังวันชี้สองสถานได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 884/2508) จำเลยให้การว่า สัญญาเช่าที่โจทก์ฟ้องนั้นเป็นสัญญาปลอม หลังวันชี้สองสถานจำเลยขอเพิ่มเติมคำให้การเดิมแสดงความเป็นมาของสัญญาปลอมนั้น ความเป็นมาของสัญญาปลอมนั้นเป็นอย่างไรจำเลยยอมทราบได้ก่อนวันชี้สองสถาน เมื่อจำเลยยื่นภายหลังวันชี้สองสถานและคดีไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน คำร้องของจำเลยจึงต้องยกตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180 (คำพิพากษาฎีกาที่ 313/2510) จำเลยยื่นคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การเกี่ยวกับเรื่องอายุความ เมื่อจำเลยอาจยื่นคำ ร้องได้ก่อนวันชี้สองสถาน และเรื่องอายุความไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของ ประชาชน ที่ศาลชั้นต้นยกคำร้องจึงชอบแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2354/2529)

(3) เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย เช่น จำเลยยื่นคำร้องในวันพิจารณาว่าอ้างเลขคดีในคำให้การของจำเลยผิดปีไปนั้น โดย พิมพ์เลข พ.ศ. 2489 เป็น 2491 นั้นเป็นเรื่องไม่ใช่แก้ข้อความ แต่เป็นเรื่องแก้เลข พ.ศ. ของคดีที่พิมพ์ผิดพลาดมาเล็กน้อยเท่านั้น แม้จะเพิ่งมาขอแก้ภายหลังชี้สองสถานแล้วก็ ควรอนุญาตให้แก้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1425/2494) ข้อความที่จำเลยขอแก้ไขเพิ่มเติม คำให้การเป็นเรื่องจำเลยยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่เป็นข้อแก้ข้อหาเดิมเปลี่ยนแปลงข้ออ้างข้อ เถียง เพื่อสนับสนุนข้อหาหรือเพื่อหักล้างข้อหาของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 (3) ไม่ใช่เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อยในรายละเอียด จำเลยจึงต้องขอแก้ไขเสียก่อนวันชี้สองสถาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 241/2535)

ข้อสังเกต คำร้องขอแก้ไขคำให้การเพิ่มเติมไม่ต้องเกี่ยวข้องกับคำให้การเดิม นับคำพิพากษาฎีกาที่ 2297/2515 การแก้ไขคำให้การนั้นกฎหมายมิได้ บัญญัติว่าข้อความที่ขอแก้ไขใหม่จะต้องเกี่ยวกับคำให้การเดิมหรือข้ออ้างเดิม

คำถาม (เรื่องการแก้คำฟ้องและแก้คำให้การ)

ข้อ 1 โจทก์ฟ้องจำเลยเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดเป็นเงิน 15,000 บาท จำเลยให้การสู้คดีว่า การกระทำของจำเลยไม่เป็นละเมิด ก่อนวันขึ้นฟ้องโจทก์ยื่นคำร้องขอแก้ฟ้องเพิ่มค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน 25,000 บาท ศาลชั้นต้นสั่งว่าการกระทำของโจทก์ตามที่บรรยายในฟ้องไม่เป็นละเมิด แม้ศาลจะให้แก้ฟ้องก็ไม่เป็นประโยชน์อันใดแก่คดีของโจทก์ เพราะโจทก์ก็ไม่อาจชนะคดีได้ ให้ยกคำร้อง ดังนั้นท่านเห็นด้วยกับคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือไม่ เพราะเหตุใด

ข้อ 2 โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลยที่ไม่ยอมรับข้าวเปลือก และไม่ชำระราคาข้าวตามสัญญา จำเลยให้การสู้ว่าโจทก์ผิดสัญญา โดยส่งข้าวที่มีคุณภาพไม่ตรงตามสัญญา จึงมีสิทธิไม่รับและไม่ต้องชำระราคา การกระทำของโจทก์ได้ทำให้จำเลยเสียหาย จำเลยจึงฟ้องแย้งขอให้โจทก์ชดใช้ค่าเสียหายแก่จำเลย 50,000 บาท ศาลชั้นสองสถานและสั่งให้โจทก์สืบพยานก่อน ต่อมาจำเลยยื่นคำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องแย้งว่านอกจากโจทก์ส่งสินค้าข้าวไม่มีคุณภาพตามสัญญาแล้วโจทก์ยังโกงน้ำหนักของข้าวเปลือกที่ส่งให้แก่จำเลยอีกด้วย ดังนั้น ท่านเห็นว่าจำเลยมีสิทธิขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องแย้งของจำเลยได้เพียงใดหรือไม่ ให้อธิบาย

ข้อ 3 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินพิพาท อ้างว่าที่ดินเป็นของโจทก์ จำเลยให้การรับว่าที่ดินพิพาทเป็นของโจทก์จริง จำเลยขออาศัยโจทก์อยู่ จำเลยขอเวลาขนย้าย 6 เดือน ต่อมาก่อนสิ้นกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การ จำเลยยื่นคำร้องขอถอนคำให้การดังกล่าว อ้างว่าที่ให้การไปนั้นจำเลยให้การไปเองโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บัดนี้จำเลยได้ปรึกษากับทนายความของจำเลยแล้ว จำเลยขอให้การใหม่ว่าที่ดินพิพาทเป็นที่ดินมือเปล่า เดิมเป็นของโจทก์จริง แต่จำเลยได้แย่งการครอบครองกันเกินกว่า 1 ปีแล้ว โจทก์จึงหมดสิทธิฟ้องเอาคืนซึ่งการครอบครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1375 ขอให้ยกฟ้อง โจทก์คัดค้านว่าคำให้การของจำเลยฉบับใหม่ขัดแย้งไม่เกี่ยวข้องกับคำให้การฉบับใหม่ ดังนั้น ศาลชั้นต้นจะสั่งอนุญาตตามคำร้องของจำเลยหรือไม่อย่างไร

แนวคำตอบ

ข้อ 1 หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180

ตามปัญหาข้อ 1 ข่าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของศาลชั้นต้น เพราะข้อที่ว่าแม่ศาลจะให้ฟ้องก็ไม่เป็นประโยชน์อันใดแก่คดีของโจทก์นั้นไม่เป็นข้อที่ศาลจะยกขึ้นอ้างได้ ศาลจะอ้างได้แต่เพียงว่า (1) คำฟ้องที่เสนอแต่แรกและที่เสนอภายหลังโดยทำเป็นคำร้องไม่มีความเกี่ยวข้องกันหรือ (2) คู่ความที่ขอแก้ไขคำฟ้องอาจยื่นคำร้องได้ก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันสืบพยาน แล้วแต่กรณี และคดีไม่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนเท่านั้นที่ศาลจะสั่งยกคำร้องนั้นเสียได้

ดังนั้น ข่าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของศาลชั้นต้นด้วยเหตุผลดังกล่าว

ข้อ 2 หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 และมาตรา 180

คำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องแย้งของจำเลยถือว่าเป็นการขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องอย่างหนึ่ง จึงต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 179 และมาตรา 180 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งด้วย เมื่อคำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องแย้งจำเลยระบุว่าโจทก์โกงนำหน้าหักข้าวเปลือกที่ส่งให้แก่จำเลยอันเป็นการผิดสัญญาของโจทก์อีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากการผิดสัญญาตามที่กล่าวไว้ในฟ้องแย้งเดิม จึงเป็นเรื่องที่จำเลยกล่าวหาว่าโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญาทำให้จำเลยได้รับความเสียหายอย่างเดียวกัน หากเป็นเรื่องหรือเป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ ดังนั้น จำเลยจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องแย้งภายหลังวันที่ศาลได้ทำการชี้สองสถาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 2868/2532)

ข้อ 3 หลักกฎหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 (3) และมาตรา 179 วรรคท้าย

ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 179 (3) บัญญัติให้สิทธิจำเลยแก้ไขคำให้การโดยยกข้อต่อสู้ใหม่เป็นข้อแก้ข้อหาเดิมได้ และในมาตรา 179 วรรคท้ายก็ไม่ได้บังคับว่าคำให้การแก้ไขใหม่ต้องเกี่ยวข้องกับคำให้การเดิมดังเช่นการขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง ดังนี้ แม้คำให้การใหม่ของจำเลยจะเป็นการยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับคำให้การเดิมเลยก็ตาม ศาลชั้นต้นก็ชอบที่จะส่งอนุญาตให้จำเลยให้การใหม่ได้ โดยถือว่าเป็นคำให้การใหม่แทนคำให้การฉบับเดิมได้

บทที่ 5

การนัดพร้อม การชี้สองสถาน และการนัดพิจารณา

ภายหลังจากโจทก์ยื่นคำฟ้อง และจำเลยยื่นคำให้การแล้ว ศาลจะได้พิจารณา คำฟ้องและคำให้การทั้งหมดว่าตามรูปคดีควรดำเนินการประการใด มีวิธีการที่ศาลจะสั่ง อยู่ 3 วิธีคือ

1. การนัดพร้อม
2. นัดพิจารณา
3. นัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดี

ในที่นี้จะขออธิบายเฉพาะการนัดพร้อม การชี้สองสถาน และการนัดพิจารณาเท่านั้น

1. การนัดพร้อม คำว่า “นัดพร้อม” เป็นคำที่ใช้ในทางปฏิบัติของศาล ไม่มี กล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “นัดพร้อมกัน” หมายความว่าศาลนัด ให้คู่ความมาพร้อมกันต่อหน้าศาล ด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

ก. เพื่อไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ในข้อที่พิพาท (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 20)

ข. เพื่อชี้สองสถาน (จะได้กล่าวโดยละเอียดในเรื่องชี้สองสถาน)

ค. เพื่อให้มีการทำแผนที่พิพาท ในคดีเกี่ยวกับที่ดิน ถ้ารูปคดีจำเป็น ต้อง มีแผนที่พิพาทเพื่อให้รู้เขตที่ดินแน่นอน เช่น โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินซึ่งโจทก์หา ว่าจำเลยบุกรุกเข้ามา ศาลจะต้องรู้ว่าจำเลยบุกรุกเข้ามาแค่ไหน และจะได้ปรากฏในสำนวนว่า ที่ดินนั้นมีสภาพอย่างไร เช่น มีต้นไม้ ภูเขา และรั้วเขตประการใด ทั้งนี้ เพื่อสะดวกในการ พิเคราะห์และเวลาศาลพิพากษาขับไล่จำเลย จะได้ว่าขับไล่ให้ออกจากที่ดินตรงไหน จำเลย ได้ออกตามคำบังคับของศาลหรือยัง ในคดีเช่นนี้ศาลจะนัดโจทก์จำเลยมาพร้อมกันเพื่อให้ ดำเนินการทำแผนที่พิพาท โดยให้เจ้าพนักงานศาลหรือเจ้าพนักงานรังวัดที่ดินไปทำ

2. การชี้สองสถาน โดยที่กระบวนการพิจารณาชั้นชี้สองสถานเป็นกระบวนการ พิเคราะห์สำคัญในอันที่จะกำหนดประเด็นข้อพิพาท และกำหนดหน้าที่นำสืบเพื่อให้การ พิเคราะห์พิพากษาคดีเสร็จไปได้โดยรวดเร็ว จึงสมควรกำหนดให้ศาลทำการชี้สองสถาน ทุกกรณี เว้นแต่บางกรณีที่ไม่มีความจำเป็นต้องทำการชี้สองสถาน

การชี้สองสถานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 182, 183, 183 ทวิ และมาตรา 184 ซึ่งแยกออกพิจารณาได้ดังนี้

1. การชี้สองสถานคืออะไร
2. กรณีที่มีการชี้สองสถาน
 - 2.1 ศาลต้องทำการชี้สองสถาน
 - 2.2 ศาลต้องแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้า
 - 2.3 กระบวนพิจารณาก่อนการชี้สองสถาน
 - 2.4 อำนาจของศาลในวันที่มีการชี้สองสถาน
 - 2.5 หน้าที่คู่ความในวันที่มีการชี้สองสถาน
 - 2.6 ผลของการที่คู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน
 - 2.7 กระบวนพิจารณาหลังการชี้สองสถาน
3. กรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน
 - 3.1 ศาลต้องสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยาน
 - 3.2 ศาลต้องแจ้งกำหนดวันนัดสืบพยานให้คู่ความทราบ
 - 3.3 การขอแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การ

1. การชี้สองสถานคืออะไร

การชี้สองสถานคือกระบวนพิจารณาคดีแพ่งในศาลชั้นต้นภายหลังจากที่โจทก์ยื่นคำฟ้องจำเลยยื่นคำให้การและคำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมีแล้ว เพื่อกำหนดประเด็นแห่งคดีทั้งในปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริง ในกรณีนี้ศาลมีอำนาจตรวจคำคู่ความและคำแถลงร่วมกันของคู่ความที่ตกลงกันกะประเด็นข้อพิพาท แล้วนำข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้างข้อเถียงว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความอีกฝ่ายไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทของคู่ความ ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

การชี้สองสถานจึงมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

- ก. ศาลตรวจคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความ แล้วนำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความเทียบกันดู
- ข. ศาลจะทำการกำหนดประเด็นข้อพิพาท
- ค. ศาลจะกำหนดหน้าที่น่าสืบว่าฝ่ายใดมีหน้าที่น่าสืบก่อนหรือหลัง

2. กรณีที่มีการชี้สองสถาน

2.1 ศาลต้องทำการชี้สองสถาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “เมื่อได้ยื่นคำฟ้อง คำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมีแล้วให้ศาลทำการชี้สองสถาน โดยแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ฯลฯ” ตามบทบัญญัติมาตรา 182 วรรคหนึ่งนี้ในคดีแพ่งทุกคดีศาลต้องทำการชี้สองสถาน เว้นแต่บางกรณีตามมาตรา 182 (1) – (6) ที่ไม่ต้องทำการชี้สองสถาน

2.2 ศาลต้องแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้า

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 วรรคหนึ่งบัญญัติว่า “...ให้ศาลทำการชี้สองสถานโดยแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน...” เมื่อกำหนดวันชี้สองสถานแล้ว เป็นหน้าที่ของศาลต้องแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เหตุที่กฎหมายกำหนดเวลาให้สิบห้าวันก็เพื่อให้เวลาคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเรื่องอื่น ๆ ที่กฎหมายบังคับให้กระทำก่อนวันชี้สองสถาน

2.3 กระบวนพิจารณาก่อนการชี้สองสถาน

มีกระบวนพิจารณาก่อนการชี้สองสถาน ได้แก่ การขอแก้ไข คำฟ้อง คำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 180 บัญญัติว่า “การแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การที่คู่ความเสนอต่อศาลไว้แล้ว ให้ทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลก่อนวันชี้สองสถาน หรือก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวันในกรณีที่ไม่มี การชี้สองสถาน เว้นแต่มีเหตุอันสมควรที่ไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนนั้น หรือเป็นการขอแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อย หรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย”

2.4 อำนาจของศาลในวันที่มีการชี้สองสถาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในวันชี้สองสถาน ให้คู่ความมาศาล และให้ศาลตรวจคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความ แล้วนำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานที่จะยื่นต่อศาลว่า ฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้” ตามบทบัญญัติมาตรา 183 วรรคหนึ่งนี้ศาลมีอำนาจดังนี้

ก. ตรวจคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความ

ภารกิจประการแรกของศาลในการชี้สองสถานคือการตรวจคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความ แล้วนำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความเทียบกันดู

ข. สอบถามคู่ความ

ศาลมีอำนาจสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้างข้อเถียง และพยานหลักฐานที่จะยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นอย่างไร ในการตอบคำถามคู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามที่ศาลถามเองหรือถามตามคำขอของคู่ความฝ่ายอื่น

ผลของการที่คู่ความไม่ตอบคำถามของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 วรรคสองบัญญัติว่า “...ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้น ๆ แล้วเว้นแต่คู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุผลแห่งการปฏิเสธได้ในขณะนั้น” กล่าวคือ เมื่อศาลสอบถามคู่ความเพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาท คู่ความมีหน้าที่ต้องตอบคำถามหากไม่ตอบถือว่าไม่มีประเด็นในคดีในเรื่องที่ศาลสอบถาม มีผลเท่ากับยอมรับข้อเท็จจริงนั้น ๆ และถ้าคดีไม่มีประเด็นข้อพิพาทในข้อเท็จจริงอื่นอีก ศาลอาจสั่งให้งดสืบพยานได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าคู่ความที่ถูก

ถามไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงผลแห่งการปฏิเสธได้ในขณะนั้น ก็ไม่ถือว่า คู่ความนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้น

การสอบถามของศาล เพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาทโดยคู่ความยอมรับกันหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นจะกระทำเพื่อประเด็นใหม่ในชั้นที่สองสถานนี้โดยไม่มีการขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องหรือคำให้การนั้นหาได้ไม่

ค. กำหนดประเด็นข้อพิพาท

เมื่อศาลสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้างข้อเถียงและพยานหลักฐานที่จะยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้างข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างแต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท คำว่า “ประเด็นพิพาท” หมายถึงปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งไม่รับ และปัญหานั้นเกิดจากข้ออ้างข้อเถียงตามคำฟ้องและคำให้การของคู่ความทั้งปัญหานั้นจะมีผลทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะหรือแพ้คดีทั้งหมดหรือบางส่วน ศาลจะตัดสินไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท*

ง. การกำหนดหน้าที่นำสืบ

เมื่อศาลได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทและจัดไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาซึ่งประเด็นแห่งข้อพิพาททั้งปวงแล้ว ศาลจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

การกำหนดหน้าที่นำสืบนี้ ให้เป็นไปตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84

2.5 สิทธิและหน้าที่คู่ความในวันที่มีการชี้สองสถาน

ก. สิทธิของคู่ความในวันที่มีการชี้สองสถาน

1) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 182 วรรคสาม บัญญัติให้สิทธิแก่คู่ความอาจตกลงกันกะประเด็นข้อพิพาทโดยการยื่นคำแถลงร่วมกันต่อศาล ซึ่งในกรณีเช่นว่านี้ก็ให้ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทไปตามนั้น แต่

* ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร, ศาสตราจารย์, การชี้สองสถาน, ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สหกรณ์ ออมทรัพย์กระทรวงยุติธรรม, 2521), หน้า 36.

ถ้าศาลเห็นว่าคำแถลงนั้นไม่ถูกต้องให้ศาลมีอำนาจที่จะยกคำแถลงนั้น แล้วดำเนินการชี้สองสถานไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183

2) เมื่อศาลได้ทำการชี้สองสถานและกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดเห็นว่าไม่ถูกต้อง อาจใช้สิทธิคัดค้านได้ด้วยการใช้สิทธิดังนี้

(1) โดยแถลงด้วยวาจาในขณะนั้น หมายถึงในวันที่ศาลกำหนดนัดชี้สองสถาน โดยคู่ความฝ่ายที่คัดค้านได้มาศาล

(2) คู่ความฝ่ายที่คัดค้านต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ศาลสั่งกำหนดประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบ ศาลต้องชี้ขาดคำคัดค้านนั้นก่อนวันสืบพยานคำชี้ขาดคำคัดค้านดังกล่าวเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา จึงอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 226

ข้อยกเว้น ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน คู่ความฝ่ายนั้นไม่มีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดไว้วันนั้นไม่ถูกต้อง เว้นแต่เป็นกรณีที่ไม่สามารถมาศาลได้ในวันชี้สองสถานเพราะเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ หรือเป็นการคัดค้านในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในกรณีเช่นนี้ให้นำมาตรา 183 วรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 183 ทวิ)

3) การสละประเด็นข้อพิพาท

นอกจากคู่ความจะร่วมกันสละประเด็นข้อพิพาทแล้ว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจแถลงต่อศาลในเวลาใดเวลาหนึ่ง ขอสละประเด็นข้อพิพาททั้งหมดหรือสละประเด็นข้อพิพาทเป็นบางข้อได้ดังนี้

(1) โดยการแถลงด้วยวาจาต่อหน้าศาลในวันชี้สองสถาน

(2) โดยการยื่นเป็นคำแถลงขอสละประเด็นข้อพิพาท

ทั้งหมดหรือบางส่วนในเวลาใดก่อนศาลมีคำพิพากษา

2.6 ผลของการที่คู่ความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน

ถ้าคู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ให้ศาลทำการชี้สองสถานไป โดยศาลจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทและกำหนด

หน้าที่นำสืบแล้วกำหนดวันสืบพยานต่อไป ผลอันเกิดขึ้นกับคู่ความที่ไม่มาศาลในวันชี้สองสถานมีดังนี้

1) ให้ถือว่าคู่ความที่ไม่มาศาลได้ทราบกระบวนการพิจารณาในวันนั้นแล้ว เช่น ศาลไม่ต้องหมายแจ้งวันนัดสืบพยานให้ทราบอีก

2) คู่ความที่ไม่มาศาลนั้นไม่มีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดไว้ในวันนั้นไม่ถูกต้อง เช่น ศาลกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบที่ไม่อยู่ในคำฟ้องหรือคำให้การอันขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 183 วรรคหนึ่ง เช่นนี้คู่ความฝ่ายที่ไม่มาศาลในวันชี้สองสถานจะคัดค้านไม่ได้

2.7 กระบวนพิจารณาหลังการชี้สองสถาน

หลังจากการชี้สองสถาน ศาลจะทำการสืบพยานหลักฐานในประเด็นข้อพิพาทที่จำเป็นต้องมีการสืบพยานตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยพยานหลักฐานและฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจาของคู่ความ กระบวนพิจารณาหลังวันชี้สองสถานมีดังนี้

1) กำหนดวันสืบพยาน ในกรณีที่มีการชี้สองสถาน ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับแต่วันชี้สองสถาน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 184 วรรคหนึ่ง)

2) การแจ้งกำหนดวันสืบพยานให้คู่ความทราบ โดยปกติศาลจะกำหนดวันสืบพยานไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาในวันชี้สองสถาน คู่ความที่มาศาลในวันนั้นและลงลายมือชื่อไว้ในรายงานกระบวนการพิจาราย่อมทราบนัดแล้ว และคู่ความที่ไม่มาศาลในวันชี้สองสถานก็ถือว่าได้ทราบนัดแล้วเช่นกัน แต่ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ศาลก็ต้องออกหมายแจ้งวันสืบพยานส่งให้แก่คู่ความทั้งสองฝ่ายที่ไม่มาศาลทราบ

3) การยื่นบัญชีระบุพยาน ให้ยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมทั้งสำเนา ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 88 วรรคหนึ่ง) ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นคำแถลงขอระบุพยานเพิ่มเติมต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและสำเนาระบุพยานเพิ่มเติมดังกล่าวได้ภายในสิบห้าวัน นับแต่สืบพยาน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 88 วรรคสอง) ถ้าระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานดังกล่าวได้สิ้นสุดลง ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่สามารถทราบได้ว่าตนต้องนำพยานหลักฐาน

บางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมี เหตุอันสมควรอื่นใดหรือคู่ความฝ่ายใดที่มีได้ยื่นบัญชีระบุพยานและแสดงให้เห็นที่พอใจ แก่ศาลได้ว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้นต่อศาลพร้อมกับ บัญชีระบุพยานและสำนวนบัญชีระบุพยานได้ก่อนศาลพิพากษาคดี (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 88 วรรคสาม)

4) การยื่นสำเนาเอกสารต่อศาล ให้คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงเอกสาร เป็นพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนตามมาตรา 88 วรรคหนึ่ง ยื่น ต่อศาลและส่งให้คู่ความฝ่ายอื่นซึ่งสำเนาเอกสารนั้นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 90 วรรคหนึ่ง)

5) แจ้งรายการข้อเท็จจริงให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรอง

คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งประสงค์จะอ้างอิงข้อเท็จจริงใด และขอให้คู่ความฝ่ายอื่นตอบว่าจะรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ อาจส่งคำบอก กล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อย กว่าเจ็ดวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 100 วรรคหนึ่ง) ถ้าในวันสืบพยานคู่ความผู้ส่งคำบอกกล่าว อาจร้องขอต่อศาลให้สอบถามคู่ความผู้รับคำบอกกล่าวว่าจะยอมรับข้อเท็จจริงนั้นหรือไม่ คำตอบให้ศาลจดไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา ถ้าคู่ความผู้รับคำบอกกล่าวไม่ตอบหรือ ปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้งให้ถือว่ายอมรับข้อเท็จจริงนั้น แล้ว เว้นแต่ศาลจะเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการ ปฏิเสธโดยชัดแจ้งขณะนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นนำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริง นั้นมายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 100 วรรคสอง)

6) การนำต้นฉบับเอกสารที่อ้างอิงและอยู่ในความครอบครอง มาแสดงต่อศาล

เมื่อคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงเอกสารฉบับใดเป็นพยาน หลักฐาน และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านเอกสารนั้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 125 ถ้า ต้นฉบับเอกสารอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายที่อ้างอิงเอกสาร ให้คู่ความฝ่ายนั้นนำ ต้นฉบับเอกสารมาแสดงต่อศาลในวันสืบพยาน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 122 วรรคหนึ่ง)

7) การนำพยานหลักฐานที่ศาลจะทำการตรวจที่เป็นบุคคลหรือสังหาริมทรัพย์มาศาลในวันสืบพยาน

ถ้าพยานหลักฐานที่ศาลจะทำการตรวจที่เป็นบุคคลหรือสังหาริมทรัพย์ ซึ่งอาจนำมาศาลได้ ให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับอนุญาตให้นำสืบพยานหลักฐาน เช่นว่านั้นนำบุคคลหรือทรัพย์สินนั้นมาในวันสืบพยานหรือวันอื่นใดที่ศาลจะได้กำหนดให้นำมา (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 128 วรรคหนึ่ง)

8) การคัดค้านเอกสารที่อ้างอิงมาเป็นพยานหลักฐานยันตน

คู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันตน อาจคัดค้านการนำเอกสารนั้นมาสืบโดยเหตุที่ว่าไม่มีต้นฉบับหรือต้นฉบับนั้นปลอมทั้งฉบับหรือบางส่วน หรือสำเนานั้นไม่ถูกต้องกับต้นฉบับ โดยคัดค้านต่อศาลก่อนการสืบพยานเอกสารนั้นเสร็จ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 125 วรรคหนึ่ง)

3. กรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน

คดีแพ่งที่ไม่มีการชี้สองสถาน มีดังนี้

1) จำเลยคนใดคนหนึ่งขาดนัดยื่นคำให้การ กรณีคดีมีจำเลยหลายคน ถ้าจำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลจะไม่ชี้สองสถานทั้งคดี โดยถือว่าโจทก์ต้องนำสืบก่อนเต็มตามฟ้องอยู่แล้ว การชี้สองสถานจะไม่ทำให้การพิจารณาสะดวกขึ้นแต่อย่างใด

2) คำให้การของจำเลยเป็นการยอมรับโดยชัดแจ้งตามคำฟ้องโจทก์ทั้งสิ้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสองบัญญัติว่า “ให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือบางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น” ดังนั้น การยอมรับโดยแจ้งชัดและเต็มตามฟ้องของโจทก์ย่อมไม่มีข้อเท็จจริงใดจะต้องนำสืบต่อไปอีกศาลสามารถพิพากษาคดีไปได้เลย จึงไม่ต้องชี้สองสถาน

3) คำให้การขอจำเลยเป็นคำให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ซึ่งศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน คำให้การต้องแสดงโดยชัดแจ้งว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธ ถ้าปฏิเสธต้องมีเหตุแห่งการปฏิเสธ หากปฏิเสธโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธเป็นคำให้การที่ไม่ชอบ ไม่ก่อให้เกิดประเด็นข้อพิพาทศาลอาจพิพากษาคดีไปได้ จึงไม่ต้องชี้สองสถาน

4) ศาลเห็นควรวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้เสร็จไปทั้งเรื่องโดยไม่ต้องสืบพยาน กรณีชี้ขาดข้อกฎหมายเบื้องต้นทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่องโดยไม่ต้องสืบพยานในข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นข้อพิพาทก็ไม่ต้องชี้สองสถาน

5) คดีมีโนสาเร่ ตามมาตรา 189 หรือคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามมาตรา 196 คดีมีโนสาเร่ศาลจะนัดสืบพยานโจทก์ในวันที่นัดจำเลยมาให้การตามมาตรา 193 วรรคสี่ ส่วนคดีไม่มีข้อยุ่งยากการพิจารณาเป็นไปตามมาตรา 196 วรรคสอง จึงไม่ต้องมีการชี้สองสถาน

6) คดีที่ศาลเห็นว่า มีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยากหรือไม่จำเป็นที่จะต้องชี้สองสถาน กล่าวคือ เป็นคดีที่เห็นได้โดยชัดแจ้งว่ามีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยากและไม่จำเป็นที่ศาลต้องสอบถามคู่ความ จึงไม่ต้องชี้สองสถาน

3.1 ศาลต้องสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยาน

ในกรณีที่ไม่ต้องมีการชี้สองสถาน ให้ศาลมีคำสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยาน ถ้าหากมี (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 182 วรรคสอง) กล่าวคือ ถ้าศาลยังไม่อาจตัดสินคดีได้โดยจะต้องสืบพยานต่อไป ศาลต้องกำหนดวันสืบพยาน

3.2 ศาลต้องแจ้งกำหนดวันนัดสืบพยานให้คู่ความทราบ

ในกรณีที่ไม่ต้องมีการชี้สองสถาน ให้ศาลมีคำสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยานถ้าหากมี แล้วศาลต้องส่งคำสั่งงดการชี้สองสถานและกำหนดวันสืบพยานแจ้งให้คู่ความทราบ เว้นแต่คู่ความฝ่ายใดจะได้ทราบหรือถือว่าได้ทราบคำสั่งดังกล่าวแล้ว (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 182 วรรคสอง) กำหนดวันสืบพยานต้องแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 184 วรรคสอง)

3.3 การขอแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การ

ในกรณีที่ไม่มี การชี้สองสถาน หากจะมีการขอแก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน เว้นแต่มีเหตุอันสมควรไม่อาจยื่นคำร้องได้ก่อนนั้นหรือเป็นการขอแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 180)

3.4 การยื่นบัญชีระบุพยาน พยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นบัญชีระบุพยานโดยยื่นต่อศาลก่อน

สืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 88 วรรคหนึ่ง) กรณีอื่นเกี่ยวกับพยาน หลักฐาน
คงดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วในคดีแพ่งที่มีการชี้สองสถาน

การทำมีอยู่ 2 แบบ คือ

1. ทำกันในประเด็น
2. ทำกันเรื่องพยาน

1. ทำกันในประเด็น ในคดีแพ่งคู่ความอาจตกลงกันให้ศาลวินิจฉัยประเด็น
ข้อพิพาทที่ปรากฏในคำฟ้อง และคำให้การ เฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ให้เป็นข้อแพ้
ชนะเรียกว่า “ทำประเด็น” เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 515/2499 ทนายโจทก์ขอเลื่อนการ
พิจารณาโดยอ้างว่า ตัวโจทก์ซึ่งอ้างตนเองเป็นพยานป่วยหนักมาศาลไม่ได้ จำเลยคัดค้าน
ว่า โจทก์ไม่ป่วย คู่ความจึงทำประเด็นเป็นข้อแพ้ชนะแห่งคดีกันข้อเดียว โดยจะให้แพทย์
ไปตรวจอาการป่วยของโจทก์ถ้าแพทย์เบิกความสมข้างใด ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ ดังนี้
เป็นข้อตกลงกันเกี่ยวกับการที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างไรจึงมีผลบังคับได้

2. ทำกันเรื่องพยาน ในคดีแพ่ง คู่ความอาจตกลงกันให้ศาลวินิจฉัยประเด็น
ข้อพิพาทที่ปรากฏในคำฟ้องคำให้การ ให้ศาลสืบพยานปากใดปากหนึ่งและให้ถือว่า
ข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดียุติตามที่พยานปากนั้นเบิกความ ซึ่งเรียกว่า “ทำพยาน.”
เช่น คดีคู่ความตกลงทำกันให้สืบพยาน 2 ปาก ถือเป็นข้อแพ้ชนะ โดยให้ศาลวินิจฉัยจาก
พยาน 2 ปาก นี้ว่าเป็นจริงดังโจทก์หรือไม่ ถ้าจริงจำเลยยอมแพ้ ถ้าไม่จริงความดังกล่าว
โจทก์ยอมแพ้ เมื่อพยาน 2 ปาก ให้การสมฝ่ายโจทก์จำเลยจะขอเอาเอกสารอื่นมาวินิจฉัย
หักล้างมิได้ เพราะเป็นพยานนอกเหนือจากที่ตกลงกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 817/2509)

3. การนัดพิจารณา เมื่อศาลได้รับคำให้การแก้ฟ้องหรือคำให้การแก้ฟ้อง
แย้งแล้วแต่กรณี พิเคราะห์เห็นว่าไม่สมควรจะต้องนัดคู่ความมาพร้อมกัน เพราะจากตรวจ
คำคู่ความแล้วประเด็นแจ่มชัด เมื่อจะทำการสืบพยานตามข้อโต้เถียงอันเป็นประเด็นในคดี
ต่อไปศาลจะสั่งให้ “นัดพิจารณา” กล่าวคือ พนักงานศาลจะต้องเรียกทุกฝ่ายมาเพื่อ
กำหนดวันนัดสืบพยาน

สำหรับคดีที่ศาลนัด “พร้อมกัน” เมื่อศาลได้ทำการไต่ถามแล้วคู่ความไม่
ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความก็ดี หรือศาลได้สอบถามและกะประเด็นเสร็จแล้วก็ดี
หรือทำแผนที่พิพาทเรียบร้อยก็ดี แล้วแต่กรณี หากคดีนั้นจำเป็นต้องสืบพยานต่อไปศาลก็จะ
สั่ง “นัดพิจารณา” เช่นเดียวกัน

ตอนที่ 2

คดีไม่มีข้อพิพาท

ป.วิ.แพ่ง มาตรา 188 บัญญัติว่า “ในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้ข้อบังคับต่อไปนี้

(1) ให้เริ่มคดีโดยยื่นคำร้องขอต่อศาล

(2) ศาลอาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นจำเป็นและวินิจฉัยชี้ขาดตามที่เห็นสมควร และยุติกรรม

(3) ทางแก้แห่งคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลนั้นให้ใช้ได้แต่โดยวิธียื่นคำอุทธรณ์หรือฎีกาเท่านั้น และให้อุทธรณ์ฎีกาได้แต่เฉพาะในสองกรณีต่อไปนี้

ก. ถ้าศาลได้ยกคำร้องขอของคุณความฝ่ายที่เริ่มคดีเสียทั้งหมดหรือบางส่วนหรือ

ข. ในเหตุที่มีได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยการพิจารณา หรือพิพากษา หรือคำสั่ง

(4) ถ้าบุคคลอื่นใดนอกจากคู่ความที่ได้ยื่นฟ้องคดีอันไม่มีข้อพิพาทได้เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีโดยตรง หรือโดยอ้อม ให้ถือว่าบุคคลเช่นว่ามานี้เป็นคู่ความ และให้ดำเนินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยคดีอันมีข้อพิพาท แต่ในคดีที่ยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งให้คำอนุญาตที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ปฏิเสธเสีย หรือให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งถอนคำอนุญาตอันได้ให้ไว้แก่ผู้ไร้ความสามารถนั้น ให้ถือว่าเป็นคดีที่ไม่มีข้อพิพาท แม้ถือว่าผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ไร้ความสามารถนั้นจะได้มาศาลและแสดงข้อคัดค้านในการให้คำอนุญาต หรือถอนคำอนุญาตเช่นนั้น”

1. คดีไม่มีข้อพิพาทคืออะไร

คดีไม่มีข้อพิพาทนั้น คือ คดีที่มีคู่ความฝ่ายเดียวซึ่งบุคคลนั้นจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอรับความรับรองคุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่ จึงได้เสนอคดีของตนต่อศาล เช่นคดีเรื่องขอตั้งเป็นผู้จัดการมรดก เรื่องร้องขอเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ เป็นต้น แต่ในการที่จะมายื่นคำร้องขอเป็นคดีที่ไม่มีข้อพิพาทต่อศาลนั้น ไม่ใช่ใครก็ตามที่ยื่นต่อศาลให้สิ่งอะไรก็ตามใจชอบ เช่น จะมายื่นคำร้องขอต่อศาลขอให้ศาลสั่งแสดงว่าผู้ร้องเป็นคนโสดก็ดี เช่น จะมาร้องขอต่อศาลให้สั่งว่าพินัยกรรมที่ผู้ตายทำ

ไว้เป็นพินัยกรรมที่ชอบด้วยกฎหมาย (โดยไม่ได้ฟ้องใคร) ก็ดี ย่อมไม่อาจทำได้ การที่จะยื่นคำร้องขอตามมาตรา 188 จะต้องเป็นเรื่องที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลซึ่งหมายความว่า จะต้องมีความหมายสนับสนุนให้ใช้สิทธิทางศาลในกรณีเช่นนั้นได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1317/2495 การใช้สิทธิทางศาล คดีไม่มีข้อพิพาท

ป.วิ.แพ่ง มาตรา 188 นั้น เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องร้องและดำเนินคดีไม่มีข้อพิพาท แต่กรณีนี้จะฟ้องได้หรือไม่เป็นบทบัญญัติของมาตรา 55 กล่าวคือ ต่อเมื่อมีสิทธิฟ้องตามมาตรา 55 แล้ว จึงจะใช้มาตรา 188 ในเมื่อเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท

การร้องขอต่อศาลเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท อ้างว่าตนเป็นคนไทยแต่บิดาไปขอจดทะเบียนว่าเป็นคนต่างด้าว จนพนักงานเจ้าหน้าที่ออกไปสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวให้ยึดถือเป็นการผิดพลาด จึงขอให้ศาลแสดงว่าผู้ร้องเป็นบุคคลสัญชาติไทยนั้น ไม่ใช่กรณีจะต้องใช้สิทธิทางศาล ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 55 จึงจะมายื่นคำร้องต่อศาลไม่ได้ หากจะถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิก็ชอบที่จะดำเนินการฟ้องร้องผู้ที่โต้แย้งสิทธิตนเป็นคดีมีข้อพิพาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 995/2510 กรณีที่ผู้มาร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนทะเบียนคนต่างด้าวเพื่อไม่ให้เกิดการมีสัญชาติของผู้ร้อง ต้องเป็นปัญหาต่อไปนั้นกฎหมายได้ให้สิทธิที่จะเสนอคดีเช่นนี้ต่อศาลไม่ ผู้ร้องจึงขอให้ศาลมีคำสั่งในเรื่องนี้โดยอาศัย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 55 ไม่ได้

กรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลเพื่อดำเนินคดีอย่างไม่มีข้อพิพาทนั้น ต้องพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติ ถ้ากฎหมายบัญญัติให้สิทธิไว้จึงจะมีอำนาจยื่นคำร้องขอได้ สำหรับกรณีที่จะต้องใช้สิทธิทางศาลตาม ป.พ.พ. ก็มี (เช่น)¹

1) การร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งมอบอำนาจให้ผู้เยาว์ทำกิจการค้าขายในเมื่อผู้แทนโดยชอบธรรมไม่อนุญาต ตามมาตรา 27

2) การร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถตามมาตรา 29

¹ ประพนธ์ ศาตะมาน, ศาสตราจารย์, สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงทองการพิมพ์, 2517), หน้า 232-233.

- 3) การร้องขอให้ศาลสั่งให้เป็นบุคคลเสมือนไร้ความสามารถตาม มาตรา 34
- 4) การร้องขอให้ศาลสั่งการเพื่อจัดการทรัพย์สิน หรือตั้งผู้จัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ ตามมาตรา 53
- 5) การร้องขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ตามมาตรา 64
- 6) การร้องขอให้ศาลสั่งให้ห่างหุ้นส่วนเล็กน้อย ตามมาตรา 1057
- 7) การร้องขอให้ศาลเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่อันผิดระเบียบ ตามมาตรา 1195 (คำพิพากษาฎีกาที่ 467/2501)
- 8) การร้องขอให้ศาลถอนผู้ชำระบัญชี ตามมาตรา 1257 (คำพิพากษาฎีกาที่ 467/2501)
- 9) การร้องขอให้ศาลสั่งแสดงกรรมสิทธิ์ ตามมาตรา 1382 (คำพิพากษาฎีกาที่ 109/2506)
- 10) การร้องขอให้ศาลตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ ตามมาตรา 1556
- 11) การร้องขอให้ศาลอนุญาตให้ผู้ใช้อำนาจปกครองทำพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ตามมาตรา 1574
- 12) คดีร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1713

2. คดีไม่มีข้อพิพาทจะยื่นคำร้องขอที่ศาลไหน

การที่จะยื่นคำร้องต่อศาลใดนั้น มาตรา 188 ไม่ได้กล่าวไว้ คงกล่าวเฉพาะแต่ในมาตรา 4(2) “คำร้องขอให้เสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล” ดังนั้นคำร้องขอในคดีไม่มีข้อพิพาทจึงต้องเสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลหรือต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

3. วิธีดำเนินคดีไม่มีข้อพิพาท

มาตรา 188(1) บัญญัติว่าให้เริ่มคดีโดยยื่นคำร้องขอต่อศาล แต่มิใช่ว่าการเริ่มคดีด้วย “คำร้อง” นั้นจะเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทไปเสียทั้งหมด เช่นการร้องขจัดทรัพย์สินตามมาตรา 288 ก็ให้ทำเป็นคำร้องเหมือนกัน แต่เรื่องร้องขจัดทรัพย์สิน ไม่ใช่คดีไม่มีข้อพิพาท เพราะจะต้องส่งสำเนาให้โจทก์ ซึ่งถือเสมือนเป็นจำเลย และโจทก์ก็ต้องให้การแก้คำร้องขจัดทรัพย์สินนั้นด้วย

ผู้มีสิทธิยื่น “คำร้อง” ในคดีที่ไม่มีข้อพิพาทก็ต้องแล้วแต่ว่ากฎหมายสารบัญญัติกล่าวไว้ว่าอย่างไร เช่น ผู้ที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดก ป.พ.พ. มาตรา 1713 บัญญัติว่า “ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการจะร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกก็ได้ ในกรณีดังต่อไปนี้ ฯลฯ” ซึ่งหมายความว่าต้องเป็นบุคคล 3 จำพวกนี้เท่านั้นที่จะยื่นคำร้องตามนี้ได้

4. กระบวนพิจารณาหลังจากยื่นคำร้องขอแล้ว

เมื่อผู้ร้องยื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว เจ้าพนักงานศาลต้องรับไว้ตรวจและนำเสนอผู้พิพากษาเพื่อมีคำสั่ง เช่นเดียวกับการยื่นคำฟ้อง เมื่อมีผู้พิพากษาตรวจเห็นว่าถูกต้องแล้วก็มีคำสั่งให้ดำเนินการพิจารณาต่อไป

แต่ก่อนที่จะทำการพิจารณา ตามระเบียบศาลต้องประกาศแจ้งซึ่งคำร้องนั้นให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปเสียก่อน ทั้งนี้ ก็เพราะคดีชนิดนี้เป็นการพิจารณาฝ่ายเดียวจึงต้องให้โอกาสผู้มีส่วนได้เสียได้ใช้สิทธิตามสมควร วิธีทำก็คือ โดยวิธีลงในหนังสือพิมพ์รายวันตามระยะเวลาสุดแล้วแต่ศาลจะกำหนด โดยปกติถ้าคำร้องขอนั้นเกี่ยวกับบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงกัน ศาลกำหนดให้ประกาศ 15 วันบ้าง 1 เดือนบ้าง ถ้าคำร้องนั้นเกี่ยวกับส่วนได้เสียของบุคคลที่อยู่ห่างไกล เช่นอยู่ในเมืองต่างประเทศ ศาลอาจกำหนดให้ประกาศมีกำหนดนานกว่านั้นเช่น 2 เดือน เพื่อให้โอกาสแก่บุคคลผู้อยู่ห่างไกลจะได้ทราบคำประกาศ ค้างหนังสือพิมพ์ผู้ร้องขอเป็นผู้เสีย กำหนดวันในประกาศนี้ มิใช่กำหนดวันในหมายเรียกให้ยื่นคำให้การ แม้จะยื่นคำร้องคัดค้านเกินกำหนดนั้นก็ไม่ใช่กรณีขาดนัด ศาลจึงเป็นผู้คัดค้านได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1636/2511)

ผู้ใดจะคัดค้านคำร้องขอเรื่องนี้ประการใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลก่อนกำหนดนี้ ผู้ที่สนใจจะคัดค้านจะต้อง (1) ยื่นเป็นคำร้อง (2) ยื่นเสียก่อนวันนัดไต่สวนหรือเข้าในวันนัด บางทีก็มายื่นเวลานัดไต่สวนเลยก็มี เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 236/2514 แต่บางเรื่องศาลก็ไม่รับคัดค้านก็มี เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 939/2511

5. การไต่สวนคำร้องขอ

เมื่อถึงวันนัดไต่สวน และไม่มีผู้ใดคัดค้านคำร้องขอของผู้ร้อง ถ้าผู้ร้องมาศาลและนำพยาน หรือได้หมายเรียกพยานมาพร้อม ในกรณีนี้ศาลจะได้ดำเนินการสืบพยานของผู้ร้อง หรือศาลอาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นจำเป็นตามมาตรา 188(2) แล้วทำคำสั่งไปตามที่เห็นสมควรและยุติธรรม

ถ้าถึงวันนัดไม่มีผู้ใดคัดค้าน แต่ผู้ร้องและทนายความไม่มาศาล ศาลจะ
จำหน่ายคดีตามมาตรา 132 (1)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าใครบ้างจะมีสิทธิคัดค้านได้
ก็เห็นว่าผู้ที่จะมีสิทธิคัดค้านได้จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียอยู่ด้วยจึงจะคัดค้านได้ ให้นัยคำ
พิพากษาฎีกาที่ 842/2478, 380/2509

6.2 ผู้คัดค้านมีสิทธิคัดค้าน เมื่อผู้คัดค้านมีสิทธิคัดค้าน และได้คัดค้านเข้ามา
ในคดีแล้ว การดำเนินคดีต่อไป แยกออกเป็น 2 กรณีคือ

- (1) ดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีมีข้อพิพาท
 - (2) ดำเนินคดีอย่างคดีไม่มีข้อพิพาทตามเดิม
- (1) ดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีมีข้อพิพาท**

มาตรา 188 (4) ตอนต้นบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลอื่นใดนอกจากคู่ความที่
ได้ยื่นฟ้องคดีอันไม่มีข้อพิพาทได้เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ถือว่า
บุคคลเช่นนี้เป็นคู่ความและให้ดำเนินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่า
ด้วยคดีอันมีข้อพิพาท ฯลฯ”

ตามมาตรา 188 (4) นี้จะเห็นว่าเมื่อมีผู้คัดค้านเข้ามาให้ถือว่าบุคคล
นั้นเป็นคู่ความ และให้ดำเนินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยคดีมีข้อพิพาทเลย
ทีเดียว ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีแล้วให้ไปตั้งคำฟ้องเป็นคดีใหม่นั้นไม่ถูกนัยคำพิพากษา
ฎีกาที่ 626/2485, 737/2499

(2) ดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีไม่มีข้อพิพาทตามเดิม

มาตรา 188 (4) ตอนท้ายบัญญัติว่า “ฯลฯ แต่ในคดีที่ยื่นคำร้องขอต่อ
ศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งให้คำอนุญาตที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ปฏิเสธเสีย
หรือให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งถอนคำอนุญาตอันได้ให้ไว้แก่ผู้ใดความสามารถนั้น
ให้ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท ถึงแม้ว่าผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้ใดความสามารถนั้นจะ
ได้มาศาล และแสดงข้อคัดค้านในการให้คำอนุญาตหรือถอนคำอนุญาตเช่นว่านั้น”

คดีไม่มีข้อพิพาท แม้มีผู้คัดค้านเข้ามา กฎหมายก็ยังให้ถือว่าเป็นคดี
ไม่มีข้อพิพาท มีดังนี้

1. ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการประกอบ
ธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น หรือในการทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงานได้ ใน

กรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ผู้เยาว์อาจร้องขอต่อศาลให้สั่งอนุญาตได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 27 วรรคหนึ่ง) กล่าวคือ ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรมไม่ให้ความยินยอม ผู้เยาว์อาจร้องขอศาลให้สั่งอนุญาตได้ เมื่อผู้เยาว์ยื่นคำร้องขอต่อศาลและผู้แทนโดยชอบธรรมร้องคัดค้านเข้ามา ก็ยังให้ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท

2. ถ้าการประกอบธุรกิจหรือการทำงานที่ได้รับความยินยอมหรือได้รับอนุญาตตามวรรคหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายถึงขนาดหรือเสื่อมเสียแก่ผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจบอกเลิกความยินยอมที่ได้ให้แก่ผู้เยาว์เสียได้ หรือในกรณีที่ศาลอนุญาต ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจร้องขอศาลให้เพิกถอนการอนุญาตที่ได้ให้แก่ผู้เยาว์นั้นเสียได้ (ป.พ.พ. มาตรา 27 วรรคสาม) กล่าวคือ ถ้าผู้แทนโดยชอบธรรมได้ยื่นคำร้องต่อศาลแล้ว และผู้เยาว์ได้ยื่นคำร้องคัดค้านเข้ามา ก็ยังให้ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท

ส่วนที่ 2

วิธีพิจารณาวิสามัญในชั้นศาล

วิธีพิจารณาวิสามัญ หมายถึงวิธีพิจารณาคดีบางชนิด ได้แก่

1. วิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา
2. วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก
3. การพิจารณาโดยขาดนัด
4. อนุญาตต่อตุลาการ

บทที่ 1 คดีมโนสาเร่

คดีมโนสาเร่นี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542 มีทั้งหมด 14 มาตรา คือ มาตรา 189, 190, 190 ทวิ, 190 ตริ, 190 จัตวา, 191, 192, 192, 193, 193 ทวิ, 193 ตริ, 193 จัตวา, 193 เบญจ, 194, 195 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ที่ใช้อยู่ยังไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าและคู่ความต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควรเมื่อคำนึงถึงทุนทรัพย์ในคดีที่พิพาทกันสมควรแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ให้เหมาะสมขึ้น โดยให้ศาลดำเนินการไต่ถามและเข้าช่วยเหลือคู่ความซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมายได้ เพื่อให้คดีได้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความ

การแก้ไขเพิ่มเติมคดีมโนสาเร่มีวัตถุประสงค์คือ

1. ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมโนสาเร่ไม่ว่าจะเป็นค่าขึ้นศาล หรือค่าทนายความ เนื่องจากคดีเหล่านี้มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยหากต้องเสียค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับคดีมีทุนทรัพย์สูงจะไม่คุ้มกับผลที่จะได้รับ และทำให้ผู้ที่มีกำลังทรัพย์มากกว่าเป็นผู้ได้เปรียบในการดำเนินคดี
2. คู่ความสามารถดำเนินคดีได้เองโดยไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความเนื่องจากจะมีการจัดทำแบบพิมพ์คำฟ้อง และคำให้การสำหรับคดีมโนสาเร่โดยเฉพาะซึ่งคู่ความที่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายก็สามารถกรอกข้อความได้เอง และมีนิติกรให้คำแนะนำ และการดำเนินคดีมีลักษณะไม่เป็นพิธีการคู่ความดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง
3. การพิจารณาคดีจะเริ่มด้วยการไต่ถามและไต่ถามซึ่งจะทำให้คดีเสร็จไปด้วยความรวดเร็ว เนื่องจากคดีมีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย คู่ความมีโอกาสตกลงกันได้โดยง่าย การสืบพยานจะใช้วิธีไต่สวน คือ ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง ส่วนการเลื่อนคดีจะเลื่อนได้ครั้งละไม่เกิน 7 วัน

คติมโนสาเร่เป็นคดีเล็กน้อยหรือคดีเบ็ดเตล็ดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคติมโนสาเร่ไว้ในมาตรา 189 ถึงมาตรา 195 รวม 14 มาตราด้วยกัน ซึ่งแยกออกพิจารณาได้ดังนี้

- (1) ความหมายของคติมโนสาเร่
- (2) ลักษณะของคติมโนสาเร่
- (3) การคำนวณทุนทรัพย์คติมโนสาเร่
- (4) วิธีฟ้องคติมโนสาเร่
- (5) ค่าขึ้นศาลในคติมโนสาเร่
- (6) การยื่นคำให้การในคติมโนสาเร่
- (7) การไต่ถามและประนีประนอมยอมความ
- (8) จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ
- (9) คู่ความในคติมโนสาเร่ไม่มาศาลในวันนัด
- (10) การสืบพยาน (วันนัดพิจารณา)
- (11) การนั่งพิจารณา
- (12) การทำคำพิพากษาคติมโนสาเร่

(1) ความหมายคติมโนสาเร่

คำว่า “มโนสาเร่” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึงเรื่องเบ็ดเตล็ดหยุ่มหยม โดยเรียกคดีเล็กน้อยว่าคติมโนสาเร่ คติมโนสาเร่จึงหมายถึง คดีแพ่งที่มีค่าขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกินสามแสนบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา หรือคดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่า หรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 189)

(2) ลักษณะคติมโนสาเร่

คติมโนสาเร่มี 2 ประเภทคือ

ก. คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกิน 300,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ข. คดีฟ้องขับไล่ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่า หรืออาจให้เช่า ในขณะที่ยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ 30,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

“คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้” หมายถึง คดีที่มีทุนทรัพย์ ซึ่งได้แก่ (1) คดีพิพาทกันในเรื่องทรัพย์สินหรือมีการเรียกหนี้เงิน เช่น คดีพิพาทแย่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ (2) คดีเรียกทรัพย์คืนหรือให้ใช้ราคาทรัพย์ เช่น ยืม ผากทรัพย์ เป็นต้น (3) คดีเรียกค่าจ้างตามสัญญาจ้าง เช่น จ้างแรงงาน จ้างทำของ และรับขน เป็นต้น (4) คดีฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน เช่น ผิดสัญญา ละเมิด เป็นต้น

(3) การคำนวณทุนทรัพย์คดีมโนสาเร่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 190 บัญญัติว่า “จำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาอันพิพาทกันในคดีนั้นให้คำนวณดังนี้

1. จำนวนทุนทรัพย์หรือราคานั้นให้คำนวณตามคำเรียกร้องของโจทก์ ส่วนดอกผลอันมีถึงกำหนดเกิดขึ้นในเวลายื่นฟ้องหรือค่าธรรมเนียมศาลซึ่งอาจเป็นอุปกรณ์รวมอยู่ในคำเรียกร้อง ห้ามไม่ให้คำนวณรวมเข้าด้วย

2. ในกรณีมีข้อสงสัยหรือมีข้อโต้แย้งจำนวนทุนทรัพย์หรือราคานั้น ให้ศาลกะประมาณตามที่เป็นอยู่ในเวลายื่นฟ้องคดี

3. คดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีข้อหาหลายข้อ อันมีจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ให้รวมจำนวนทรัพย์ หรือราคาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน แต่ถ้าข้อหาเหล่านั้นจะต้องเรียกร้องเอาแก่จำเลยหลายคน ถึงแม้ว่ารวมความรับผิดชอบของจำเลยหลายคนนั้นเข้าด้วยกันแล้วจะไม่ใช่คดีมโนสาเร่ ให้ถือเอาจำนวนที่เรียกร้องเอาจากจำเลยคนหนึ่ง ๆ นั้นเป็นประมาณแก่การที่จะถือว่าคดีนั้นเป็นคดีมโนสาเร่หรือไม่”

ราคาทรัพย์สินกับจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทนั้นต่างกัน คือราคาทรัพย์สินหมายถึง ราคา เช่นฟ้องเรียกคืนรถยนต์คันหนึ่งราคา 300,000 บาท กรณีเช่นนี้เป็นราคาทรัพย์สิน แต่ถ้าฟ้องเรียกรถยนต์คันหนึ่งราคา 300,000 บาท เพราะจำเลย

กระทำการละเมิด โดยยืมรถยนต์ไปแล้วไม่ส่งคืน การที่จำเลยไม่ส่งคืนทำให้โจทก์เสียหาย เพราะต้องไปว่าจ้างรถยนต์คันอื่นมารับส่งเสียค่าใช้จ่ายวันละ 300 บาท เป็นเวลา 30 วัน เป็นเงิน 9,000 บาท กรณีเช่นนี้ราคาทรัพย์สินรวมกับค่าเสียหาย เป็นจำนวนทุนทรัพย์ 309,000 บาท ทุนทรัพย์จึงหมายถึงรวมถึงราคาด้วยและทุนทรัพย์ ที่พิพาทนี้หมายถึงทุนทรัพย์ที่โจทก์เรียกร้องตามคำขอทำยฟ้องจนถึงวันฟ้องเท่านั้น ส่วนคำขอในอนาคต เช่น ดอกเบี้ย ค่าเสียหาย หรือค่าเช่าในอนาคตไม่รวมอยู่ในทุนทรัพย์ด้วย

จากบทบัญญัติมาตรา 190 การคำนวณทุนทรัพย์คดีมีโนสาเร่ให้คำนวณ ดังนี้

1. จำนวนทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินนั้นให้คำนวณตามคำเรียกร้องของโจทก์ จึงถือคำฟ้อง คำขอของโจทก์เป็นสำคัญ มิใช่ถือเอาข้อต่อสู้ของจำเลยมาคำนวณเป็นทุนทรัพย์ เช่น โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้ยืมมาจากจำเลย 50,000 บาท จำเลยรับว่ากู้จากโจทก์ไปจริง 10,000 บาท เช่นนี้จะถือทุนทรัพย์ 50,000 บาท หรือ 40,000 บาท เพราะจำเลยรับแล้วกู้ 10,000 บาท ที่ได้เถียงกันจริง ๆ 40,000 บาท แต่ต้องถือว่าทุนจริง ๆ 50,000 บาท เพราะตามคำเรียกร้องของโจทก์นั้นเรียกร้องมา 50,000 บาท

ส่วนดอกผลอันมีถึงกำหนดเกิดขึ้นในเวลายื่นคำฟ้องหรือคำธรรมเนียมศาลซึ่งอาจเป็นอุปกรณ์รวมอยู่ในคำเรียกร้อง ห้ามไม่ให้คำนวณรวมกันเป็นทุนทรัพย์ กล่าวคือ ทุนทรัพย์นั้นโจทก์มีสิทธิอะไรอยู่ในขณะยื่นฟ้องก็ให้คำนวณเป็นทุนทรัพย์ สิทธิอันเกิดขึ้นหลังจากโจทก์ยื่นฟ้องแล้วโจทก์จะนำมาคำนวณรวมเป็นทุนทรัพย์ สิทธิอันเกิดขึ้นหลังจากโจทก์ยื่นฟ้องแล้วโจทก์จะนำมาคำนวณรวมเป็นทุนทรัพย์ด้วยไม่ได้ อันได้แก่ดอกเบี้ยนับแต่วันฟ้องถึงชำระหนี้เสร็จ ค่าเช่านับแต่วันฟ้องถึงวันที่ออกไปจากทรัพย์สินที่เช่า หรือค่าเสียหายอันเกิดขึ้นในอนาคต ค่าธรรมเนียมศาลกรณีให้จำเลยรับผิดชอบได้แก่ค่าทนายความค่าฤชาธรรมเนียมแทนโจทก์ เหล่านี้โจทก์จะนำมาคำนวณเป็นทุนทรัพย์ไม่ได้

2. กรณีมีข้อสงสัยหรือมีข้อโต้แย้งในจำนวนทุนทรัพย์ที่โจทก์เรียกร้องหรือราคาทรัพย์สินพิพาท ให้ศาลกะประมาณตามที่อยู่ในเวลายื่นฟ้องคดี

3. คดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีหลายข้อหาให้คำนวณดังนี้

ก. คดีหลายข้อหาที่เรียกเอาแก่จำเลยคนเดียว ให้รวมคำนวณทุนทรัพย์ถ้าไม่เกิน 300,000 บาท เป็นคดีมโนสาเร่ แต่ถ้าเกิน 300,000 บาท ไม่ใช่คดีมโนสาเร่

ข. คดีหลายข้อหาที่เรียกร้องเอาแก่จำเลยหลายคน ให้แยกคำนวณทุนทรัพย์ของจำเลยแต่ละคน

(4) วิธีฟ้องคดีมโนสาเร่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 191 บัญญัติว่า “วิธีฟ้องคดีมโนสาเร่นั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลก็ได้

ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

ถ้าโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาตั้งกล่าวแล้วให้ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาเหล่านั้นไว้อ่านให้โจทก์ฟัง แล้วให้โจทก์ลงลายมือไว้เป็นสำคัญ”

จากบทบัญญัติมาตรา 191 นี้จะเห็นว่า การฟ้องคดีมโนสาเร่มี 2 วิธีคือ

1. ฟ้องแบบคดีสามัญ คือทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาล ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือนี้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้อง หรือชัดเจนขึ้นก็ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 191 วรรคสอง)

2. ฟ้องด้วยวาจา โดยโจทก์แถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาล ในกรณีฟ้องด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาเหล่านั้นไว้อ่านให้โจทก์ฟังแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 191 วรรคสาม)

เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องแล้ว ศาลจะต้องวินิจฉัยว่าเป็นคดีมโนสาเร่หรือไม่

ก. ถ้าไม่เป็นคดีมโนสาเร่

1. ไม่เป็นคดีมโนสาเร่มาแต่ต้น ถ้าอยู่ในอำนาจศาล เช่นได้ยื่นฟ้องที่ศาลจังหวัด เพราะไม่มีศาลแขวง แต่ศาลเห็นว่าไม่เป็นคดีมโนสาเร่ ถ้าโจทก์ฟ้องด้วยวาจา ศาลจะสั่งให้โจทก์ไปทำคำฟ้องเป็นหนังสืออย่างคดีสามัญ แต่ถ้าโจทก์ยื่นฟ้องเป็นหนังสืออยู่แล้วศาลก็รับฟ้องและดำเนินการออกหมายเรียกอย่างคดีสามัญ เพราะคดีนี้อยู่ในอำนาจศาล กรณีไม่อยู่ในอำนาจศาลเช่นได้ยื่นฟ้องไว้ที่ศาลแขวง ศาลเห็นว่าไม่เป็นคดี

มโนสาเร่และศาลไม่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีนั้นอย่างคดีสามัญ ศาลจะมีคำสั่งให้คืนคำฟ้องนั้นไปยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจ คำสั่งนี้เป็นคำสั่งไม่รับคำคู่ความโจทก์อุทธรณ์คำสั่งได้ทันที (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 192 วรรคแรก และวรรคสาม)

2. เป็นคดีมโนสาเร่มาแต่ต้น หมายความว่า เดิมที่เป็นคดีมโนสาเร่และศาลก็รับดำเนินคดีอย่างคดีมโนสาเร่มาแล้ว ต่อมาภายหลังปรากฏว่าไม่ใช่คดีมโนสาเร่ เนื่องจากได้มีคำฟ้องเพิ่มเติมยื่นเข้ามาภายหลัง เช่นชั้นเริ่มยื่นฟ้องโจทก์เรียกร้องทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท และศาลรับฟ้องเป็นคดีมโนสาเร่ ต่อมาโจทก์ยื่นคำร้องขอเพิ่มทุนทรัพย์เป็น 600,000 บาท คดีนั้นไม่เป็นคดีมโนสาเร่ต่อไป ถ้าศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาคดีสามัญได้ ก็ให้ศาลนั้นดำเนินคดีอย่างคดีสามัญต่อไป แต่ถ้าศาลนั้นไม่มีอำนาจพิจารณาคดีสามัญได้ เช่น เป็นศาลแขวงก็ต้องจำหน่ายเสียจากสารบบความหรือยกฟ้องโจทก์เพราะเกินเขตอำนาจที่จะพิจารณาคดีนั้นได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 192 วรรคสอง)

ข. ถ้าเป็นคดีมโนสาเร่

ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นเป็นคดีมโนสาเร่ ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลย ในหมายเรียกนั้นให้จัดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาที่เกี่ยวข้อง และขอความมาให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามให้การและสืบพยานในวันเดียวกันและให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคหนึ่ง)

ค. กรณีจำเลยฟ้องแย้งเข้ามาในคดีมโนสาเร่

ในกรณีที่จำเลยฟ้องแย้งเข้ามาในคดีมโนสาเร่ และฟ้องแย้งนั้นมีใช้คดีมโนสาเร่ หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีสามัญรวมกับคดีมโนสาเร่ให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีมโนสาเร่ไปอย่างคดีสามัญ แต่เมื่อศาลพิจารณาถึงจำนวนทุนทรัพย์ ลักษณะคดี สถานะของคู่ความ หรือเหตุสมควรประการอื่นแล้วเห็นว่า การนำบทบัญญัติในหมวดนี้ไปใช้บังคับแก่คดีในส่วนของฟ้องแย้ง หรือคดีสามัญเช่นว่านั้นจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ก็ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีในส่วนของฟ้องแย้ง หรือคดีสามัญนั้นอย่างคดีมโนสาเร่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 192 วรรคสี่)

(5) คำขึ้นศาลในคดีมโนสาเร่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 190 จัตวา บัญญัติว่า “ในคดีมโนสาเร่ ให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นเท่ากับจำนวนค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้

ค่าขึ้นศาลชั้นอุทธรณ์ หรือฎีกานั้นให้ผู้อุทธรณ์หรือฎีกาเสียตามจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ฎีกาแล้วแต่กรณี”

ตามบทบัญญัติมาตรา 190 จัตวา ได้บัญญัติให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นเท่ากับจำนวนค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีไม่มีทุนทรัพย์คือเรื่องละ 200 บาท (ตามมาตรา 1(2)(ก)) ส่วนค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ผู้อุทธรณ์ หรือผู้ฎีกาเสียตามจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา แล้วแต่กรณี

(6) การยื่นคำให้การในคดีมโนสาเร่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกัน หรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ ให้ศาลสอบถามคำให้การของจำเลย โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือให้นำมาตรา 191 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีให้การด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้อ่านให้จำเลยฟัง แล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อ”

จากบทบัญญัติมาตรา 193 วรรคสามนี้ จะเห็นว่าจำเลยทำคำให้การในคดีมโนสาเร่ได้ 2 วิธีคือ

1. ทำคำให้การเป็นหนังสือ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือนี้ หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้อง หรือชัดเจนขึ้นก็ได้

2. ให้การด้วยวาจา ในกรณีให้การด้วยวาจาให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้อ่านให้จำเลยฟังแล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อ

(7) การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมยอมความ

ในคดีมโนสาเร่เมื่อศาลรับคำฟ้องแล้วให้ศาลกำหนดวันพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกไปยังจำเลย ในหมายเรียกนั้นให้จัดแจ้งประเด็นแห่งคดี และจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาที่เกี่ยวข้อง และขอความมาให้จำเลยมาศาลเพื่อการไกล่เกลี่ยให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน และให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

(ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคหนึ่ง)

ในวันพิจารณานั้นเมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันที่ศาลแล้วศาลจะทำการไต่ถามคดีให้คู่ความได้ตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความในข้อพิพาทนั้นก่อน

(ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคสอง)

ในการไต่ถามคดีนั้นถ้าคู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในข้อพิพาทนั้นศาลจะพิพากษาตามยอม แต่ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความ ศาลต้องทำการพิจารณาต่อไป ก่อนที่จะทำการพิจารณาคดีต่อไป และจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การให้ศาลสอบถามคำให้การของจำเลย โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือนั้น หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้อง หรือชัดเจนขึ้นก็ได้ ในกรณีให้การด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้ อ่านให้จำเลยฟัง แล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคสาม)

(8) จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

ในคดีโมโนสาเร่ ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลยในหมายนั้น ให้จัดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาที่เกี่ยวข้อง และข้อความว่าให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามคดีให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคหนึ่ง) ถ้าจำเลยไม่ให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 193 วรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้ยื่นคำให้การและดำเนินการพิจารณาต่อไป โดยถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 วรรคสี่) นอกจากนี้เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา 193 แล้วจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การก่อนหรือในวันนัดที่กำหนดในหมายเรียกให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคสอง)

(9) คู่ความในคดีโมโนสาเร่ไม่มาศาลในวันนัด

ในคดีโมโนสาเร่เมื่อโจทก์ได้ทราบคำสั่งให้มาศาลตาม มาตรา 193 แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยมิได้ร้องขอเลื่อนคดี หรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาลให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 ทวิวรรคหนึ่ง) และเมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา

193 แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยมิได้ร้องขอเลื่อนคดี หรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาล ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาและให้บังคับตามมาตรา 202 (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคสอง)

(10) การสืบพยาน

เมื่อศาลได้รับคำให้การของจำเลยตามมาตรา 193 วรรคสาม หรือจำเลย ตกเป็นผู้ขาดนัดยื่นคำให้การตามมาตรา 193 วรรคสี่ หรือมาตรา 193 ทวิ แล้ว ให้ศาล พิจารณาคดีต่อไปโดยเร็ว โดยจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลัง ก็ได้ และให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิง พยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้ หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายใน ระยะเวลาตามที่เห็นสมควร (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 ตรี)

ในคดีมโนสาเร่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจเรียก พยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร

ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้าง หรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อนเสร็จแล้วจึงให้ตัวความ หรือทนายความซักถามเพิ่มเติมได้

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตามแล้วให้พยานลงลายมือชื่อไว้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 จัตวา)

(11) การนั่งพิจารณาคดีมโนสาเร่

ในคดีมโนสาเร่ให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่ต้องเลื่อน เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 193 เบญจ)

(12) การทำคำพิพากษาคดีมโนสาเร่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 194 บัญญัติว่า “คดีมโนสาเร่ นั้นให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่ง หรือคำพิพากษาด้วยวาจาตั้งที่บัญชีไว้ ใน มาตรา 141” คดีมโนสาเร่ นั้นศาลมีอำนาจทำคำสั่งหรือคำพิพากษาด้วยวาจาได้ การที่ จะต้องทำรายงานเกี่ยวกับคำสั่ง หรือคำพิพากษานั้นไม่จำเป็นต้องจัดแจ้งรายการแห่งคดี หรือ เหตุผลแห่งการวินิจฉัย แต่เมื่อคู่ความฝ่ายใดแจ้งความจำนงที่จะอุทธรณ์ หรือได้ยื่น อุทธรณ์ขึ้นมา ให้ศาลมีอำนาจทำคำสั่งชี้แจงแสดงรายการข้อสำคัญ หรือเหตุแห่ง คำวินิจฉัยกลับไว้กับบันทึกในเวลาอันสมควร (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 141 วรรคสาม)

บทที่ 2

คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติถึงวิธีพิจารณาสำหรับคดีสามัญที่ไม่มีข้อยุ่งยาก โดยรวบรวมไว้ในหมวดว่าด้วยการพิจารณาคดีมีโนสาเร่ ทั้งนี้เพราะคดีสามัญบางเรื่องมีสภาพเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่มีข้อยุ่งยากมากนักพอที่จะใช้วิธีพิจารณาเช่นเดียวกับคดีมีโนสาเร่ อันจะทำให้การพิจารณาคดีชนิดนี้รวดเร็วเสร็จเรียบร้อยโดยรวดเร็วขึ้น

คดีสามัญไม่มีข้อยุ่งยากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 196 วรรคหนึ่งว่า “ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ซึ่งการรับรอง หรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือ ซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่า เป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์ และบังคับได้ตามกฎหมายโจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดได้”

ตามบัญญัติมาตรา 196 วรรคหนึ่ง นั้น คดีไม่มีข้อยุ่งยากซึ่งโจทก์ อาจมีคำขอพิจารณาโดยรวบรัดได้นั้น ได้แก่คดีดังต่อไปนี้

1. **คดีสามัญ** ซึ่งโจทก์ฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ซึ่งการรับรอง หรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ
2. **ในคดีสามัญ** ซึ่งโจทก์ฟ้องตามสัญญา เป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริง มีความสมบูรณ์และบังคับกันได้ตามกฎหมาย

วิธีการขอดำเนินคดีไม่มีความยุ่งยาก

1. โจทก์ต้องยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้พิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัด หมายความว่า โจทก์ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือ จะฟ้องด้วยวาจาไม่ได้ และยื่นคำขอโดยรวบรัดตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196

2. ศาลเห็นว่าคดีนั้นไม่มีข้อยุ่งยากไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำขอให้คดีรวบรัดมาหรือไม่ ก็ให้ศาลมีคำสั่งพิจารณาคดีนั้นไปตามข้อบังคับที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ว่าด้วยคดีมีโนสาเร่

* แก้ไขตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542
มาตรา 11.

เว้นแต่มาตรา 190 จัตวาในเรื่องค่าขึ้นศาลซึ่งคดีโมโนสาเร่จะเรียกเก็บค่าขึ้นศาลในอัตราเดียวกับคดีไม่มีทุนทรัพย์ คือ 200 บาท จะนำมาใช้บังคับคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสอง)

การดำเนินไม่มีข้อยุ่งยาก

1. ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลย แสดงจำนวนเงินที่เรียกร้องและเหตุแห่งการเรียกร้องและให้จำเลยมาศาลและให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสอง)

2. จำเลยจะต้องยื่นคำให้การในวันใดวันหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดโดยมิให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรค (1))

3. ถ้าจำเลยมาศาล ศาลจะถามจำเลยว่าจะให้การอย่างไร ถ้าจำเลยให้การต่อสู้ด้วยวาจา ให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ในรายงาน หรือถ้าจำเลยยื่นคำให้การแล้วเห็นว่าจำเลยไม่มีเหตุต่อสู้คดีนั้นก็ให้ศาลพิพากษาคดีโดยเร็วไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้อันสมควร ก็ให้ศาลดำเนินการพิจารณาไปโดยไม่ชักช้า และฟังคำพยานทั้งสองฝ่ายก่อนพิพากษา (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสอง (2))

4. ถ้าจำเลยไม่มาศาลตามกำหนดเวลาตามข้อ 2 ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา ให้ศาลมีคำสั่งโดยไม่ชักช้าว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา แล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวและพิพากษาโดยเร็วเท่าที่ฟังกระทำได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสอง (3))

5. คดีไม่มีข้อยุ่งยาก จำเลยจะมาขอเลื่อนเวลายื่นคำให้การ หรือเลื่อนคดีในการนัดสืบพยานไม่ได้ ถ้าจำเลยมาร้องขอห้ามมิให้ศาลอนุญาต เพราะจำเลยไม่มาศาล ถือว่าจำเลยไม่ตั้งใจต่อสู้คดี หรือไม่ตั้งใจสืบพยาน จำเลยจึงขอเลื่อนไม่ได้ เว้นแต่จำเลยจะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าคำขอของตนมีเหตุผลดี และสันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยมีข้อต่อสู้คดีอันสมควร หรือเมื่อศาลเห็นว่าโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้เป็นการพ้นวิสัยที่จำเลยจะมาศาลหรือยื่นคำให้การก่อน หรือในวันที่กำหนดไว้ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสาม)

6. ในระหว่างการพิจารณาหากปรากฏว่าคดีไม่ควรอยู่ภายใต้บังคับมาตรานี้ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมที่เคยอนุญาตให้ดำเนินคดีนั้นโดยรวบรัด แล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 196 วรรคสี่)

การทำคำพิพากษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีไม่มีข้อยุ่งยากให้ทำเป็นหนังสือตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 141

บทที่ 3

การพิจารณาคดีโดยขาดนัด

โดยปกติการนั่งพิจารณาคดีจะต้องกระทำในศาลต่อหน้าคู่ความที่มาศาล (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 36) ด้วยเหตุนี้ศาลจึงต้องให้โอกาสเต็มที่แก่คู่ความทุกฝ่ายในอันที่จะมาฟังการพิจารณาและใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาเช่นว่านั้น แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการขาดนัด การร้องสอด และการขับไล่ออกนอกศาล ฯลฯ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 103) ฉะนั้น กรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งขาดนัด คู่ความฝ่ายนั้นได้ละเสียซึ่งโอกาสที่จะฟังการพิจารณา และใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาเช่นว่านั้น

การพิจารณาคดีโดยขาดนัด คือการพิจารณาคดีโดยคู่ความมาศาลเพียงฝ่ายเดียว คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล หรือไม่มาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดียังศาลตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายขาดนัด การพิจารณาคดีโดยขาดนัดนั้นทำให้การพิจารณาคดีเรื่องนั้นต้องดำเนินไปแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาโดยปกติ กล่าวคือ การพิจารณาเป็นทำนองคล้ายกับว่าศาลได้ดำเนินการพิจารณาคดีของผู้ที่มีได้ขาดนัดแต่ฝ่ายเดียว และการพิจารณานั้นเป็นผลบังคับคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดด้วยเสมือนหนึ่งเป็นการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อยังให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ระมัดระวังหน้าที่ของตนด้วยการมาต่อสู้อคดี และดำเนินกระบวนการพิจารณายังศาลโดยสม่ำเสมอ

คดีที่ต้องพิจารณาโดยขาดนัดนั้นมิได้เฉพาะการพิจารณาในศาลชั้นต้นเท่านั้น ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่มีกรพิจารณาโดยขาดนัด โดยเหตุที่การพิจารณาคดีโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งขาดนัดจึงเท่ากับเป็นการพิจารณาคดีของผู้ที่มีได้ขาดนัดฝ่ายเดียวนั่นเอง ดังนั้น การพิจารณาคดีศาลต้องกระทำอย่างระมัดระวังเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์และความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย มีอาทิคือ

1. เมื่อปรากฏว่าการขาดนัดของคู่ความมิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควร ก็ควรให้โอกาสแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดเพื่อต่อสู้อคดี และใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2. เมื่อปรากฏว่าคดีเรื่องนั้นได้พิจารณาเสร็จสิ้น และมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพ้อคดี หากการขาดนัดมิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควร

เช่นนี้ศาลควรมีคำสั่งให้พิจารณาคดีเรื่องนั้นใหม่ เพื่อให้โอกาสคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดได้ต่อสู้คดีและใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

3. เมื่อปรากฏว่าการขาดนัดในคดีเรื่องนั้นได้เป็นไปด้วยความจงใจหรือไม่มีเหตุอันสมควร ศาลควรมีคำสั่งให้ดำเนินคดีไปโดยขาดนัด จำกัดสิทธิของผู้ขาดนัดในการต่อสู้คดีและใช้สิทธิเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะการที่คู่ความฝ่ายนั้นมีความประพฤติไม่ดีคือ จงใจขาดนัดการพิจารณาคดีของศาล

ในการศึกษาเรื่องการพิจารณาคดีโดยขาดนัด ย่อมศึกษาได้จากบทบัญญัติแก้ไขปรับปรุงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543 มาตรา 197 ถึงมาตรา 207 ซึ่งในการอธิบายจะขอแบ่งหัวข้อออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 การขาดนัดยื่นคำให้การ
- ส่วนที่ 2 การขาดนัดพิจารณา

ส่วนที่ 1

การขาดนัดยื่นคำให้การ

การขาดนัดชั้นยื่นคำให้การนี้เป็นกรณีที่คดีมีได้มาสู่ศาลโดยสมบูรณ์ ศาลได้ทราบแต่คำฟ้องของโจทก์ฝ่ายเดียว ส่วนคำให้การของจำเลยศาลไม่ทราบ

การขาดนัดยื่นคำให้การมีบัญญัติอยู่ในมาตรา 197, 198 ทวิ, 198 ตี, 199, 199 ทวิ, 199 ตี, 199 จัตวา, 199 เบญจ, 199 ฉ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543 ซึ่งมีหัวข้ออธิบายดังนี้

1. ขาดนัดยื่นคำให้การคืออะไร
2. หลักเกณฑ์ของการขาดนัดยื่นคำให้การ
3. หน้าที่โจทก์เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ
4. การพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีเมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

5. กรณีจำเลยหลายคน และจำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ
6. จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การขอพิจารณาคดีใหม่
7. โจทก์ที่ถูกรื้อฟื้นฟ้องขาดนัดยื่นคำให้การแก้ฟ้องแย้ง

1. ขาดนัดยื่นคำให้การคืออะไร

ขาดนัดยื่นคำให้การ คือ กรณีที่จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งศาล (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 197^{*}) หนึ่ง การขาดนัดยื่นคำให้การนี้จะมีได้เฉพาะแต่การพิจารณาของศาลชั้นต้นเท่านั้น ในชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกาไม่อาจมีการขาดนัดยื่นคำให้การได้ เพราะการที่จำเลยอุทธรณ์ หรือจำเลยฎีกาไม่ยื่นคำแก้อุทธรณ์ หรือคำแก้ฎีกานั้นไม่ถือว่าเป็นการขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 237 วรรคสอง และมาตรา 247) แม้คำแก้อุทธรณ์ หรือคำฎีกาจะมีลักษณะเป็นคำให้การก็ดี (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 1(4))

2. หลักเกณฑ์ของการขาดนัดยื่นคำให้การ

กรณีจะถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1 จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว

2.2 จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งศาล

2.1 จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว

“จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว” หมายความว่า เมื่อศาลได้รับคำฟ้องแล้วให้ศาลออกหมายส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดี และภายในกำหนด 7 วันนับแต่ยื่นคำฟ้องให้โจทก์ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้ส่งหมายนั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 173 วรรคหนึ่ง) ในการส่งหมายเรียกให้ยื่นคำให้การเป็นหน้าที่ของพนักงานศาลเป็นผู้ส่ง ส่วนการนำส่งนั้นโจทก์จะนำส่งหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่ศาลจะสั่ง (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 70 วรรคท้าย) และการส่งหมายเรียกให้ยื่นคำให้การจะมีผลในทางกฎหมายว่าเป็นการส่งที่ชอบด้วยกฎหมายนั้นต่อเมื่อได้ดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ใน

^{*}แก้ไขตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543.

มาตรา 67-83 อัญญา แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเรื่องการยื่นและส่งคำ
คู่ความและเอกสารในคดี

2.2 จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งศาล

หมายความว่า เมื่อศาลออกหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องได้ส่งให้จำเลย
โดยชอบแล้ว จำเลยจะต้องทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด
ไว้ตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งศาลระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายมีดังนี้

2.2.1 ในคดีทั่ว ๆ ไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา
177 วรรคหนึ่ง ให้จำเลยทำคำให้การเป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายใน 15 วัน

2.2.2 ในคดีมีโนสาเร่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา
193 วรรคหนึ่ง ให้ศาลออกหมายเรียกไปยังจำเลยให้มาศาล และให้การในวันเดียวกันนั้น
หรือในวันอื่นต่อมาตามแต่ศาลจะเห็นสมควร

2.2.3 ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
มาตรา 196 วรรคสอง (1) ให้ศาลกำหนดวันใดวันหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้จำเลยให้การ
แต่ต้องไม่เกิน 5 วันนับแต่วันส่งหมายเรียกไปยังจำเลย

2.2.4 ในกรณีจำเลยขอขยายเวลายื่นคำให้การและศาลอนุญาตระยะเวลา
ยื่นคำให้การต้องยื่นภายในกำหนดเวลาที่ศาลขยายให้

2.2.5 ในกรณีที่มีการส่งหมายเรียกโดยวิธีอื่นตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่ง มาตรา 79 จะมีผลต่อเมื่อกำหนดเวลา 15 วัน หรือระยะเวลานานกว่า
นั้น ตามที่ศาลเห็นสมควรได้ล่วงพ้นไปแล้ว ดังนั้น กำหนดเวลายื่นคำให้การ 15 วัน ตาม
หลักทั่วไปในมาตรา 177 วรรคหนึ่ง จึงต้องนับต่อจากวันครบกำหนด 15 วันผลจึงเป็นว่า
อาจยื่นคำให้การภายใน 30 วันนับแต่เวลาที่หมายเรียกนั้นได้ส่งโดยวิธีอื่นโดยชอบแล้ว

2.2.6 คำให้การแก้ฟ้องแย้งต้องยื่นต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้ส่ง
คำให้การถึงโจทก์ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 178 วรรคหนึ่ง)

2.2.7 ในคดีที่มีการร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
มาตรา 57 แบ่งออกเป็น 3 กรณีคือ

ก. การร้องสอดตามมาตรา 57 (1) เป็นการร้องสอดเข้ามาด้วยความ
ความสมัครใจเอง เพราะเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อยังให้ได้รับความรับรองคุ้มครอง หรือ

บังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่ การร้องสอดตามมาตรา 57 (1) นี้เป็นการร้องสอดเข้าไปเพื่อโต้แย้งสิทธิของคู่ความในคดีเดิมโดยมิได้อาศัยสิทธิของคู่ความในคดีเดิม แต่เป็นการอาศัยสิทธิของตนเอง ดังนั้นผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 (1) จึงมีฐานะเสมือนเป็นโจทก์ คำร้องสอดถือเสมือนเป็นคำฟ้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 163/2507) โจทก์หรือจำเลยเดิมย่อมมีฐานะเสมือนเป็นจำเลย (คำพิพากษาฎีกาที่ 940/2511) ศาลจึงต้องออกหมายเรียกส่งสำเนาคำร้องสอดให้โจทก์หรือจำเลยเดิมเพื่อยื่นคำให้การ (คำพิพากษาฎีกาที่ 7592/2540) กรณีการร้องสอดตามมาตรา 57 (1) ในฐานะเป็นจำเลย คำร้องสอดของผู้ร้องสอดนั้นเป็นทั้งคำให้การต่อสู้และฟ้องแย้งคดีโจทก์อยู่ในตัว ผู้ร้องสอดจึงไม่ต้องยื่นคำให้การอีก และจะนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ว่าด้วยการขาดนัดยื่นคำให้การมาใช้แก่ผู้ร้องสอดไม่ได้ เพราะโจทก์ไม่ได้ฟ้องผู้ร้องสอดเป็นจำเลยด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 163/2507)

ข. การร้องสอดตามมาตรา 57 (2) เป็นการร้องสอดด้วยความสมัครใจเอง เพราะตนมีส่วนได้เสียตามกฎหมายในผลแห่งคดี โดยขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม หรือเข้าแทนที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เสียทีเดียวโดยได้รับความยินยอมของคู่ความฝ่ายนั้น ผู้ร้องสอดจะใช้สิทธิอย่างอื่นนอกจากสิทธิที่มีอยู่แก่คู่ความเดิมไม่ได้ และห้ามใช้สิทธิในทางที่ขัดกับสิทธิของคู่ความเดิม (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 58 วรรคสอง) ดังนั้นผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 (2) โดยเข้าเป็นจำเลยร่วมย่อมไม่มีหน้าที่ยื่นคำให้การต่อศาล (คำพิพากษาฎีกาที่ 2295/2520) ร้องสอดเข้าเป็นจำเลยร่วมตามมาตรา 57 (2) ใช้สิทธินอกจากที่จำเลยเดิมมีอยู่ในขณะร้องสอด จำเลยเดิมขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา ผู้ร้องสอดจึงยื่นคำให้การและสืบพยานตามข้อต่อสู้ไม่ได้)

ค. การร้องสอดตามมาตรา 57 (3) เป็นการร้องสอดด้วยถูกหมายเรียกให้เข้ามาในคดีบุคคลภายนอกที่ถูกหมายเรียกเข้ามาในคดีอาจเข้ามาเป็นคู่ความตามมาตรา 57 (3) มีสิทธิเสมือนหนึ่งว่าตนได้ฟ้อง หรือถูกฟ้องเป็นคดีเรื่องใหม่ เมื่อถูกหมายเรียกเข้ามาเป็นคู่ความในฐานะจำเลย หรือจำเลยร่วมจึงต้องยื่นคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 บัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ให้ใช้บังคับแก่บุคคลภายนอกที่ถูกหมายเรียกเข้ามาเป็นผู้ร้องสอด ตามมาตรา 57 (3) โดยอนุโลม” ดังนั้น ผู้ร้องสอดที่ถูกหมายเรียกเข้ามาเป็นจำเลย หรือจำเลยร่วมหากไม่ยื่นคำให้การต้องตกอยู่ในบังคับมาตรา 197 ที่ถือว่าผู้ร้องสอดขาดนัดยื่นคำให้การ

เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในคดีร้องขอตีทรัพย์สิน

การร้องขอตีทรัพย์สินเป็นกระบวนการพิจารณาในชั้นบังคับคดีที่บุคคลภายนอกผู้ถูกโต้แย้งสิทธิอันเนื่องจากเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินเพื่อออกขายทอดตลาด ได้กล่าวอ้างว่าจำเลย หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดไว้ บุคคลภายนอกผู้ถูกโต้แย้งสิทธิอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้ปล่อยทรัพย์สินเช่นว่านั้นได้ซึ่งเรียกว่าผู้ร้องขอตีทรัพย์สิน เมื่อยื่นคำร้องต่อศาลแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นเหมือนอย่างคดีธรรมดา...” ดังนั้นผู้ร้องขอตีทรัพย์สินจึงมีฐานะเสมือนเป็นโจทก์คำร้องขอตีทรัพย์สินถือเป็นคำฟ้อง และเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาที่นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินเป็นการโต้แย้งสิทธิของผู้ร้องขอตีทรัพย์สินมีฐานะเป็นจำเลยที่จะต้องยื่นคำให้การแก้คำร้องขอตีทรัพย์สินของผู้ร้องขอตีทรัพย์สินหากไม่ยื่นคำให้การยอมถือว่าขาดนัดยื่นคำให้การ

ข้อสังเกต

- ผู้ร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (1) และ (2) ที่ร้องสอดเข้ามาเป็นจำเลยไม่ต้องยื่นคำให้การจึงนำบทบัญญัติว่าด้วยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การภายในกำหนดมาใช้บังคับแก่ผู้ร้องสอดไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 163/2507 ประชุมใหญ่)
- ถ้าคดีนั้นมีจำเลยหลายคน คำให้การของจำเลยแต่ละคนจะขาดนัด หรือไม่ต้องแยกพิจารณาเป็นรายคนไป
- คดีไม่มีข้อพิพาท การไม่คัดค้านไม่เป็นขาดนัดยื่นคำให้การ
- การขอพิจารณาคดีใหม่ไม่มีการยื่นคำให้การ
- ชั้นอุทธรณ์ หรือฎีกาไม่มีการขาดนัดยื่นคำให้การ
- ถ้าโจทก์ฟ้องไว้หลายประเด็น จำเลยให้การต่อสู้ไม่ครบทุกประเด็น จะถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การไม่ได้ เพราะประเด็นที่จำเลยไม่ได้ให้การถึงก็ต้องถือว่าจำเลยรับไว้ในประเด็นนั้น
- กรณีจำเลยยื่นคำให้การไว้แล้ว ต่อมาโจทก์ฟ้องเพิ่มเติมจำเลยมิได้ยื่นคำให้การแก้คำฟ้องเพิ่มเติมของโจทก์ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

3. หน้าที่โจทก์เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือตามคำสั่งศาล ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 197)

เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์มีหน้าที่ 2 ประการคือ

1. ยื่นคำขอต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด

1.1 โจทก์ทำคำขอต่อศาล โดยในคำขอต้องอ้างว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด

1.2 ระยะเวลายื่นคำขอ

2. ต้องนำพยานมาสืบตามคำสั่งศาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198^{*} วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ให้โจทก์มีคำขอต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด”

จากบทบัญญัติมาตรา 198 วรรคหนึ่ง เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเป็นหน้าที่โจทก์ที่จะต้องยื่นคำขอต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัดไปเลย โดยไม่จำเป็นต้องสืบพยานโจทก์แต่อย่างใด และโจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องมีคำขอเพื่อให้ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การด้วย

คำว่า โจทก์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 198 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้แก่บุคคลผู้ยื่นคำฟ้อง ผู้ร้องสอด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (1) และ (3) ที่เข้ามาในคดีในฐานะโจทก์ จำเลยซึ่งฟ้องแย้งและผู้ร้องขัดทรัพย์ (นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 310/2523 ในคดีร้องขัดทรัพย์มีฐานะเป็นโจทก์ หรือเจ้าหนี้ ตามคำพิพากษามีฐานะเป็นจำเลย เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การจึงเป็นหน้าที่ของผู้ร้องขัดทรัพย์ต้องมีคำขอต่อศาลให้สั่ง แสดงว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การภายใน 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การสิ้นสุดลง)

^{*} แก้ไขตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543.

ในการนับ 15 วันนั้นต้องระวังให้ดี กล่าวคือ ต้องนับตั้งแต่กำหนดเวลายื่นคำให้การสิ้นสุดลง กำหนดยื่นคำให้การตามปกติก็มีกำหนด 15 วัน ตั้งแต่ได้ส่งหมายเรียกให้จำเลยโดยชอบ ดังนั้น โจทก์จะขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การได้ต่อเมื่อ 15 วันล่วงพ้นไปแล้ว แต่ต้องไม่เกิน 15 วัน ตัวอย่างเช่น จำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2550 กำหนดยื่นคำให้การคือ ภายในวันที่ 16 พฤษภาคม 2550 และถ้าจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนดนั้น ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโจทก์จะมีคำขอต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด โจทก์ต้องยื่นคำขอภายในวันที่ 31 พฤษภาคม 2550 (15 วัน + 15 วัน) แต่ถ้าการส่งหมายเรียกได้ส่งโดยวิธีอื่น เช่น โดยวิธีปิดหมาย หรือทางจดหมายลงทะเบียน หรือโดยประกาศทางหนังสือพิมพ์ก็ตาม กำหนดยื่นคำให้การ 15 วันต้องเริ่มนับตั้งแต่การส่งหมายนั้นมีผลตามกฎหมาย คือมีผลต่อเมื่อ 15 วันผ่านไปแล้ว ดังนั้น จำเลยไม่ยื่นคำให้การภายใน 15 วันนับแต่วันที่การส่งหมายมีผล (คือภายใน 30 วัน) โจทก์ยื่นคำขอเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีได้ภายใน 45 วัน (15 วัน + 15 วัน + 15 วัน)

ถ้าโจทก์ไม่ยื่นคำขอต่อศาลภายในระยะดังกล่าวแล้ว ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 198 วรรคสอง) เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแล้ว จึงเป็นหน้าที่โจทก์ที่จะต้องยื่นคำขอต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง ถ้าโจทก์ไม่ยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ คำสั่งจำหน่ายคดีตามมาตรา 198 วรรคสองนี้ เป็นดุลพินิจของศาลที่จะสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ได้ นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1464/2495, 951-952/2500, 6127/2537, 2902/2538 และ 4713/2541 เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ก็ได้ยื่นคำร้องให้ศาลสั่งแสดงว่า ขาดนัดยื่นคำให้การภายใน 15 วันนั้น ตามบทบัญญัติ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 198 ให้อำนาจศาลที่จะสั่งจำหน่ายคดีเมื่อพ้น 15 วันได้ ฉะนั้น ศาลย่อมมีอำนาจที่จะสั่งให้ทำการพิจารณาฝ่ายเดียว เมื่อโจทก์ร้องขอได้แม้จะเป็นเวลาภายหลัง 15 วันในเมื่อศาลมิได้สั่งจำหน่ายคดีนั้น คำพิพากษาฎีกาที่ 951-952/2505 จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ไม่ขอให้ศาลสั่งว่าจำเลยขาดนัดภายใน 15 วัน ศาลไม่สั่งจำหน่ายคดีก็ได้ คำพิพากษาฎีกาที่ 498-499/2509 บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 มิได้บังคับให้ศาล

จำเป็นต้องจำหน่ายคดีเสมอไป เพียงแต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งจำหน่ายคดีเมื่อพ้น 15 วันก็ได้ ฉะนั้นในกรณีที่ศาลยังมิได้จำหน่ายคดี แม้โจทก์จะยื่นคำขอเมื่อพ้น 15 วัน ศาลก็มีอำนาจที่จะสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การได้ (อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 1464/2495)

ถ้าโจทก์ยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนด 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง* มาตรา 198 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์ยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีโดยขาดนัดไปตามมาตรา 198 ทวิ แต่ถ้าศาลมีเหตุสงสัยว่าจำเลยจะไม่ทราบหมายเรียกให้ยื่นคำให้การก็ให้ศาลมีคำสั่งให้มีการส่งหมายเรียกใหม่โดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน และจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดตามที่เห็นสมควรเพื่อให้จำเลยได้ทราบหมายเรียกนั้นก็ได้อ” ตามบทบัญญัติมาตรา 198 วรรคสามนี้ เมื่อจำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดโจทก์ ได้มีคำขอต่อศาลให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีโดยขาดนัดไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ* ศาลจะมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดโดยขาดนัดก็ต่อเมื่อเป็นที่แน่ใจว่าจำเลยได้รับหมายเรียกแล้ว แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยจะไม่ทราบหมายเรียกให้ยื่นคำให้การ ศาลอาจให้มีการส่งหมายเรียกใหม่โดยวิธีส่งธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทนและจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดตามที่เห็นสมควร เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าจำเลยจะได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องเรียบร้อยแล้ว

ข้อสังเกต

1. เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ต้องขอให้ศาลชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด แม้ว่าคดีนั้นศาลได้นัดสืบพยานไว้ล่วงหน้าก็ตาม

2. ในกรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การไปแล้ว และจำเลยได้มาขออนุญาตยื่นคำให้การ โจทก์ก็ต้องมีคำขอ โจทก์จะอ้างว่าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การได้ยื่นคำร้องขออนุญาตยื่นคำให้การและศาลนัดไต่สวนคำร้อง โจทก์จึงไม่ต้องมีคำขอไม่ได้ เพราะกรณีจำเลยยื่นคำร้องขออนุญาตยื่นคำให้การเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลยไม่เกี่ยวกับโจทก์ โจทก์ยังต้องมีหน้าที่ไปยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ตนชนะคดี แม้ว่าศาลอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การ จำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนดอีก โจทก์ต้องมีคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีอีกครั้งหนึ่ง

* แก้ไขตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543.

* แก้ไขตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2543.

3. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน และมีจำเลยหลายคนขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัดสำหรับจำเลยแต่ละคน

4. ในคดีที่มีโจทก์หลายคนฟ้องจำเลย และจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์แต่ละคนก็ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี

5. ในคดีร้องขอชดเชยทรัพย์ ผู้ร้องขอชดเชยทรัพย์มีฐานะเสมือนเป็นโจทก์ เมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาเป็นจำเลย และขาดนัดยื่นคำให้การ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ร้องขอชดเชยทรัพย์ต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด

4. การพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีเมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

ถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การให้โจทก์มีคำขอต่อศาลภายใน 15 วันนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 198 วรรคหนึ่ง) ศาลจะมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดตามคำขอของโจทก์ได้ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ บัญญัติว่า “ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การมิได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูล และไม่ขัดต่อกฎหมายในการนี้ศาลจะยกขึ้นอ้างลัทธิซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่งศาลอาจสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้ แต่ในคดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียวและศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ในการกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์ให้ศาลปฏิบัติดังนี้

1. ในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนแน่นอนให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารตามที่ศาลเห็นว่าจำเป็นแทนการสืบพยาน

2. ในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็น

ถ้าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานตามมาตรานี้มีให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา

ถ้าโจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามความในมาตรานี้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้ถือว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลและให้ศาลยกฟ้องของโจทก์”

ตามมาตรา 198 ทวินี้ ศาลจะมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ได้ต่อเมื่อศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย ในการนี้ศาลย่อมยกขึ้นอ้างได้โดยลำพังซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 วรรคหนึ่งจะบัญญัติว่า “เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์ต้องยื่นคำขอเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัดก็ตาม แต่เมื่อโจทก์ยื่นคำขอดังกล่าวแล้ว ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีตามคำขอโจทก์ไปเลยไม่ได้ ศาลต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ ก่อน” (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 198 วรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์ยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดโดยขาดนัดไปตามมาตรา 198 ทวิ...”) ซึ่งตามมาตรา 198 ทวิ วรรคหนึ่งนั้น ได้บัญญัติหลักเกณฑ์สำคัญว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การมิได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่า 1) คำฟ้องของโจทก์มีมูล และ 2) คำฟ้องของโจทก์ไม่ขัดต่อกฎหมาย ตามบทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การก่อนศาลจะพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีตามคำขอของโจทก์ได้ ศาลต้องพิจารณาให้ได้ความว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย

1. คำฟ้องของโจทก์มีมูลนั้นหมายความว่าตามสภาพแห่งคำฟ้องและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาที่โจทก์กล่าวอ้างมาในคำฟ้องนั้นมีมูลหนึ่งตามกฎหมายสาระบัญญัติที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบ เช่น โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยรับผิดชอบฐานละเมิด ก็ต้องบรรยายให้เห็นว่าจำเลยกระทำต่อโจทก์โดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ตาม ป.พ.พ.

มาตรา 420 หรือการฟ้องขับไล่ออกจากอสังหาริมทรัพย์ ก็ต้องบรรยายให้เห็นว่าจำเลยได้เข้าไปยึดถือครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้น โดยมีขอบด้วยกฎหมายอย่างไร

2. คำฟ้องของโจทก์ไม่ขัดต่อกฎหมาย เช่นในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับผิดชอบเป็นสำคัญจึงฟ้องร้องบังคับคดีกันได้ หากมูลหนี้ั้นสมบูรณ์จริงแต่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ แล้วนำมาฟ้องร้องยอมเป็นคำฟ้องที่ขัดต่อกฎหมายหรือกรณีที่โจทก์ไม่ยื่นฟ้องคดีภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดก็เป็นคำฟ้องที่ขัดต่อกฎหมาย

ดังนั้น เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย ศาลชอบที่พิพากษาหรือมีคำสั่งให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดี โดยไม่จำเป็นต้องสืบพยานโจทก์ให้ได้ความตามคำฟ้องอีก แต่ถ้าศาลพิจารณาข้อเท็จจริงจากคำฟ้องของโจทก์แล้ว เห็นว่ายังมีปัญหาศาลก็มีอำนาจที่จะสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์ หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 198 วรรคสอง)

มีคดีบางประเภทที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว ได้แก่

1. คดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล
2. คดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว
3. คดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

1. คดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล หมายถึง สิทธิของบุคคลดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 2 หมวด 1 ส่วนที่ 1 เช่นการเริ่มและสิ้นสุดสภาพบุคคล สัญชาติของบุคคล เป็นต้น

2. คดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว หมายถึง สิทธิในครอบครัวตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เช่นการฟ้องหย่า การขอแบ่งสินสมรส ขอให้แสดงว่าการสมรสเป็นโมฆะ การฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามี และการฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

3. คดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ หมายถึง กรรมสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 หมวดที่ 1 การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ หมวดที่ 2 แดนแห่งกรรมสิทธิ์และการใช้กรรมสิทธิ์ หมวดที่ 3 กรรมสิทธิ์รวม เช่น โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยรื้อถอนโรงเรือนรุกล้ำที่ดินของโจทก์ตามมาตรา

1312 อยู่ในหมวด 1 เรื่องการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ ผู้เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ฟ้องเพื่อปลดเปลื้องความเดือดร้อนรำคาญเป็นคดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ เพราะว่าต้องอ้างความเป็นเจ้าของเป็นคดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ โจทก์ฟ้องขอให้ถอนชื่อจำเลยออกจากโฉนดที่ดินและให้ใส่ชื่อโจทก์เป็นเจ้าของแทน กรณีนี้ ถ้าโจทก์ชนะคดีโจทก์ได้สิทธิในความเป็นเจ้าของจึงเป็นคดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

ข้อสังเกต คดีต่อไปนี้ไม่ใช่คดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

1. คดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าตามสัญญาเช่า เพราะการให้เช่า ผู้ให้เช่าไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เช่า เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การจำเลยไม่ได้ต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจให้เช่า เพราะไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์จึงไม่มีข้อพิพาทกันในเรื่องกรรมสิทธิ์

2. คดีฟ้องขับไล่ผู้ผู้อาศัยออกจากอสังหาริมทรัพย์ก็เช่นเดียวกับคดีฟ้องขับไล่ผู้เช่าออกจากทรัพย์สินที่เช่า ไม่ใช่คดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

3. คดีฟ้องบังคับจำนองไม่ใช่คดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ เพราะการจำนองไม่ได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ การฟ้องบังคับจำนองจึงมิได้เรียกร้องเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์

4. คดีฟ้องขอให้เปิดทางภาระจำยอม ไม่ได้พิพาทกันในกรรมสิทธิ์ เพียงแต่โต้เถียงในเรื่องการรอนสิทธิระหว่างผู้เป็นเจ้าของภารยทรัพย์กับผู้เป็นเจ้าของสามายทรัพย์เท่านั้นจึงไม่ใช่คดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

5. คดีฟ้องขอให้เรียกโฉนดที่ดินคืนจากผู้ไม่มีสิทธิยึดถือไว้ไม่ใช่เป็นคดีที่พิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ เพราะไม่ได้เรียกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แต่เรียกให้คืนเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

คดีทั้งสามประเภทนี้ศาลต้องสืบพยานหลักฐานไปฝ่ายเดียวก่อนและศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจึงจะพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีได้

คดีที่บังคับให้ชำระหนี้เป็นเงิน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิวรรคสาม บัญญัติว่า “ในการกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์ให้ศาลปฏิบัติดังนี้

1. ในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินจำนวนแน่นอน ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารตามที่ศาลเห็นว่าจำเป็นแทนการสืบพยาน
2. ในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็น”

คดีที่บังคับให้ชำระหนี้เป็นเงินนี้ในการพิจารณาคดีศาลต้องปฏิบัติตาม มาตรา 198 ทวิวรรคหนึ่งก่อนคือตรวจสอบคำฟ้องของโจทก์ว่ามีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย แล้วกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายจึงเข้าสู่มาตรา 198 ทวิวรรคสาม

1. กรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินแน่นอน ตามมาตรา 198 ทวิวรรคสาม (1) บัญญัติให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารตามที่ศาลเห็นว่าจำเป็นแทนการสืบพยาน ทั้งนี้เพราะกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินจำนวนแน่นอนเป็นเรื่องที่ศาลอาจกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์โดยการคำนวณจากข้อตกลงหรือกำหนดไว้ในเอกสารสัญญา ดังนั้นศาลจึงมีคำสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารตามที่ศาลเห็นว่าจำเป็นแทนการสืบพยานเท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอที่ศาลจะกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์ได้ เช่น ธนาคารเป็นโจทก์ฟ้องขอให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี และมีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นจำนวนเงินแน่นอน ศาลชอบที่จะกำหนดจำนวนตามคำขอบังคับของโจทก์ได้ โดยการคำนวณจากข้อตกลงเกี่ยวกับจำนวนเงินที่กู้เบิกเกินบัญชี อัตราดอกเบี้ยและวันสิ้นสุดของสัญญาบัญชีเดินสะพัดตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี ประกอบกับบัญชีกระแสรายวัน ศาลเพียงแต่มีคำสั่งให้โจทก์ส่งพยานเอกสารที่จำเป็นแทนการสืบพยานได้

2. กรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้แน่นอน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิวรรคสาม (2) บัญญัติให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์โดยให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็น ทั้งนี้เพราะกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับ

ให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนศาลไม่อาจกำหนดจำนวนเงินตามคำขอของโจทก์ โดยการคำนวณจึงเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจพิจารณากำหนดให้ตามพยานหลักฐานในสำนวน เช่นคดีละเมิดโจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิดหรือกรณีผิดสัญญา โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยใช้ค่าเสียหายจากการผิดสัญญาเหล่านี้เป็นกรณีขอให้ชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน โจทก์ต้องนำสืบด้วยพยานหลักฐาน ศาลมีอำนาจกำหนดจำนวนเงินตามคำขอบังคับของโจทก์ได้โดยการคำนวณ

กรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ถ้าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานตามมาตรา 198 นี้ มิให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา” และมาตรา 198 ตรี วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานของคุณความอื่นมิให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา” จากบทบัญญัติมาตรา 198 ทวิ วรรคสี่ และมาตรา 198 ตรี กรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานมี 2 กรณี คือ

1. กรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานตามมาตรา 198 ทวิ

2. กรณีที่จำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การและไม่มาศาลในวันสืบพยานของคุณความอื่นตามมาตรา 198 ตรี

1. กรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานตามมาตรา 198 ทวิ ผลคือมิให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา มีดังนี้

1.1 วันสืบพยานที่ศาลใช้ดุลพินิจสั่งให้สืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์หรือพยานหลักฐานอื่นไป ฝ่ายเดียวตามที่เห็นจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดตามมาตรา 198 ทวิ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

1.2 วันสืบพยานในคดีอันเกี่ยวข้องกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสอง

1.3 คดีที่มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงินอันไม่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสาม (2)

2. กรณีที่จำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การและไม่มาศาลในวันสืบพยานของคู่ความอื่น ตามมาตรา 198 ตรี ผลคือมีให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา กรณีนี้จะเกิดขึ้นได้ในกรณีที่โจทก์ฟ้องจำเลยหลายคน และมีจำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การและมูลความแห่งคดีนั้นเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ ดังนั้นในวันสืบพยานคดีระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ยื่นคำให้การ จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานไม่ถือว่าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การขาดนัดพิจารณา

กรณีที่โจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิ วรรคห้า บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามความในมาตรานี้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้ถือว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลและให้ศาลยกฟ้องของโจทก์ ตามมาตรา 198 ทวิ วรรคห้านี้เป็นผลบังคับของการที่โจทก์ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม จึงถือว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลให้ศาลพิพากษายกฟ้องของโจทก์” เมื่อศาลพิจารณายกฟ้องแล้วไม่มีบทบัญญัติให้โจทก์นำมาฟ้องใหม่หรือขอพิจารณาคดีใหม่ โจทก์ทำได้คืออุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาลชั้นต้นเท่านั้น

5. กรณีจำเลยหลายคนและจำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ตรี บัญญัติว่า “ในคดีที่จำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ ให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดโดยขาดนัดยื่นคำให้การระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การนั้น ไปก่อน และดำเนินการพิจารณาคดีระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ยื่นคำให้การต่อไป แต่ถ้ามูลความแห่งคดีนั้นเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ให้ศาลรอพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การไว้ก่อน เมื่อศาลดำเนินการพิจารณาสำหรับจำเลยที่ยื่นคำให้การเสร็จสิ้นแล้ว ก็ให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีไปตามรูปคดีสำหรับจำเลยทุกคน

ในกรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลในวันสืบพยานของคู่ความอื่น มีให้ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา”

ตามบทบัญญัติมาตรา 198 ตรี นี้เป็นกรณีโจทก์ฟ้องจำเลยหลายคน จำเลยบางคนขาดนัดยื่นคำให้การ ศาลชอบที่จะมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การนั้นไปก่อนแล้วดำเนินการพิจารณาคดีระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ยื่นคำให้การต่อไป แต่คดีที่โจทก์ฟ้องจำเลยหลายคนนั้นมูล

ความแห่งคดีนั้นเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ และมีจำเลยบางคนขาดนัด ศาลต้องรอพิจารณาหรือมีคำสั่งชี้ขาดโดยขาดนัดยื่นคำให้การไว้ก่อนเพื่อศาลดำเนินการพิจารณาสำหรับจำเลยที่ยื่นให้การจนเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจึงมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีไปตามรูปคดีสำหรับจำเลยทุกคน

อนึ่ง ในวันสืบพยานระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ยื่นคำให้การถ้าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่มาศาลไม่ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา

6. จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การขอพิจารณาคดีใหม่

กรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การขอพิจารณาคดีใหม่ กระทำได้ 2 กรณี คือ

- ก. ขอพิจารณาใหม่ก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี
- ข. ขอพิจารณาใหม่ภายหลังศาลพิพากษาให้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การแพ้คดี
- ก. ขอพิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี

ถ้าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การมาศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และแจ้งศาลต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดีเมื่อศาลเห็นว่าการขาดนัดยื่นคำให้การนั้นมีได้เป็นไปโดยจงใจ หรือมีเหตุอันสมควร ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาที่ศาลเห็นสมควร และดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ตั้งแต่วันที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 วรรคหนึ่ง)

การขอพิจารณาคดีใหม่ตามข้อ ก. ต้องพิจารณาถึง

1. หลักเกณฑ์การพิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี
2. วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่
3. ผลแห่งการที่ศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่
4. คำสั่งศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่
5. การบังคับคดีแก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ

1. หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี

การขอพิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ คือ

- 1.1 จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ
- 1.2 โจทก์มีคำขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้

ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด

1.3 จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การมาศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี

1.4 และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี

1.1 จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ หมายความว่า เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้ว จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย หรือคำสั่งศาลให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 197)

1.2 โจทก์มีคำขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด หมายความว่า เมื่อจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแล้ว โจทก์ต้องมีคำขอต่อศาลภายใน 15 วัน นับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การสิ้นสุดลง เพื่อศาลจะได้พิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดี ถ้าโจทก์มิได้มีคำขอภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความได้ ซึ่งถ้าศาลสั่งจำหน่ายคดีก็จะมีคดีให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาด จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจึงมาขอพิจารณาคดีใหม่ไม่ได้

1.3 จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การมาศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี หมายความว่า จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การต้องมาศาลก่อนศาลวินิจฉัยคดีโดยขาดนัด

1.4 และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี หมายความว่า จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การได้มาศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และต้องแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกเลยว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี

เมื่อครบหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการแล้ว เมื่อศาลเห็นว่า การขาดนัดยื่นคำให้การนั้นมิได้เป็นไปโดยจงใจ หรือมีเหตุอันสมควร ศาลมีอำนาจสั่งอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาที่ศาลเห็นสมควร และดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ตั้งแต่เวลาที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 วรรคหนึ่ง)

2. วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 วรรคหนึ่ง ไม่ได้บัญญัติถึงวิธีการขอพิจารณาคดีใหม่ ได้แต่บัญญัติให้อำนาจศาลสั่งอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร และดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ ดังนั้นจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจึงขอพิจารณาใหม่ได้โดยทำเป็นคำร้อง หรือแถลงด้วยวาจาก็ได้

3. ผลแห่งการที่ศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การ และดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ ถือว่าคดีนี้ไม่มีการขาดนัดยื่นคำให้การจะเริ่มต้นพิจารณาคดีใหม่ตั้งแต่วันที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

4. คำสั่งศาลไม่อนุญาตให้จำเลยพิจารณาคดีใหม่

ถ้าจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การมาศาลก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และได้แจ้งต่อศาลว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี หรือศาลเห็นว่าการขาดนัดยื่นคำให้การนั้นเป็นไปโดยจงใจ หรือไม่มีเหตุอันสมควร ศาลจะสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การอาจถามค้านพยานโจทก์ที่อยู่ระหว่างการสืบได้เท่านั้น แต่จะนำสืบพยานหลักฐานของตนไม่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 วรรคหนึ่ง)

กรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโดยมิได้จงใจ หรือมีเหตุอันสมควรและศาลมีคำสั่งอนุญาตให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แต่จำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาดังกล่าว หรือศาลเห็นว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การโดยจงใจ หรือไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ตรี มาก่อน เหล่านี้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจะขอยื่นคำให้การหรือร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 วรรคสาม)

5. การบังคับคดีแก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ

เมื่อศาลพิพากษาให้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การแพ้คดีศาลอาจกำหนดการอย่างไร้ตามที่เห็นสมควรเพื่อส่งคำบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งให้แก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การโดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน หรือศาลจะให้เลื่อนการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งเช่นว่านั้นไปภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

การบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งแก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การนั้นให้บังคับตามมาตรา 273 มาตรา 292 และมาตรา 317 (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ทวิ)

ข. การขอพิจารณาคดีใหม่ภายหลังศาลพิพากษาให้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การแพ้คดี

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษา หรือคำสั่งแล้ว วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่มีดังนี้

1. บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอพิจารณาคดีใหม่
2. กำหนดเวลาที่จะยื่นคำขอ
3. คำสั่งศาลในเหตุการณ์บังคับคดีไว้ก่อน
4. การพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่
5. ผลของการที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่

1. บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอพิจารณาคดีใหม่

คือ จำเลยซึ่งศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้แพคดีโดยขาดยื่นคำให้การ ถ้าหากจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การมีได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งนั้น เว้นแต่

1.1 จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การได้ขอพิจารณาคดีใหม่ และศาลเคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่มาครั้งหนึ่งแล้ว

1.2 คำขอให้พิจารณาคดีใหม่ของจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การนั้น ต้องห้ามตามกฎหมาย

ทั้งสองกรณีจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การซึ่งศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้แพคดีจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ตร)

2. กำหนดเวลาที่จะยื่นคำขอ

สำหรับกำหนดเวลาที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 จัตวา บัญญัติว่า “คำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้น ให้ยื่นต่อศาลภายใน 15 วัน นับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งให้แก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ แต่ถ้าศาลได้กำหนดการอย่างใด ๆ เพื่อส่งคำบังคับ เช่นว่านี้โดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน จะต้องได้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดนั้นแล้วในกรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่สามารถยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ภายในกำหนด 15 วันนับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นได้สิ้นสุดลง แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตามห้ามมิให้ยื่นคำขอเช่นว่านี้เมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ไต่คดีทรัพย์ หรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งโดยวิธีอื่น

คำขอตามวรรคหนึ่งให้กล่าวโดยชัดแจ้งซึ่งเหตุที่จำเลยได้ขาดนัดยื่นคำให้การและข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาลที่แสดงให้เห็นว่า หากศาลได้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตนอาจเป็นฝ่ายชนะ และในกรณีที่ยื่นคำขอล่าช้าให้แสดงเหตุแห่งกรณีล่าช้านั้นด้วย”

จากบทบัญญัติมาตรา 199 จัตวา วรรคหนึ่ง จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ ต่อศาลภายในระยะเวลาดังต่อไปนี้

2.1 ยื่นภายใน 15 วันนับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ

2.2 ยื่นภายใน 15 วันนับแต่วันที่ศาลกำหนดการอย่างใด ๆ เพื่อส่งคำบังคับเช่นว่านี้โดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน ในกรณีนี้การส่งคำบังคับศาลอาจกำหนดวิธีการใด ๆ ก็ได้ปกติก็ส่งโดยการส่งหมายธรรมดา ถ้าส่งไม่ได้ศาลอาจสั่งให้ปิดคำบังคับ หรือกำหนดวิธีใดเป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งจะนับ 15 วันต่อเมื่อครบกำหนดเวลานั้น ๆ

2.3 ถ้ามีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ ยื่นภายใน 15 วันนับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นได้สิ้นสุดลง หมายความว่า กรณีมีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ ซึ่งผู้ขาดนัดยื่นคำให้การไม่อาจยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามระยะเวลาที่กล่าวในข้อ 2.1 และ 2.2 จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การอาจยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ภายใน 15 วันนับแต่วันที่พฤติการณ์นอกเหนือนั้นได้สิ้นสุดลง พฤติการณ์เช่นว่านี้ เช่น จำเลยถูกจับไปขัง หรือมีเหตุน้ำท่วม หรือมีความจำเป็นอย่างอื่น ซึ่งศาลรับฟัง เป็นต้น

2.4 ห้ามขอพิจารณาใหม่เมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ได้ยึดทรัพย์หรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีอื่นในกรณีนี้ถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวที่สุดของการยื่นคำขอพิจารณาใหม่คือ 6 เดือนนับแต่วันที่ยึดทรัพย์ การยึด หรืออายัดทรัพย์ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แต่ไม่กินความถึงการยึดหรืออายัดชั่วคราว

คำขอให้พิจารณาคดีใหม่ที่ยื่นต่อศาลให้กล่าวโดยชัดแจ้ง ซึ่งเหตุดังต่อไปนี้

1. เหตุที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ
2. ข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล
3. เหตุแห่งการล่าช้า

1. เหตุที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ กล่าวคือ จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การจะต้องแสดงเหตุให้ชัดแจ้งว่า การขาดนัดยื่นคำให้การนั้นมีตั้งใจหรือมีเหตุอันสมควร

2. ข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล คำขอให้พิจารณาคดีใหม่ จะต้องต้องมีข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล และแสดงเหตุผลให้เห็นว่าหากศาลได้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตอนอาจเป็นฝ่ายชนะ

3. เหตุแห่งการล่าช้า กล่าวคือ จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ มิได้ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ต่อศาล ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในข้อ 2.1 ถึง 2.4 จำเลยจึงต้องแสดงเหตุแห่งล่าช้าในคำขอนั้น โดยแสดงเหตุผลให้ปรากฏว่า เหตุใดจึงไม่อาจยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น

3. คำสั่งศาลให้งดพิจารณาคดีไว้ก่อน เมื่อจำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ ซึ่งศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดให้แพคดีได้ยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ และศาลได้รับคำขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้ว ศาลเห็นสมควรจะสั่งให้งดการบังคับคดีไว้ก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลแจ้งคำสั่งงดการบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคหนึ่ง)

4. การพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ ในการพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ของศาลจะต้องพิจารณาถึงเหตุควรเชื่อว่าการขาดนัดยื่นคำให้การนั้นมีได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควรและศาลเห็นว่าเหตุผลที่อ้างมาในคำขอนั้นผู้ขออาจมีทางชนะคดีได้ รวมทั้งกรณีที่ยื่นคำขอล่าช้านั้นผู้ขอได้ยื่นภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ศาลสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสอง)

5. ผลของการที่ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสาม และวรรคสี่ บัญญัติว่า “เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามวรรคสอง คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ และคำพิพากษา หรือคำสั่งอื่น ๆ ของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาในคดีเดียวกันนั้น และวิธีการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปแล้ว ให้ถือว่าเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และให้ศาลแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบแต่ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะให้คู่ความกลับคืนสู่ฐานะเดิมดังเช่นก่อนบังคับคดีได้ หรือเมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะบังคับเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่คู่ความ หรือบุคคลภายนอกให้ศาลมีคำสั่งอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควร แล้วให้ศาลพิจารณาคดีนั้นใหม่ตั้งแต่เวลาที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โดยให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร

คำสั่งศาลที่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ให้เป็นที่สุด แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

จากบทบัญญัติมาตรา 199 เบญจ วรยศสามและวรรคสี่ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่แล้ว มีผลดังนี้

1. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ และคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่น ๆ ของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาในคดีเดียวกันนั้น เป็นอันเพิกถอนไปในตัว

2. ถ้าการบังคับคดีได้ดำเนินไปให้ถือว่าเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และให้ศาลแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ

3. เพื่อการบังคับคดีเพิกถอนไปในตัวคู่ความยอมกลับสู่ฐานะเดิม แต่ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะให้คู่ความกลับคืนสู่ฐานะเดิมดังเช่นก่อนบังคับได้ หรือศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะบังคับได้ หรือศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะบังคับเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่คู่ความ หรือบุคคลภายนอก ศาลก็จะสั่งอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควร

4. เมื่อศาลอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้ว ให้ศาลพิจารณาคดีนั้นใหม่ตั้งแต่วันที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โดยให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร

5. คำสั่งศาลที่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ให้เป็นที่สุด แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรยศสี่)

6. กรณีโจทก์มิได้ให้การแก้ฟ้องแย้งของจำเลย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 ฉ บัญญัติว่า “ในกรณีที่โจทก์มิได้ให้การแก้ฟ้องแย้งของจำเลยภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้นำบทบัญญัติในส่วนที่ 1 นี้มาใช้บังคับเพียงเท่าที่เกี่ยวกับฟ้องแย้ง เช่นว่านั้นโดยอนุโลม” หมายความว่า โจทก์ที่ถูกฟ้องแย้งแล้วมิได้ให้การแก้ฟ้องแย้งของจำเลยภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การมาใช้บังคับโจทก์มิได้ให้การแก้ฟ้องแย้งของจำเลยโดยอนุโลม

ส่วนที่ 2

ขาดนัดพิจารณา

การขาดนัดพิจารณามีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 ถึง มาตรา 207 ซึ่งแยกหัวข้อพิจารณาได้ดังนี้

1. ขาดนัดพิจารณาคดีคืออะไร
2. หลักเกณฑ์การขาดนัดพิจารณา
3. วิธีการปฏิบัติเมื่อคู่ความขาดนัดพิจารณา
4. ศาลให้ส่งหมายซ้ำ
5. การพิจารณาคดีในกรณีขาดนัด
6. การบังคับแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัด
7. การขอพิจารณาคดีใหม่

1. ขาดนัดพิจารณาคดีคืออะไร

ขาดนัดพิจารณา คือ ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง)

2. หลักเกณฑ์การขาดนัดพิจารณา

กรณีที่จะถือว่าเป็นการขาดนัดพิจารณาจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 2.1 คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล
- 2.2 เป็นการไม่มาศาลในวันสืบพยาน
- 2.3 ไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี

2.1 คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล

คำว่า คู่ความ ได้แก่บุคคลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (11) คือ

- (1) บุคคลผู้ซึ่งยื่นฟ้อง หรือถูกฟ้องต่อศาล
- (2) บุคคลที่มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลนั้น ๆ ตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่

- ก. ผู้แทนนิติบุคคล
- ข. ผู้อุทฺบาล
- ค. ผู้แทนโดยชอบธรรม
- ง. ผู้รับมอบอำนาจ
- จ. เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งกระทำการแทนบุคคลผู้ล้มละลาย
- ฉ. ผู้แทนเฉพาะคดีตามมาตรา 56 วรรคท้าย

(3) ทนายความ

คำว่าไม่มาศาล หมายความว่าไม่มาศาลในวันนั้นเลย และนอกจากนั้น ในกรณีที่มาศาลแล้วแต่ไม่ได้เข้าห้องพิจารณาคดี หรือจะด้วยเหตุใดก็ตามถือว่าไม่มาศาล เหมือนกัน เช่น โจทก์มาถึงห้องพิจารณาซึ่งศาลได้มีคำสั่งแสดงว่า โจทก์ขาดนัดพิจารณา แล้วและโจทก์ก็หายไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 1260/2499) วันนัดสืบพยานโจทก์ปรากฏว่า จำเลยไปศาล แต่เมื่อศาลเรียกเข้าห้องพิจารณา จำเลยไม่ยอมเข้าห้องพิจารณา (คำพิพากษาฎีกาที่ 522/2524)

กรณีมาศาลแล้วแต่กลับไปก่อนสืบพยานเสร็จ เช่น จำเลยมาศาลในวันสืบพยาน และนั่งฟังการพิจารณาสืบพยานโจทก์อยู่ แต่กลับไปก่อนสืบพยานโจทก์เสร็จ ไม่ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา (คำพิพากษาฎีกาที่ 1158/2521)

“คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาล” จึงหมายถึงบุคคลดังกล่าวใน คำว่า “คู่ความ” ไม่มาศาลในวันนั้นเลย หรือมาแต่ไม่เข้าห้องพิจารณาคดี กรณีที่ตัวความ มาศาลแต่ทนายความไม่มา หรือทนายความมาศาลแต่ตัวความไม่มา หรือตัวความมาศาลแต่ ไม่มีพยานสืบ เหล่านี้ถือว่าคู่ความมาศาล

2.2 เป็นการไม่มาศาลในวันสืบพยานครั้งแรก

คำว่า “วันสืบพยาน” หมายความว่าวันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยานซึ่ง หมายถึงวันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยานกันจริง ๆ กล่าวคือ ถือเอาวันสืบพยานวันแรก ของฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบก่อนเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงว่าวันนั้นเป็นวันที่โจทก์ หรือจำเลย นำสืบก่อนส่วนวันอื่นเช่นวันนัดพร้อม หรือวันชี้สองสถานไม่เป็นวันสืบพยาน แต่ถ้าในวัน นัดสืบพยานวันแรกคู่ความมาศาล แต่ในวันนัดวันหลังไม่มาไม่ถือว่าคู่ความขาดนัด พิจารณา คงขาดนัดธรรมดาเท่านั้น

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

1. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1496/2518 ตามมาตรา 1 (10) คำว่า “วันสืบพยาน” หมายความว่า วันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยาน

2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 863/2504 (ประชุมใหญ่) วันที่ศาลเริ่มทำการสืบพยานวันแรกในคดีนั้น คู่ความฝ่ายใดไม่มาศาล ไม่ว่าตนจะมีหน้าที่นำพยานเข้าสืบหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นการขาดนัดพิจารณาตามความหมายแห่งกฎหมายแล้ว ในกรณีที่เป็นการส่งประเด็นไปสืบพยานนั้น แม้ว่าจะเป็นการสืบพยานครั้งแรก เมื่อคู่ความฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบก่อนไปศาล (ฝ่ายที่ขอส่งประเด็น) แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ไปศาลก็หาถือว่าเป็นการขาดนัดพิจารณาไม่

3. การที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพร้อมกันนั้นจะเรียกว่า โจทก์ขาดนัดพิจารณาไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1518/2495)

การไม่มาศาลครั้งแรกในวันสืบพยานครั้งแรกจึงหมายถึงการที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยานกันจริง ๆ ในครั้งแรกไม่ว่าคู่ความฝ่ายนั้นจะมีหน้าที่นำพยานเข้าสืบก่อน หรือไม่ก็ตามกรณีที่คู่ความไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานครั้งแรกนี้ต้องพิจารณาว่าในวันนัดสืบพยานนั้นได้มีการสืบพยานกันหรือไม่ ถ้าศาลไม่ได้ทำการสืบพยานในวันนั้นโดยส่งเลื่อนไปวันอื่น ก็ยังเรียกไม่ได้ว่าวันนั้นเป็นวันสืบพยานครั้งแรก (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 277/2489, 455/2491, 959/2495)

2.3 ไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี

การที่คู่ความไม่มาศาลในวันสืบพยานอันจะถือว่าเป็นการขาดนัดพิจารณาได้นั้น ต้องปรากฏว่า คู่ความฝ่ายนั้นมิได้ร้องขอเลื่อนคดี หรือร้องขอเลื่อนคดีแต่ไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี

ปัญหาว่า ถ้าคู่ความนั้นได้แจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาลเสียก่อนลงมือสืบพยานจะต้องให้ศาลอนุญาตหรือไม่ เมื่อพิจารณาคำร้องขอเลื่อนคดีกับการแจ้งเหตุขัดข้องแล้วจะเห็นว่าการร้องขอเลื่อนคดี เป็นเรื่องขออนุญาต ศาลจึงต้องมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาต ส่วนการแจ้งเหตุขัดข้องเป็นเรื่องแจ้งให้ศาลทราบ ไม่จำเป็นต้องให้ศาลอนุญาต (เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1452/2530) ดังนั้น ถ้าคู่ความที่ไม่มาศาลในวันสืบพยานแล้วแจ้งเหตุขัดข้องไม่มาศาลให้ศาลทราบก่อนลงมือสืบพยาน แม้จะมีใช้เรื่องขออนุญาต ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้ศาลอนุญาตก็ตาม หากศาลไม่อนุญาตเสียแล้ว ต้องถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 200 วรรคหนึ่ง มีได้บัญญัติให้แจ้งเหตุขัดข้องเหมือนกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 197 วรรคสองเดิม

ข้อสังเกต

กรณีเลื่อนคดีทางวิทยุถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพียงแต่เป็นการแสดงได้ว่าโจทก์ไม่จงใจขาดนัดเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1078, 1079/2501)

เมื่อครบหลักเกณฑ์ทั้งสามประการแล้วจึงถือว่าคู่ความขาดนัดพิจารณาซึ่งบทบัญญัติมาตรา 200 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นบทบัญญัติถึงลักษณะของการที่จะถือว่าคู่ความขาดนัดพิจารณา ส่วนมาตรา 201 ถึงมาตรา 204 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีปฏิบัติเมื่อคู่ความขาดนัด (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 786/2512)

ฉะนั้น ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา ศาลต้องมีคำสั่งจำหน่ายคดี หรือให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับการขาดนัดพิจารณา

คำพิพากษาฎีกาที่ 506/2505 ศาลกำหนดให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบถึงกำหนดวันนัดสืบพยาน จำเลยไม่มาศาล ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง และมาตรา 204 ศาลยอมสืบพยานโจทก์ไปฝ่ายเดียวแล้วพิพากษาคดีได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 371/2506 การขาดนัดพิจารณาในนัดหนึ่งนัดใดเพียงแต่เสียผลเฉพาะนัดนั้น ถ้าในวันที่จำเลยขาดนัดพิจารณา โจทก์นำพยานเข้าสืบแต่ยังไม่หมดพยานดังนี้ นัดต่อไปที่จำเลยมาศาล ก็ยอมมีสิทธิถามค้านพยานโจทก์ได้ เพราะไม่ใช่พยานที่ได้สืบไปแล้ว ส่วนการสืบพยานของจำเลย ห้ามเฉพาะกรณีที่จำเลยมาศาล เมื่อพ้นเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 205 วรรคสาม อนุ 1 ไม่ใช่ห้ามการสืบพยานของจำเลยเสียเลย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 206 วรรคสี่ (1) ปัจจุบัน)

คำพิพากษาฎีกาที่ 163/2507 (ประชุมใหญ่) ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 57 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลภายนอกซึ่งมิได้เป็นคู่ความแต่ต้น ให้ร้องสอดเข้ามาในคดีได้ในระหว่างพิจารณาคดีนั้นหรือเวลาใด ก่อนมีคำพิพากษาเป็นกรณีพิเศษแตกต่างกับจำเลย

เมื่อโจทก์ไม่ได้ฟ้องผู้ร้องสอดเป็นจำเลยด้วย จึงนำบทบัญญัติใน ป.วิ.แพ่ง ที่ว่าด้วยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การภายในกำหนดมาใช้แก่ผู้สอดไม่ได้ ทั้งคำร้องขอของผู้ร้องสอดนั้นเป็นทั้งคำให้การต่อสู้ และฟ้องแย้ง คดีโจทก์อยู่ในตัว มิใช่เพียงแต่คำร้องขอ ยื่นคำให้การ

ผู้ร้องสอดใช้กระดาดแบบพิมพ์คำร้อง (7) ทำเป็นคำฟ้องแย้งรวมมาด้วยไม่ผิด หรือขัดต่อกฎหมายอย่างไร

คำพิพากษาฎีกาที่ 236/2507 ทนายจำเลยทราบวันนัดพิจารณาพยานโจทก์ แล้วทนายจำเลยและจำเลยไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 1 (10) ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 197 (2) และ 202

คำพิพากษาฎีกาที่ 131/2509 ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวัน สืบพยาน และมีได้ร้องขอเลื่อนคดี หรือแจ้งเหตุขัดข้องที่ไม่มาศาลเสียก่อนลงมือสืบพยาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 197 วรรคสอง ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้น ขาดนัดพิจารณา หากให้ศาลต้องคอยฟังเหตุผลจากฝ่ายนั้นก่อนไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 726/2512 ป.วิ.แพ่ง มาตรา 197 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติ ถึงลักษณะของการที่จะถือว่าคู่ความขาดนัดพิจารณา ส่วนมาตรา 202 เป็นบทบัญญัติที่กำหนด วิธีการปฏิบัติเมื่อจำเลยขาดนัดพิจารณา บทบัญญัติสองมาตรานี้ผิดแผกแตกต่างกัน

ในกรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันสืบพยาน และมีได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้ง เหตุขัดข้องที่ไม่มาศาลเสียก่อนลงมือสืบพยาน ซึ่งถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณานั้น ศาล จำต้องมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงจะทำการพิจารณาและชี้ขาด ตัดสินคดีไปฝ่ายเดียวตามบทบัญญัติแห่ง ป.วิ.แพ่ง มาตรา 202 และมาตราต่อ ๆ ไปได้ หากไม่มีคำสั่งดังกล่าวเสียก่อน ก็ไม่เป็นการพิจารณาฝ่ายเดียวตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 7/2518 ในวันนัดสืบพยานโจทก์จำเลย ทนายจำเลยมาศาล ยื่นคำร้องขอถอนตัวจากการเป็นทนาย ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอโดยตัวจำเลยไม่ มาศาลและไม่ปรากฏว่าได้ทราบคำของทนายความแล้วพิพากษาคดีไปนั้น ย่อมไม่ชอบ ด้วยกระบวนการพิจารณา จึงยื่นคำร้องขอเลื่อนคดีต่อศาลอื่นนั้นเมื่อเวลา 10.00 น. หลังจาก 09.00 น. ที่นัดไว้ ศาลเดิมรออยู่จน 10.05 น. จึงสั่งว่าโจทก์ขาดนัด ให้จำหน่ายคดี ดังนั้น เป็นการที่โจทก์ขอเลื่อนก่อนลงมือสืบพยาน เป็นเหตุที่ควรเลื่อนคดีได้ไม่เป็นการขาดนัด โจทก์จึงอุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีว่าโจทก์มิได้ขาดนัด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1510/2520 ขาดนัดในวันสืบพยาน หมายความว่าถึงวันสืบพยานนัดแรก จำเลยมาศาลในวันนั้นจึงไม่ขาดนัดจำเลยไม่มาในวันต่อไปที่นัดสืบพยานจำเลยไม่ใช่ขาดนัด มาขอให้พิจารณาใหม่ไม่ได้

3. วิธีปฏิบัติเมื่อคู่ความขาดนัดพิจารณา

เมื่อปรากฏว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา (ป.วิ. แพง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง) แล้ว การดำเนินการขั้นต่อไปต้องเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 201 ถึงมาตรา 204 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีการปฏิบัติเมื่อคู่ความขาดนัดพิจารณา วิธีการปฏิบัติมีดังนี้

- ก. คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา
- ข. โจทก์ขาดนัดพิจารณา
- ค. จำเลยขาดนัดพิจารณา

ก. คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา

ในคดีมีข้อพิพาทถึงวันสืบพยานนัดแรกทั้งโจทก์จำเลย และทนายความของโจทก์จำเลยไม่มาศาล กรณีนี้ถือว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา แต่ถ้าทนายความมาศาลแต่ตัวความไม่มาศาลอย่างนี้ไม่ถือว่าขาดนัดพิจารณา ซึ่งเรื่องคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดนี้มีบทบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 201 ว่า “ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ”

มาตราดังกล่าวนี้ว่าด้วยคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัด อย่างไรก็ตามเป็นการขาดนัดพิจารณา ต้องเป็นไปตามมาตรา 200 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันสืบพยาน และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดีให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณาส่วนมาตรา 201 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวิธีการปฏิบัติ เมื่อคู่ความขาดนัดพิจารณา การที่คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณานั้น ไม่ต้องคำนึงถึงว่าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบก่อน การขาดนัดพิจารณาจะมีได้เฉพาะวันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยานเท่านั้น ไม่ใช่วันสืบพยานนัดต่อ ๆ มา กรณีคู่ความฝ่ายใดไม่มาศาลในวันนัดอื่นที่มีใช้วันสืบพยานให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นสละสิทธิการดำเนินกระบวนการพิจารณาของตนในนัดนั้น และทราบกระบวนการพิจารณาที่ศาลได้ดำเนินไปในนัดนั้นเท่านั้น (ป.วิ. แพง มาตรา 200 วรรคสอง) ดังนั้นวันเริ่มต้นสืบพยานจึงมีเพียงวันเดียว

ในคดีที่มีผู้ร้องสอดเข้ามาด้วยความสมัครใจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (1) พอถึงวันนัดสืบพยานโจทก์นัดแรก โจทก์เดิมไม่มาศาลผู้ร้องสอดมาศาลแต่ฝ่ายเดียวเช่นนี้ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีไม่ได้ เพราะผู้ร้องสอดก็เป็นโจทก์คนหนึ่งเหมือนกัน

กรณีศาลได้มีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความเหตุ เพราะคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณานี้ ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีได้ทันที เมื่อจำหน่ายคดีแล้วห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดี โจทก์ชอบที่จะเสนอคำฟ้องของตนใหม่ ภายในกำหนดอายุความเท่านั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 203) และโจทก์ไม่มีสิทธิขอให้พิจารณาคดีใหม่เพราะการขอให้พิจารณาคดีใหม่จะต้องมีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวเป็นหลักสำคัญ ถ้าคดีไม่มีการพิจารณาฝ่ายเดียวแล้วคู่ความที่ขาดนัดพิจารณาจะขอให้พิจารณาใหม่ไม่ได้ แม้ไม่จงใจขาดนัด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2515)

สรุป ถ้าศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี เพราะคดีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณาโจทก์มีสิทธิเสนอคำฟ้องของตนใหม่ภายในกำหนดอายุความ ปัญหาว่าโจทก์จะอุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีได้หรือไม่ สำหรับปัญหานี้ได้มีบัญญัติไว้ใน ป.วิ.แพ่ง มาตรา 203 ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดี

ข้อสังเกต

1. เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานก่อนศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ หากศาลยังไม่พอใจว่าได้ส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานไปให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดทราบโดยชอบแล้ว ศาลจะไม่สั่งจำหน่ายคดี แต่จะสั่งเลื่อนวันสืบพยานต่อไปก็ได้ โดยนำบทบัญญัติมาตรา 205 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับมาตรา 201 นี้ด้วย (เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 821/ 2522)

2. ถ้าศาลสั่งจำหน่ายคดีโดยหลงผิดว่าโจทก์จำเลยไม่มาศาล ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนคำสั่งนั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 (นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1692/2516)

ข. โจทก์ขาดนัดพิจารณา

โจทก์ขาดนัดพิจารณาหมายความว่า เมื่อได้ส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานให้โจทก์ทราบโดยชอบแล้ว โจทก์และทนาย (ถ้าหากมี) ไม่มาศาลในวันสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา (ป.วิ.แพ่ง

มาตรา 200 วรรคหนึ่ง) เมื่อโจทก์ขาดนัดพิจารณานั้นตอนต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202 บัญญัติว่า “ถ้าโจทก์ขาดนัดพิจารณาให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ เว้นแต่จำเลยจะได้แจ้งต่อศาลในวันสืบพยานขอให้ดำเนินการพิจารณาต่อไปก็ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว”

จากบทบัญญัติมาตรา 202 นี้จะเห็นว่า ถ้าโจทก์ขาดนัดพิจารณาให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ

คำว่า “โจทก์” ในที่นี้หมายถึง

1. ผู้ยื่นฟ้องคดีต่อศาล
2. ผู้ร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (1)

และ (3)

3. ผู้ร้องคัดค้านในคดีร้องขอชดเชยทรัพย์

4. คดีที่มีฟ้องแย้งจำเลยยอมอยู่ในฐานะเป็นโจทก์ฟ้องแย้ง

คำว่า “ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ” หมายความว่า เมื่อโจทก์ขาดนัดพิจารณา ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ เว้นแต่จำเลยจะได้แจ้งต่อศาลในวันสืบพยานขอให้ดำเนินการพิจารณาต่อไป กล่าวคือ ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีได้โดยโดยไม่ต้องถามจำเลยก่อนว่าประสงค์จะดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปหรือไม่ เพราะไม่ใช่หน้าที่ของศาลแต่เป็นสิทธิของจำเลย หากประสงค์จะให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป จำเลยต้องแจ้งต่อศาลในวันสืบพยานนั่นเอง (นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 2867/2530)

ถ้าหากศาลสั่งจำหน่ายคดีไปโดยไม่ชอบ โจทก์และจำเลยมีสิทธิ

1. ขอเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 27 (นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1692/2516 ถ้าศาลสั่งจำหน่ายคดีโดยมิชอบ ศาลมีอำนาจเพิกถอนการพิจารณานั้นได้ตามมาตรา 27)

2. อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีในที่นี้หมายความว่าอุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีที่เป็นไปโดยมิชอบและผิดกฎหมาย

เมื่อศาลถามจำเลยแล้ว จำเลยขอให้ศาลจำหน่ายคดีและศาลได้มีคำสั่งจำหน่ายคดี เช่นนี้ ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดี โจทก์ได้แต่เสนอคำฟ้องของตนใหม่ภายในกำหนดอายุความเท่านั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 203)

สรุป กรณีศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ เพราะเหตุโจทก์ขาดนัดพิจารณา ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดี โจทก์มีสิทธิเสนอคำฟ้องของตนใหม่ภายในกำหนดอายุความเท่านั้น

ถ้าจำเลยขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความไม่ได้ ศาลต้องพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว

การแจ้งต่อศาลของจำเลยขอให้ดำเนินการพิจารณาต่อไปนี้ เพียงจำเลยแถลงต่อศาลว่า เมื่อโจทก์ไม่มาศาล ขอให้ยกฟ้องโจทก์ คำแถลงเช่นนี้หมายความว่า จำเลยประสงค์จะให้ศาลดำเนินการกระบวนพิจารณาคดีต่อไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 235/2495)

ค. จำเลยขาดนัดพิจารณา

จำเลยขาดนัดพิจารณาหมายความว่าจำเลยและทนายความ (ถ้าหากมี) เมื่อได้ทราบถึงกำหนดวันนัดสืบพยานโดยชอบแล้วไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ถือว่าจำเลยขาดพิจารณา (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง) เมื่อจำเลยขาดนัดพิจารณาศาลจะต้องดำเนินการต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 204 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าจำเลยขาดนัดพิจารณาให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว” จากบทบัญญัติมาตรา 204 จะเห็นว่าจำเลยในที่นี้หมายถึง

1. ผู้ที่ถูกฟ้องคดี
2. โจทก์ที่ถูกจำเลยฟ้องแย้ง
3. โจทก์ในคดีที่มีผู้ยื่นคำร้องขัดทรัพย์
4. ผู้คัดค้านในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท
5. จำเลยร่วม

การดำเนินการกระบวนพิจารณาเมื่อจำเลยขาดนัด ถ้าจำเลยขาดนัดพิจารณาให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียวซึ่งมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จ

ก. ศาลมีคำพิพากษาในวันนั้น ศาลพิพากษาได้เลย โดยไม่ต้องแจ้งวันนัดฟังคำพิพากษาให้จำเลยทราบ และไม่ต้องเลื่อนไปสืบพยานจำเลย (เทียบเคียงคำ

พิพากษาฎีกาที่ 256/2520 วันสืบพยานโจทก์ จำเลยขาดนัดศาลสืบพยานโจทก์เสร็จ
จำเลยก็ไม่มาศาล ศาลพิพากษาไปได้ไม่ต้องเลื่อนไปสืบพยานจำเลย)

ข. ศาลมีคำพิพากษาในวันต่อมาศาลต้องแจ้งวันนัดฟังคำพิพากษาให้
จำเลยทราบ

2. ถ้ายังสืบพยานโจทก์ไม่เสร็จ หมายความว่าในวันที่พิจารณาคดีฝ่าย
เดี่ยวนั้นศาลจะสั่งให้โจทก์นำพยานเข้าสืบและในวันนั้นยังสืบพยานโจทก์ไม่เสร็จ หาก
ต้องสืบพยานโจทก์ในวันต่อมา ศาลต้องแจ้งวันนัดให้จำเลยทราบ เพราะหากจำเลยมา
ศาลก็มีสิทธิถามค้านพยานโจทก์ได้ และหากยังไม่ทันเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบ
จำเลยมีสิทธินำพยานเข้าสืบได้

ข้อสังเกต

1. ในกรณีจำเลยฟ้องแย้งด้วยนั้น เมื่อถึงวันสืบพยานจำเลยไม่ได้มา
ศาล ดังนี้ต้องถือว่าจำเลยมีสองฐานะคือ จำเลยในคดีที่โจทก์ฟ้อง และในฐานะโจทก์ฟ้อง
แย้ง เมื่อจำเลยขาดนัดพิจารณา ย่อมถือได้ว่าจำเลยขาดนัดทั้งสองฐานะพร้อมกันไป
(เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 863/2493)

2. ถ้านัดแรกเป็นวันสืบพยานโจทก์ ในกรณีที่มีจำเลยหลายคน
จำเลยคนหนึ่งขาดนัดพิจารณาโจทก์สืบพยานเสร็จในวันนั้น คดีต้องเลื่อนไปสืบพยาน
จำเลยที่มีได้ขาดนัดต่อไปจำเลยฝ่ายที่ขาดนัดมาศาล ต้องถือว่าผู้ที่ขาดนัดมาศาลเมื่อยัง
ไม่พ้นเวลาสืบพยานของตนและแม้จะจงใจขาดนัดก็มีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้

4. ศาลให้ส่งหมายซ้ำ

ตามบทบัญญัติมาตรา 200 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับ มาตรา 198
ทวิ และมาตรา 198 ตริ ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันสืบพยาน และไม่ได้รับ
อนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา” บทบัญญัติมาตรา
200 วรรคหนึ่งนี้เป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าคู่ความขาดนัดพิจารณา เมื่อเข้า
หลักเกณฑ์ดังกล่าวจึงถือว่าคู่ความขาดนัดพิจารณา แต่ก่อนที่จะถือว่าคู่ความขาดนัด
พิจารณา ศาลต้องพิจารณาว่าได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ครบถ้วน
หรือยัง กล่าวคือ

- (1) ศาลต้องออกหมายกำหนดวันนัดสืบพยานส่งให้แก่คู่ความ
- (2) กำหนดวันสืบพยานต้องให้ระยะเวลาล่วงหน้าไปไม่ต่ำกว่า 10 วันนับแต่วัน

ชี้สองสถาน หรือในกรณีที่ไม่มีชี้สองสถาน ให้ศาลออกหมายกำหนดวันสืบพยานส่งให้แก่คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 184)

(3) วันสืบพยานจะต้องเป็นการสืบพยานในประเด็นแห่งคดีที่ฟ้อง

(4) คู่ความจงใจขาดนัดพิจารณาหรือไม่ และการส่งหมายกำหนดวันสืบพยานได้กระทำโดยชอบหรือไม่

(5) ในคดีแพ่งที่มีการชี้สองสถาน เมื่อศาลชี้สองสถานแล้วจะกำหนดวันนัดสืบพยานจึงถือว่าคู่ความได้ทราบวันนัดแล้ว โดยไม่ต้องส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานอีก โดยเฉพาะเรื่องการส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานให้แก่คู่ความนี้ถ้าศาลยังไม่เป็นที่พอใจ ศาลจะสั่งให้ส่งหมายซ้ำอีกตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 205 ว่า “ในกรณีดังกล่าวมาในมาตรา 202 และ 204 ถ้ายังไม่เป็นที่พอใจของศาลว่าได้ส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานไปให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดทราบโดยชอบแล้วให้ศาลมีคำสั่งวันสืบพยานไป และกำหนดวิธีการอย่างใดก็ตามที่เห็นสมควรเพื่อให้มีการส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานใหม่แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา โดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน ถ้าได้กระทำดังเช่นว่ามาแล้ว คู่ความฝ่ายนั้นยังไม่มาศาลก่อนเริ่มสืบพยานในวันที่กำหนดไว้ในหมายนั้น ก็ให้ศาลดำเนินคดีนั้นไปดังเช่นว่ามาแล้ว คู่ความฝ่ายนั้นยังไม่มาศาลก่อนเริ่มสืบพยานในวันที่กำหนดไว้ในหมายนั้น ก็ให้ศาลดำเนินคดีนั้นไปดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 202 หรือมาตรา 204 แล้วแต่กรณี” จากบทบัญญัติมาตรา 205 นี้ หมายความว่า กรณีการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 202 และ 204 ถ้าศาลยังไม่พอใจว่าโจทก์และจำเลยได้รับหมายกำหนดวันสืบพยานแล้ว ก็ให้ศาลปฏิบัติ ดังนี้

1) เลื่อนวันสืบพยานต่อไป

2) กำหนดวิธีการอย่างใดก็ตามที่เห็นสมควรเพื่อให้มีการส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานใหม่แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา โดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน

ถ้าได้กระทำดังกล่าวมาใน (2) คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดยังไม่มาศาลก่อนเริ่มสืบพยานในวันที่กำหนดไว้ในหมายนั้น ก็ให้ศาลดำเนินคดีนั้นดังที่โจทก์หรือจำเลยขาดนัดพิจารณา

5. การพิจารณาคดีในกรณีขาดนัด

เมื่อคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณาแล้ว ศาลจะทำการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว โดยสั่งให้คู่ความฝ่ายที่มาศาลนำพยานเข้าสืบ ไม่ใช่ว่าคู่ความฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา แล้วคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่มาศาลจะชนะคดีไปเลย การพิจารณาคดีในกรณีขาดนัดจะชนะ หรือไม่ชนะสุดแล้วแต่รูปคดีของฝ่ายที่ไม่ขาดนัด ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 206 วรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องต่อศาลให้วินิจฉัยชี้ขาดคดีให้ตนเป็นฝ่ายชนะโดยอาศัยเหตุแต่เพียงว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณานั้นหาได้ไม่ ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้คู่ความที่มาศาลเป็นฝ่ายชนะต่อเมื่อศาลเห็นว่าข้ออ้างของคู่ความเช่นนั้นมิมีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย ในการนี้ศาลจะยกขึ้นอ้างโดยลำพังซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ได้”

เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับแก่คดีของคู่ความฝ่ายที่มาศาลโดยอนุโลม”

จะเห็นได้ว่าการที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดนั้นไม่ทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชนะคดีไปทันที คู่ความฝ่ายที่มาศาลจะชนะไม่ชนะสุดแล้วแต่รูปคดี กล่าวคือ ศาลจะต้องวินิจฉัยไปตามหลักฐานในสำนวน และถ้าศาลเห็นว่าข้ออ้างของคู่ความนั้นมีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย อีกทั้งศาลมีอำนาจจะยกขึ้นอ้างโดยลำพังซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยไม่จำเป็นต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ แล้วศาลจึงจะชี้ขาดให้คู่ความฝ่ายที่มีได้ขาดนัดชนะหรือไม่ชนะคดีได้

อนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีศาลอาจสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์ หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นจำเป็นก็ได้ แต่ในคดีเกี่ยวกับสิทธิสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานคู่ความฝ่ายที่มาศาลไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

6. การบังคับคดีแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา

เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลงศาลจะทำการเป็นคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีนั้น ในคำพิพากษา หรือคำสั่งจะกำหนดสิทธิ และหน้าที่ของคู่ความว่าให้ปฏิบัติกันอย่างไร ต้องมีคำสั่งศาลกำกับอันหนึ่งเรียกว่าคำบังคับ หมายความว่า ศาลออก

คำบังคับมาให้คู่ความฝ่ายที่ต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าคู่ความฝ่ายที่ต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาภายในเวลาที่ศาลกำหนดไว้ในคำบังคับนั้นแล้ว ฝ่ายที่ชนะคดีคือเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็มีโอกาสที่จะดำเนินการบังคับคดี เช่นนี้เรียกว่า การบังคับคดี ดังนั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งหากจะต้องมีการปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาลนั้นศาลต้องออกคำบังคับเป็นคำสั่งของศาล ให้ฝ่ายที่ต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาปฏิบัติตามภายในกำหนดเวลาที่วันสุดแล้วแต่ศาลจะกำหนด ซึ่งเรียกว่า “คำบังคับ”

โดยปกติในคดีทั่ว ๆ ไปจะต้องส่งคำบังคับไปยังคู่ความฝ่ายที่แพ้คดี ในคดีขาดนัดก็คงเช่นเดียวกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษา หรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพ้คดี ก็จำเป็นต้องส่งคำบังคับไปยังคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาหรือคำสั่งสำหรับการบังคับคดี แก่คู่ความที่ขาดนัดมีดังนี้

ก. การส่งคำบังคับ การส่งคำบังคับในคดีขาดนัดอาจทำได้โดยประการอื่นคือศาลอาจกำหนดการอย่างใด ๆ ลงในคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นก็ได้ เมื่อส่งคำบังคับนั้นให้แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดเช่นว่านั้นจะให้ส่งโดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่นแทน หรือจะให้เลื่อนการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งไปภายในระยะเวลาที่เห็นสมควรกำหนดก็ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 207 ให้นำมาตรา 199 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม)

ข. การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง เมื่อศาลออกคำบังคับแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัด เพื่อปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดและแพ้คดีไม่ปฏิบัติตามภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบังคับ ขั้นตอนต่อไปคู่ความฝ่ายที่ชนะหรือเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี เพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง การบังคับคดีธรรมดา นั้นต้องดำเนินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 271 ถึง มาตรา 323 แต่การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีซึ่งคู่ความที่ขาดนัดเป็นผู้แพ้คดีนั้นต้องปฏิบัติต่างกับคดีธรรมดาที่ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดขาดนัด โดยให้บังคับตามที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 273, 292 และ 317 (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ทวิ วรรคสอง นำมาใช้บังคับกรณีขาดนัดพิจารณาโดยอนุโลม (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 207) กล่าวคือ

(1) ในกรณีบังคับให้ใช้เงิน หรือให้ส่งทรัพย์สิน หรือให้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใด ๆ ศาลต้องให้เวลาไม่ต่ำกว่า 7 วันแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดในการที่จะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 273)

(2) เมื่อได้มีการขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ และศาลให้ส่งคำสั่งให้งดการบังคับคดีไว้ แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในอันที่จะขอต่อศาลให้มีคำสั่งกำหนดวิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควร (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 292 (1))

(3) เมื่อได้บังคับคดีแล้ว ห้ามมิให้เฉลี่ยเงินที่ได้มาแก่ผู้ที่มีสิทธิจะได้รับเงินจนกว่าระยะหกเดือนจะได้ล่วงพ้นไปแล้ว นับแต่วันยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาแสดงให้ศาลเป็นที่พอใจว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบถึงคดี ซึ่งขอให้มีการบังคับแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการที่กล่าวมาแล้วใช้บังคับคือ เฉลี่ยแบ่งไปได้ทีเดียว (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 317)

7. การขอพิจารณาคดีใหม่กรณีคู่ความขาดนัดพิจารณา

เมื่อคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณา แล้วศาลทำการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว หรือได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพ้อคดี คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาอาจมีคำขอให้มีการพิจารณาคดีนั้นใหม่ในระหว่างพิจารณาคดีฝ่ายเดียว หรือภายหลังศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณานั้นแพ้อคดีก็ได้

ในการศึกษาเรื่องขอพิจารณาคดีใหม่กรณีคู่ความขาดนัดพิจารณานี้ ขอแยกหัวข้อศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ คือ

ก. การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษา

ข. การพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว

ก. การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษา

ถ้าคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณา และทำการชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว ในระหว่างพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณามาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี เมื่อศาลเห็นว่าการขาดนัดพิจารณานั้นมิได้เป็นไปโดยจงใจ หรือมีเหตุอันควรและศาลไม่เคยมีคำสั่งให้พิจารณาใหม่ตามคำขอของคู่ความฝ่ายนั้นมาก่อนตามมาตรา 199 ตรี ซึ่งให้นำมาใช้บังคับกับการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 207 ด้วยให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ ในกรณี

เช่นนี้หากคู่ความนั้นขาดนัดพิจารณาก็ จะขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรานี้ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 206 วรรคสาม) การขอพิจารณาคดีใหม่ตามข้อ ก. นี้ต้องพิจารณาถึง

1. หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษา

2. วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่

3. ผลแห่งการที่ศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่

4. คำสั่งไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่

1. หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษา

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีได้มีคำพิพากษาต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ คือ

1.1 คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา

1.2 คดีนั้นจะต้องมีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวเป็นหลักสำคัญ

1.3 คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณามาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว

1.4 คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา แจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี

1.1 คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา หมายความว่า คู่ความฝ่ายนั้นไม่มาศาลในวันสืบพยาน และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง)

1.2 คดีนั้นจะต้องมีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวเป็นหลักสำคัญ หมายความว่า ถ้าไม่มีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวแล้วคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ แม้จะไม่จงใจขาดนัดก็ตามคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ต่อเมื่อศาลพิจารณาและทำการชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว (เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2515 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาโดยไม่จงใจขาดนัดจะมีสิทธิขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้เฉพาะใน 2 กรณีเท่านั้น คือในระหว่างพิจารณาคดีฝ่ายเดียวกรณีหนึ่ง และภายหลังจากศาลพิจารณาคดีฝ่ายเดียวไปเสร็จสิ้นและพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพ้คดีในประเด็นที่พิพาทอีกกรณีหนึ่ง)

1.3 คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว หมายความว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ศาลได้ให้คู่ความฝ่ายที่ศาลนำพยานเข้าสืบ และคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาได้มาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว

1.4 คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี หมายความว่า เมื่อคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี ซึ่งตามมาตรา 206 วรรคสามมิได้บัญญัติว่า การแจ้งต่อศาลจะต้องทำเป็นคำร้อง คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาย่อมแถลงต่อศาลด้วยวาจาได้ แต่ในทางปฏิบัติคู่ความที่ขาดนัดพิจารณาอาจทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลและศาลจะต้องส่งสำเนาคำร้องให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หลังจากคู่ความแถลงต่อศาล หรือทำเป็นคำร้องแล้ว ศาลต้องวินิจฉัยว่าการขาดนัดของคู่ความฝ่ายนั้นเป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควรหรือไม่

เมื่อครบหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการแล้ว เมื่อศาลเห็นว่าการขาดนัดพิจารณานั้นมิได้เป็นไปโดยจงใจ หรือมีเหตุอันสมควรไม่เคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ตามคำขอของคู่ความฝ่ายนั้นมาก่อนตามมาตรา 199 ตรี ซึ่งให้นำมาใช้บังคับกับการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 207 ด้วย ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาได้รับอนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตามมาตรา 206 วรรคสามแล้ว คู่ความนั้นจะมาขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตามมาตรา 206 วรรคสาม นี้ก็ไม่ได้

2. วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลยังมีคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ในระหว่างการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดีโดยวิธีแถลงต่อศาลด้วยวาจา หรือทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล

3. ผลแห่งการที่ศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ ถือว่าคดีนี้ไม่มีการขาดนัดพิจารณาเลยจะเริ่มต้นคดีใหม่ตั้งแต่ส่งขาดนัด เช่นในวันนัดสืบพยานนัดแรกโจทก์และทนายมาศาล แต่จำเลยและทนายไม่มาศาล ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา ภายหลังจากสืบพยานโจทก์ไปบ้างแล้วจำเลยมาศาล และศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ตามที่จำเลย

แจ้งต่อศาลว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี ศาลก็เริ่มทำการสืบพยานใหม่ตั้งแต่แรกเลย ส่วนการสืบพยานที่แล้มาเป็นอันเสียไป

4. คำสั่งศาลไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณามีได้แจ้งต่อศาลว่าตนประสงค์จะดำเนินคดีหรือศาลเห็นว่าการขาดนัดเป็นไปโดยจงใจ หรือไม่มีเหตุอันสมควร หรือคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย เช่นนี้ศาลจะดำเนินการพิจารณาต่อไปฝ่ายเดียวโดยไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 206 วรรคสี่) ผลแห่งการนี้มาตรา 206 วรรคสี่ บัญญัติว่า “(1) ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณานำพยานเข้าสืบ ถ้าคู่ความนั้นมาศาลเมื่อพ้นเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบแล้ว” คำว่า “พ้นเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบ” นั้นจะขอยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นดังนี้

1) ถ้าเป็นการสืบพยานครั้งแรก เช่นจำเลยขาดนัดพิจารณา ศาลสั่งให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ สืบพยานโจทก์ 2 ปากยังไม่หยุด จำเลยมาศาลระหว่างนี้ และยื่นคำขอทำเป็นคำร้องว่าตนขาดนัดโดยไม่จงใจ ศาลยกคำร้องดังนี้ จำเลยถามค้ำพยานโจทก์ได้ และมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบในนัดนั้น หรือขอเลื่อนไปสืบพยานของตนต่อไปก็ได้

2) ถ้านัดแรกเป็นการสืบพยานจำเลย จำเลยจงใจขาดนัดพิจารณา ศาลเลื่อนไปสืบพยานโจทก์ในวันต่อไป วันสืบพยานโจทก์จำเลยมาศาล ดังนี้เรียกว่าพ้นเวลาของจำเลยที่จะนำพยานเข้าสืบแล้วจำเลยเพียงมีสิทธิถามค้ำพยานเท่านั้น

3) ถ้าประเด็นหน้าที่นำสืบกลับไปกลับมา ก็ต้องแยกพิจารณาเป็นตอน ๆ ไปว่าตอนใดพ้นเวลาที่จำเลยจะนำพยานเข้าสืบหรือยัง ถ้ายังไม่พ้นเวลาของจำเลยแม้โจทก์จะสืบไปแล้วในเรื่องใดจำเลยยังสืบได้อีก

มาตรา 206 วรรคสี่ (2) บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความที่ขาดนัดมาศาล เมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบไปแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลยอมให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาคัดค้ำพยานหลักฐานเช่นว่านั้นโดยวิธีถามค้ำพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่ได้สืบไปแล้ว หรือโดยวิธีคัดค้านการระบุเอกสารหรือคัดค้านคำขอที่ให้ศาลไปทำการตรวจ หรือให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญของศาล แต่ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนำพยานหลักฐานเข้าสืบยังไม่บริบูรณ์ ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาหักล้างได้แต่เฉพาะ

พยานหลักฐานที่น่าสืบภายหลังที่ตนมาศาล” บทบัญญัติในมาตรา 206 วรรคสี่ (2) นี้เป็นการห้ามไม่ให้ศาลยอมให้คู่ความที่ขาดนัดคัดค้านพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนำเข้าสู่สืบ ถ้าคู่ความที่ขาดนัดมาศาลเมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้นำพยานหลักฐานเข้าสู่สืบไปแล้ว การคัดค้านนั้นอาจเป็นการคัดค้านโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังต่อไปนี้ คือ

1. โดยวิธีถามค้านพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง
2. โดยวิธีคัดค้านการระบุเอกสารหรือคัดค้านคำขอที่ให้ศาลไปทำการตรวจหรือให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญของศาล

แต่ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนำพยานหลักฐานเข้าสู่สืบยังไม่บริบูรณ์ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาหักล้างได้แต่เฉพาะพยานหลักฐานที่น่าสืบภายหลังที่ตนมาศาลเช่นจำเลยขาดนัดพิจารณาและมาศาลเมื่อโจทก์เข้าสู่สืบนาย ก. พยานโจทก์ไปเสร็จแล้วและกำลังจะนำนาย ข. เข้าสู่สืบเป็นพยาน ดังนี้จำเลยจะใช้สิทธิถามค้าน นาย ก. ไม่ได้ ทั้งจะคัดค้านการที่โจทก์ระบุอ้าง นาย ก. เป็นพยานไม่ได้ เพราะเป็นพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้สืบไปแล้วเมื่อคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณา คู่ความฝ่ายนั้นต้องเสียสิทธิบ้างเป็นธรรมดา เพราะตนไม่ระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง แต่จำเลยมีสิทธิถามค้าน นาย ข. พยานโจทก์รวมทั้งมีสิทธิคัดค้านการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ภายหลังที่ตนมาศาลได้

การขาดนัดพิจารณาในนัดหนึ่งนัดใด เพียงแต่เสียผลเฉพาะนัดนั้น ถ้าในวันที่ยื่นขาดนัดพิจารณาโจทก์นำพยานเข้าสู่สืบ แต่ยังไม่หมดพยานดังนี้ นัดต่อไปจำเลยมาศาลก็ย่อมมีสิทธิถามค้านพยานโจทก์ได้ เพราะไม่ใช่พยานที่ได้สืบไปแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 341/2506)

มาตรา 206 วรรคสี่ (3) บัญญัติว่า “ในกรณีเช่นนี้คู่ความที่ขาดนัดไม่มีสิทธิที่จะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่” หมายความว่า กรณีที่ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปโดยเห็นว่าการขาดนัดนั้นเป็นไปโดยจงใจ หรือไม่มีเหตุอันสมควรนั้นคู่ความที่ขาดนัดไม่มีสิทธิที่จะร้องขอให้พิจารณาใหม่ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 207 อีกเพราะการดำเนินการของคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดตามมาตรา 206 วรรคสี่นั้น เท่ากับเป็นการพิจารณาใหม่อยู่แล้ว

ข. การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว

ถ้าคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณา และศาลทำการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียวให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพคดี คู่ความฝ่ายนั้นมีคำขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 207 ว่า “เมื่อศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพคดีให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และคู่ความฝ่ายนั้นอาจมีคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ตรี มาตรา 199 จัตวา และมาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับโดยอนุโลม” ตามบทบัญญัติมาตรา 207 นี้ แยกพิจารณาได้ 2 กรณีด้วยกันคือ

1. การส่งคำบังคับให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดและแพคดี
2. การขอพิจารณาคดีใหม่

1. การส่งคำบังคับให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดและแพคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 207 บัญญัติว่า “เมื่อศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพคดีให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ฯลฯ” หมายความว่า เมื่อศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพคดีศาลอาจกำหนดการอย่างไรก็ตามที่เห็นสมควรเพื่อส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพคดี โดยวิธีส่งหมายธรรมดาหรือโดยวิธีอื่นแทน หรือศาลจะให้เลื่อนการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเช่นว่านั้นไปภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพคดีนั้น ให้บังคับตามมาตรา 273 มาตรา 292 และมาตรา 317 (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ทวิ)

2. การขอพิจารณาคดีใหม่

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 207 บัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพคดีขอให้พิจารณาใหม่ได้ ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ตรี มาตรา 199 จัตวา และมาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษา หรือคำสั่งแล้ว แยกออกพิจารณาได้ดังนี้

- 2.1 หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่
- 2.2 วิธีขอพิจารณาคดีใหม่

2.3 การพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่

2.4 ผลแห่งการที่ศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

2.1 หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้วนี้จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1.1 เป็นคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา

2.1.2 ศาลได้พิจารณาคดีฝ่ายเดียวและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพคดี

2.1.3 ไม่ต้องห้ามมิให้ขอพิจารณาคดีใหม่ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ตรี (1) และ (2)

2.1.1 เป็นคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา การขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ต้องปรากฏว่า คดีนั้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา คู่ความที่ขาดนัดพิจารณานี้อาจเป็นฝ่ายโจทก์ จำเลย หรือผู้ร้องสอดก็ตาม และคู่ความที่ขาดนัดพิจารณานั้นเป็นผู้มีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้

2.1.2 ศาลได้พิจารณาคดีฝ่ายเดียวและมีคำพิพากษา หรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพคดี เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณาศาลได้พิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว ถ้าไม่มีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2515 (ที่ประชุมใหญ่)) และในการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวนั้น เมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณาแล้วศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดแพคดี คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาจึงขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1165/2515 (ที่ประชุมใหญ่))

2.1.3 ไม่ต้องห้ามมิให้ขอพิจารณาใหม่ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 ตรี (1) และ (2) การขอพิจารณาคดีใหม่ได้ต้องไม่ปรากฏว่า

ก. ศาลเคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่มาครั้งหนึ่งแล้ว หมายความว่า กรณีที่ขาดนัดพิจารณาซ้ำจะขอให้พิจารณาใหม่ไม่ได้ นั่นคือ เมื่อคู่ความฝ่ายใดขาดนัด (คดีแรก) แล้วแพคดี จึงขอให้พิจารณาคดีใหม่ศาลอนุญาต ต่อมาคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา แล้วศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งให้แพคดีอีก ดังนั้นคู่ความฝ่ายนั้นจะขอพิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ เพราะเหตุที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ขาดนัดพิจารณาคดีครั้งหนึ่งแล้ว

ข. คำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย
ดังจะเห็นได้ใน ป.วิ.แพ่ง มาตรา 206 วรรคสี่ (3)

2.2 วิธีขอพิจารณาคดีใหม่

การขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง
แล้ว วิธีการขอพิจารณาคดีใหม่มีดังนี้

ก. บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอ
พิจารณาคดีใหม่ ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษา หรือคำสั่งแล้วนี้ ได้แก่ คู่ความฝ่ายที่ขาด
นัดและศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งให้แพคดี

ข. กำหนดเวลาที่ยื่นคำขอ สำหรับกำหนดเวลาที่จะยื่นคำขอให้
พิจารณาคดีใหม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 207 บัญญัติให้นำ
มาตรา 199 จัตวา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

จากบทบัญญัติมาตรา 199 จัตวา วรรคหนึ่ง จะเห็นได้ว่า
คำขอให้พิจารณาคดีใหม่จะต้องยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาดังนี้

1. ยื่นภายใน 15 วัน นับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตาม
คำพิพากษา หรือคำสั่งให้แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพคดี

2. ยื่นภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ศาลกำหนดการอย่างไร
เพื่อส่งคำบังคับโดยวิธีส่งหมายธรรมดา หรือโดยวิธีอื่น ในการส่งคำบังคับนี้ศาลอาจ
กำหนดวิธีการใด ๆ ก็ได้ ปกติก็ส่งโดยการส่งหมายธรรมดา ถ้าส่งไม่ได้อาจสั่งให้ปิด
คำบังคับหรือกำหนดวิธีใด เป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งจะนับ 15 วันต่อเมื่อครบกำหนดเวลานั้น

3. ถ้ามีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ ยื่นภายใน 15
วันนับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นได้สิ้นสุดลง สำหรับกรณีมีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับ
ได้ ซึ่งผู้ขาดนัดไม่อาจยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ตามระยะเวลาที่กล่าวใน (1) และ (2) ฝ่าย
ที่ขาดนัดอาจยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่พฤติการณ์นอกเหนือนั้น
ได้สิ้นสุดลง พฤติการณ์เช่นว่านี้ได้แก่ จำเลยถูกจับไปขัง มีเหตุจำเป็นหรือความจำเป็น
อย่างอื่นซึ่งศาลรับฟัง เช่น จำเลยถูกฟ้องแล้วย้ายภูมิลำเนาภายหลังหรือหนีคดีไปมี
ภูมิลำเนาต่างประเทศ (คำพิพากษาฎีกาที่ 42/2506) เหล่านี้เป็นเรื่องที่ส่งคำบังคับแล้ว
แต่ศาลเห็นว่ามีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ จึงยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ภายใน
15 วัน

4. ห้ามขอพิจารณาคดีใหม่เมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ได้ยึดทรัพย์หรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งโดยวิธีอื่น ในกรณีนี้ถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวที่สุดของการยื่นคำขอพิจารณาคดีใหม่คือ 6 เดือน นับแต่วันที่ยึดทรัพย์ การยึดอายัดทรัพย์ก็เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แต่ไม่เกินความถึงการยึดอายัดชั่วคราว นอกจากวันที่ยึดทรัพย์แล้ว หากมีการบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งโดยวิธีอื่น เช่น ตามมาตรา 276 วรรคท้าย หรือตามมาตรา 297 กำหนด 6 เดือน ก็นับเช่นเดียวกัน แต่ต้องระวังด้วยว่ากำหนด 6 เดือนนี้จะไม่ใช่บังคับเลย ถ้าเป็นเรื่องตามมาตรา 199 จัตวา วรรคแรกตอนต้น เพราะอยู่ในกรณีส่งคำบังคับไม่มีการยึด และในเรื่องมีพฤติการณ์นอกเหนือก็ทำนองเดียวกัน ใช้หลัก 15 วันเมื่อใดกำหนดเวลา 6 เดือนไม่ได้ เช่น ยึดทรัพย์จำเลยได้ 1 เดือน จำเลยถูกจับไปขัง 6 เดือน จึงได้ปล่อย จำเลยยอมหมดโอกาสยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่ศาลพิพากษาแล้วทั้งสิ้น

ค. คำขอที่ยื่นต่อศาลต้องกล่าวโดยชัดแจ้ง จากบทบัญญัติมาตรา 199 จัตวา วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะเห็นว่าคำขอให้พิจารณาใหม่ต้องกล่าวโดยชัดแจ้ง 3 ประการด้วยกันคือ

1. เหตุที่คู่ความขาดนัดพิจารณา
2. ข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล
3. เหตุแห่งการล่าช้า

1. เหตุที่คู่ความขาดนัดพิจารณา หมายถึงเหตุอันสมควรที่แสดงว่าคู่ความที่ขาดนัดไม่ได้ตั้งใจขาดนัดพิจารณา เหตุดังกล่าวนี้ต้องกล่าวโดยชัดแจ้ง

2. ข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล คำขอพิจารณาคดีใหม่จะต้องมีข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาล (คำพิพากษาฎีกาที่ 2150/2515) คือต้องคัดค้านในเนื้อหาของคำตัดสินและแสดงเหตุผลด้วยว่าตนควรชนะคดีถ้ามีการพิจารณาคดีใหม่เพราะเหตุใด คำขอที่ไม่แสดงเหตุข้อนี้แม้แสดงเหตุที่คู่ความขาดนัดถ้ามิได้แสดงข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาลมาด้วยก็ไม่ต้อง ด้วยมาตรา 199 จัตวา วรรคสอง ไม่มีเหตุที่ศาลจะให้พิจารณาคดีใหม่ศาลจะยกคำขอ (คำพิพากษาฎีกาที่ 230/2505, 179/2508)

3. เหตุแห่งการล่าช้า กรณีที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ยื่นคำขอล่าช้า กล่าวคือ มิได้ยื่นคำขอต่อศาลภายใน 15 วันนับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งแก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดและแพ้คดี ต้องแสดงเหตุแห่ง

การล่าช้าในคำขอนั้น โดยแสดงเหตุผลให้ปรากฏว่า เหตุใดจึงไม่อาจยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ภายในระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นและมูลเหตุแห่งการล่าช้านั้นจะต้องเป็นพฤติการณ์นอกเหนือที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่อาจบังคับได้ซึ่งรวมถึงเหตุที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่ทราบว่าจะตนถูกฟ้องและถูกบังคับคดีด้วย

2.3 การพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่

เมื่อศาลได้รับคำขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้ว เนื่องจากคำขอนี้มีใช้คำขอที่ทำได้แต่ฝ่ายเดียว ศาลต้องส่งสำเนาคำขอให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้มีโอกาสคัดค้าน หากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่คัดค้านศาลก็ชอบที่จะมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่โดยไม่ต้องทำการไต่สวน แต่ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านก็ชอบที่จะทำการไต่สวนพยานทั้งสองฝ่ายแล้วมีคำสั่งไปตามรูปคดีจะสั่งยกคำขอโดยไม่ทำการไต่สวนไม่ได้

ในการพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นอกจากศาลจะพิจารณาว่าคำขอนั้นถูกต้องตามบทบัญญัติมาตรา 199 จัตวา แล้วศาลยังต้องพิจารณาว่ามีเหตุสมควรเชื่อว่าคู่ความที่ขาดนัดนั้นมาศาลไม่ได้โดยความจำเป็นและการที่มาศาลไม่ได้นั้นไม่ใช่ความผิดของตนตามมาตรา 199 เบญจ วรรคสอง

2.4 ผลแห่งการที่ศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 207 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับกับการขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีคู่ความขาดนัดพิจารณาด้วยโดยอนุโลม จากบทบัญญัติมาตรา 199 เบญจ เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่แล้วศาลต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. งดการบังคับคดีไว้และแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบด้วย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคหนึ่ง) เจ้าพนักงานบังคับคดีจะไต่จัดการบังคับคดีไว้ตามคำสั่งศาลแต่ทั้งนี้ย่อมไม่ตัดสิทธิเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาในอันที่จะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งกำหนดวิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควร (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 292 (1))

2. ถ้ามีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาแพคดี ให้ศาลแจ้งคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาทราบด้วย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสอง)

3. เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 199 เบญจ วรรคสอง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลโดยคู่ความขาดนัดพิจารณาและคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่น ๆ ของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาในคดีเดียวกันนั้น และวิธีการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปแล้วให้ถือว่าเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และให้ศาลแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ โดยศาลไม่จำเป็นต้องสั่งให้เพิกถอน เพียงแต่มีคำสั่งว่าให้พิจารณาคดีใหม่เท่านั้น ก็จะมีผลเป็นการเพิกถอนถ้าได้มีการออกหมายบังคับคดีไว้เท่านั้น ซึ่งจะมีผลว่าถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดียังมีได้ดำเนินการบังคับตามหมายก็ให้งดเสีย ถ้าได้ดำเนินการบังคับคดีไปแล้วก็ให้ถือว่าการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปนั้นเป็นอันถูกเพิกถอน เว้นแต่จะเป็นการพ้นวิสัยที่จะให้คู่ความกลับคืนสู่ฐานะเดิมดังเช่นก่อนบังคับคดีได้ หรือเมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะบังคับเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่คู่ความหรือบุคคลภายนอกให้ศาลมีอำนาจสั่งอย่างใด ๆ ตามที่เห็นสมควร (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสาม)

4. เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 199 เบญจ วรรคสอง แล้วให้ศาลพิจารณาคดีนั้นใหม่ตั้งแต่เวลาที่ขาดนัดพิจารณา หมายความว่า จะต้องย้อนไปตั้งต้นพิจารณาสืบพยานใหม่ เสมือนเป็นการสืบพยานนัดแรกเพราะการขาดนัดพิจารณาเป็นการขาดนัดในวันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยาน การพิจารณาคดีใหม่ก็ต้องทำการสืบพยานใหม่ทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 543/2503) ส่วนกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปก่อนขาดนัดก็ยังคงใช้ได้ ไม่ถูกเพิกถอน คงเพิกถอนแต่เฉพาะกระบวนการพิจารณาในวันขาดนัดและต่อมาภายหลังเท่านั้น (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสาม)

5. คำสั่งศาลที่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ให้เป็นที่สุด แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคสี่)

6. ถ้าศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ผู้ขอจะยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกได้ ไม่เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 144 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1309/2494, 604/2510) แต่ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพ้คดีใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งแล้วจะมาขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 55/2518, 156-157/2523)

7. ถ้าคู่ความฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณาโดยจงใจ หรือไม่มีเหตุอันสมควรเป็นเหตุให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมมากกว่าที่ควรจะต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมที่เพิ่มขึ้นนั้นให้ถือว่าเป็นค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็นและคู่ความฝ่ายนั้นเป็นผู้เสีย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 199 เบญจ วรรคห้า) หมายความว่า การที่คู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณาโดยจงใจ หรือโดยไม่มีเหตุอันสมควรแล้วยังมายื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่อีก เช่นจำเลยขาดนัดพิจารณาและแพ้คดีได้มาร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่นี้กรณีค่าฤชาธรรมเนียมในการไต่สวนคำขอ เช่นค่าพาหนะ ค่าพยาบาล ค่าอ้างเอกสาร ค่าธรรมเนียมในการส่งคำคู่ความหรือเอกสาร ฯลฯ หากศาลยกคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ของจำเลย ค่าฤชาธรรมเนียมที่โจทก์ต้องเสียไปดังกล่าวนี้ ให้ถือว่าเป็นค่าฤชาธรรมเนียมอันไม่จำเป็นตามความหมาย ป.วิ.แพ่ง มาตรา 166 และศาลต้องสั่งให้จำเลยเสียแทนโจทก์

บทที่ 4 อนุญาโตตุลาการ

1. ความหมายของคำว่าอนุญาโตตุลาการ “อนุญาโตตุลาการ” ได้แก่การเสนอข้อพิพาทระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ให้บุคคลภายนอกคนหนึ่งหรือหลายคน ซึ่งมีวิชาชีพหรือประสบการณ์ที่มีเขตอำนาจเป็นผู้ชี้ขาด เมื่อได้ฟังพยานหลักฐานและข้อโต้เถียงของคู่กรณีทุกฝ่ายแล้ว

อนุญาโตตุลาการอาจเกิดขึ้นได้โดยสัญญา หรือโดยผลของกฎหมายในกรณีที่คู่ความตกลงกันให้อนุญาโตตุลาการ วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทโดยอ้อมเป็นไปตามข้อตกลงนั้น

พึงสังเกตว่าในกรณีที่อนุญาโตตุลาการเป็นสัญญาประเภทหนึ่งนั้นไม่มีบัญญัติไว้เป็นเอกเทศสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตามก็มีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านให้ความเห็นไว้ว่า โดยลักษณะของสัญญาตั้งอนุญาโตตุลาการเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความประเภทหนึ่ง ดังนั้นก็ควรที่จะอยู่ในข่ายบังคับของสัญญาประนีประนอมยอมความ กล่าวคือ

1. ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือลายมือชื่อของตัวแทนฝ่ายนั้นเป็นสำคัญก็จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ (ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 851)

2. ผลของสัญญาตั้งอนุญาโตตุลาการ ทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละระงับสิ้นไป และทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาด

2. คุณลักษณะพิเศษของอนุญาโตตุลาการ ในวงการค้าและธุรกิจทั่วไปไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศ หรือระหว่างประเทศ มักนิยมระงับข้อพิพาทระหว่างกัน โดยทางอนุญาโตตุลาการ แทนการฟ้องร้องคดีในศาล เพราะอนุญาโตตุลาการมีคุณลักษณะพิเศษดังต่อไปนี้คือ

อนุญาโตตุลาการเป็นผู้เชี่ยวชาญในปัญหาพิพาท

1) โดยปกติการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการโดยอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องในเรื่องที่พิพาท อาทิเช่นในเรื่องทางเทคนิคในวิชาสถาปัตยกรรม หรือวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งสถาปนิกหรือวิศวกรเท่านั้นที่มีความรู้ในเรื่องนี้ดี ส่วนผู้พิพากษาใน

ศาลยุติธรรม ถึงจะมีความรู้ในเรื่องนี้อยู่บ้างก็เป็นเพียงความรู้ของบุคคลทั่วไป ดังนั้น การวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาบางส่วนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ย่อมกระทำได้ดีกว่าศาลยุติธรรม

2) ในเรื่องค่าธรรมเนียม สำหรับค่าธรรมเนียมกับอนุญาตตุลาการโดยปกติ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าธรรมเนียมศาลแล้วมักจะมีอัตราต่ำกว่ามาก เพราะโดยปกติเป็นการกำหนดค่าธรรมเนียมเหมาจ่ายเป็นส่วนรวม แต่ในเรื่องค่าธรรมเนียมศาลนั้นเป็นการกำหนดตามทฤษฎีที่เรียกว่า ร้อยละ $2 \frac{1}{2}$ ในแต่ละชั้นศาล

3) ความไม่ยุ่งยากในกระบวนการพิจารณา สำหรับการพิจารณาคดีของศาลนั้น กระบวนการพิจารณาในแต่ละชั้นตอนต้องเป็นไปตาม ป.วิ.แพ่ง ซึ่งสับสนยุ่งยากพอดูอยู่ แต่ในเรื่องการพิจารณาชี้ขาดของอนุญาตตุลาการนั้นนอกจากที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.แพ่ง สำหรับอนุญาตตุลาการในศาลแล้วก็ไม่มีความยุ่งยากอะไรมากมายเป็นแต่เพียงว่า ถ้าอนุญาตตุลาการกระทำโดยสุจริตวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทไปโดยไม่ขัดต่อบทกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยก็เป็นอันสมบูรณ์

4) ความเหมาะสม ในการฟ้องร้องคดียังโรงศาลนั้นเป็นเรื่องที่สับสนยุ่งยาก เสียเวลาเป็นอันมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามขั้นตอนต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือกระบวนการพิจารณาของศาลมักจะล่าช้าเป็นอันมาก ซึ่งจะทำให้พ่อค้าและนักธุรกิจต้องขาดประโยชน์ในเชิงธุรกิจและการค้า เพราะในการพิจารณาคดีของศาลล่าช้า นอกจากนั้น กระบวนการพิจารณาของศาลยังมีแบบวิธีและต้องกระทำอย่างเป็นทางการ ส่วนการพิจารณาของอนุญาตตุลาการนั้นสะดวกรวดเร็วและไม่เป็นทางการเหมือนการพิจารณาของศาล

5) ความเป็นกันเอง ถ้ามอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัยนั้น อนุญาตตุลาการมิใช่อยู่ในฐานะที่คู่ความจะต้องใช้ความเคารพยำเกรงอย่างศาลยุติธรรม หากแต่ว่าเป็นเรื่องระหว่างบุคคลที่เป็นกันเองพิจารณาก็เป็นไปอย่างไม่มีพิธีรีตองเหมือนอย่างในศาลยุติธรรม

6) การพิจารณาของอนุญาตตุลาการ เป็นเรื่องเฉพาะของคู่กรณีไม่เป็นการเปิดเผยแก่สาธารณชน คุณลักษณะของอนุญาตตุลาการในเรื่องนี้วงการธุรกิจการค้าและวิชาชีพต่าง ๆ ถือว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะวงการเหล่านี้แต่ละวงการแม้จะมีการพิพาทบาดหมางกันไม่ประสงค์จะให้เรื่องอื้อฉาว จึงได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดเป็นการภายในและเปิดเผยกันเฉพาะแต่คู่กรณีและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนในการพิจารณาคดีใน

ศาลนั้นมีหลักวิธีพิจารณาใน ป.วิ.แพ่ง ว่าต้องมีการพิจารณาโดยเปิดเผย สาธารณชนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้ซึ่งวงการค้าและธุรกิจ หรือวิชาชีพต่าง ๆ ไม่ปรารถนา

3. คุณลักษณะพิเศษของศาลยุติธรรม

1) กรณีจะเป็นประการใดก็ตาม การฟ้องร้องคดีต่อศาลยุติธรรมก็ยังคงเป็นประโยชน์กว่าการมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งในท้ายที่สุดก็ให้ศาลยุติธรรมชี้ขาดจึงเป็นการยุติ

2) ในเรื่องที่คุณกรณีประสงค์ที่จะให้ดำเนินวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทนั้นมีผลผูกพันบุคคลภายนอกด้วย ก็ย่อมต้องอาศัยคำพิพากษาของศาลยุติธรรม เป็นต้นว่าต้องการวินิจฉัยชี้ขาดเรื่องฐานะความสามารถ – นิติบุคคล การเลิกนิติบุคคล การชี้ขาดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 145 (1), (2) ส่วนการชี้ขาดของอนุญาตตุลาการ แม้จะมีผลบังคับก็เป็นผลเฉพาะของคุณกรณีเท่านั้น

4. ประเภทของอนุญาตตุลาการ อนุญาตตุลาการแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

1) อนุญาตตุลาการนอกศาล

2) อนุญาตตุลาการสำหรับในคดีที่อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาล

1) อนุญาตตุลาการนอกศาล อนุญาตตุลาการนอกศาลหรืออนุญาตตุลาการโดยศาลไม่ได้รับรู้ เกิดขึ้นจากการตกลงกันระหว่างคู่กรณีตั้งอนุญาตตุลาการขึ้นโดยทำเป็นสัญญา สัญญาอนุญาตตุลาการหมายถึงสัญญาหรือข้อตกลงในสัญญาที่คุณกรณีตกลงเสนอข้อพิพาททางแพ่งที่เกิดขึ้นแล้ว หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดไม่ว่าจะมีการกำหนดตัวผู้ซึ่งจะเป็นอนุญาตตุลาการไว้หรือไม่ก็ตาม (พ.ร.บ. อนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2530 มาตรา 5) และสัญญาอนุญาตตุลาการจะมีผลผูกพันคู่กรณีได้ต่อเมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือมีข้อสัญญาปรากฏอยู่ในเอกสารโต้ตอบทางจดหมาย โทรเลข โทรศัพท์ หรือเอกสารอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน (พ.ร.บ. อนุญาตตุลาการ มาตรา 6)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 221 บัญญัติว่า “การเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดนอกศาลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยอนุญาตตุลาการ” ดังนั้น หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเสนอข้อพิพาท การพิจารณา การทำ คำชี้ขาด และการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการนอกศาลจึงต้องไปตามพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2530

2) อนุญาโตตุลาการสำหรับในคดีที่อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลหรือ อนุญาโตตุลาการที่ศาลรับรู้ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 210 บัญญัติว่า “บรรดาคดีทั้งปวงซึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น คู่ความจะตกลงกันเสนอข้อพิพาทอันเกี่ยวกับประเด็น ทั้งปวงหรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง ให้อนุญาโตตุลาการคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ชี้ขาดก็ได้ โดยยื่นคำขอร่วมกันกล่าวถึงข้อความแห่งข้อตกลงเช่นว่านั้นต่อศาล

ถ้าศาลเห็นว่าข้อตกลงนั้นไม่ผิดกฎหมายให้ศาลอนุญาตตามคำขอนั้น”

คดีแพ่งทั้งปวงเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลโดยเฉพาะตัว ดังนั้น กรณีใดที่ไม่ ผิดกฎหมายแล้ว ศาลย่อมอนุญาตให้ทำความตกลงกันอย่างหนึ่งอย่างใดได้ เช่นการตั้ง อนุญาโตตุลาการ การตั้งอนุญาโตตุลาการนี้ จะต้องบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เพราะเหตุว่าเมื่อ คดีมาถึงศาลแล้ว ศาลย่อมมีอำนาจและหน้าที่ที่จะชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีนั้น กฎหมายจึง บัญญัติมาตรา 210 นี้ไว้ชัดเจน ว่าแม้จะตกลงให้คนอื่นชี้ขาดก็ยอมทำได้เหมือนกัน เป็น เรื่องที่คู่ความทุก ๆ ฝ่ายจะต้องทำความตกลงกัน ถ้าหากไม่มีข้อตกลง ศาลจะสั่งให้คน หนึ่งคนใดเป็นผู้ชี้ขาดแทนศาลไม่ได้

การตั้งอนุญาโตตุลาการในศาลตามมาตรา 210 นี้ คู่ความจะตกลงกันตั้งให้ ชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทเพียงในคดีทุก ๆ ข้อหรือแต่ข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ แต่ละข้อตั้ง อนุญาโตตุลาการเพื่อชี้ขาดข้อกฎหมายไม่ได้ เพราะการวินิจฉัยข้อกฎหมายเป็นเรื่องของ ศาล ไม่ใช่ศาลจะไปฟังความเห็นของอนุญาโตตุลาการ การตั้งทำโดยทำเป็นคำขอร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายเช่นรับรองข้อตกลงเช่นว่านี้มาในคำขอ ซึ่งยื่นต่อศาลหรือมิฉะนั้นฝ่ายหนึ่งทำ คำขอฝ่ายอื่น ๆ ทำคำแถลงรับรองการตกลงนั้นเมื่อศาลเห็นว่าคำขอนั้นไม่ผิดกฎหมาย ศาลก็อนุญาตตามคำขอนั้น อนึ่งถ้าคำขอนั้นระบุตัวอนุญาโตตุลาการไว้ด้วย ศาลจะต้อง ดูเสียก่อนว่าบุคคลนั้นหรือบุคคลเหล่านั้นจะยอมรับตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการหรือไม่ ในเรื่องนี้ศาลอาจจะทราบได้โดยคำยืนยันของคู่ความหรือมิฉะนั้นก็ผู้ที่รับตั้งนั้นรับรอง ยอมรับตั้งมาในคำขอนั้นด้วยหรือแถลงให้ทราบ ถ้าศาลยังสงสัยหรือเห็นสมควร ศาลอาจ เรียกผู้นั้นหรือว่าบุคคลเหล่านั้นมาสอบถามศาลจะตั้งผู้ใดเป็นอนุญาโตตุลาการโดยมิได้รับความ ยินยอมนั้นไม่ได้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 212)

ถ้าหากว่าข้อตกลงตั้งอนุญาโตตุลาการนั้นได้ตกลงกำหนดตัวอนุญาโต ตุลาการแล้วก็ดี หรือกำหนดวิธีการตั้งอนุญาโตตุลาการไว้แล้วก็ดี การก็คงเป็นไปตามที่

ตกลงกันนั้น แต่ถ้ามิได้มีข้อตกลงกันไว้ การตั้งอนุญาตตุลาการต้องเป็นไปดังต่อไปนี้ (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 211)

1. คู่ความชอบที่จะตั้งอนุญาตตุลาการได้ฝ่ายละคน แต่ถ้าคดีมีโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมหลายคน ให้ตั้งอนุญาตตุลาการเพียงคนหนึ่ง แทนโจทก์ร่วมทั้งหมด และคนหนึ่งแทนจำเลยร่วมทั้งหมด กล่าวคือตั้งได้ฝ่ายละคนไม่ว่าจะเป็นโจทก์ก็คนหรือจำเลยก็คนก็ตามโดยคู่ความฝ่ายนั้นร่วมกันเลือกตั้งมา

2. ถ้าคู่ความจะตั้งอนุญาตตุลาการคนเดียว หรือหลายคนด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน การตั้งเช่นว่านี้ให้ทำเป็นหนังสือ ลงวัน เดือน ปี และให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ กล่าวคือถ้าหากคู่ความนั้น ๆ ทุกฝ่ายตกลงกันรวมตั้งอนุญาตตุลาการคนเดียวหรือหลายคน โดยเสนอต่อศาลมาในคำขอให้มีการตั้งอนุญาตตุลาการนั้นแล้วก็ดีหรือตกลงกันภายหลังเพิ่มเติมก็ดี การตั้งก็ทำเป็นหนังสือดังกล่าวแล้วนี้ให้มีปรากฏว่าตกลงตั้งใคร

3. ถ้าตกลงกันให้คู่ความฝ่ายหนึ่ง หรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ตั้งอนุญาตตุลาการการตั้งเช่นว่านี้ ให้ทำเป็นหนังสือ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อของคู่ความหรือบุคคลภายนอกนั้นแล้วส่งไปให้คู่ความอื่น ๆ ข้อนี้เป็นเรื่องให้คู่ความฝ่ายหนึ่งตั้งอนุญาตตุลาการโดยอีกฝ่ายหนึ่งไม่เกี่ยวข้องด้วย หรือมิฉะนั้นก็ให้บุคคลภายนอกเป็นผู้เลือก เมื่อผู้ที่มีอำนาจตั้งได้ตั้งแล้วต้องส่งหนังสือตั้งไปให้คู่ความฝ่ายอื่น ๆ และเข้าใจว่าจะต้องเสนอต่อศาลด้วยฉบับหนึ่ง มิฉะนั้นศาลจะไม่มีหลักฐานในสำนวนความ

4. ถ้าศาลไม่เห็นชอบด้วย บุคคลที่คู่ความตั้งหรือที่เสนอตั้งเป็นอนุญาตตุลาการให้ศาลสั่งให้คู่ความตั้งบุคคลอื่นหรือเสนอบุคคลอื่นตั้งเป็นอนุญาตตุลาการถ้าคู่ความมิได้ตั้ง หรือเสนอให้ตั้งบุคคลใดเป็นอนุญาตตุลาการ ให้ศาลมีอำนาจตั้งบุคคลใดเป็นอนุญาตตุลาการได้ตามที่เห็นสมควร แล้วให้ศาลส่งคำสั่งเช่นว่านี้ไปยังอนุญาตตุลาการที่ตั้งขึ้น และคู่ความที่เกี่ยวข้องโดยทางเจ้าพนักงานของศาล

ถ้าหากว่าในการตกลงให้มีการตั้งอนุญาตตุลาการ คู่ความมิได้ตกลงว่าไม่ให้ศาลมีอำนาจตั้งเช่นว่ามาแล้ว ศาลย่อมมีอำนาจตามข้อ 4 ถึงแม้คู่ความจะดำเนินการตั้งโดยถูกต้องตามข้อ 1, 2 หรือ 3 แล้วก็ตาม กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นอนุญาตตุลาการที่คู่ความตั้งมาเสร็จแล้วก็ตามหรือที่คู่ความ หรือบุคคลผู้มีสิทธิตั้งเสนอนานมาเพื่อตั้งก็ตาม ศาลมีอำนาจที่จะไม่ยอมรับตั้งบุคคล ๆ นั้น และสั่งให้ตั้งหรือเสนอตั้ง

ใหม่ได้ศาลก็มีอำนาจตัวเองได้แต่ในการที่ศาลจะตั้งใครนั้นจำเป็นที่จะปรากฏแน่เสียก่อนว่าบุคคลนั้นจะยอมรับตั้ง เมื่อได้ตั้งขึ้นแล้ว ศาลอาจจะต้องส่งคำสั่งตั้งนี้ไปให้ทั้งตัวบุคคลที่ถูกแต่งตั้ง และคู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องการส่ง ศาลส่งโดยทางเจ้าพนักงาน

เมื่อได้มีการตั้งตัวอนุญาตตุลาการโดยถูกต้องแล้ว และบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งยินยอมรับตั้งแล้ว บุคคลหรือคู่ความที่มีสิทธิและได้ตั้งอนุญาตตุลาการจะถอนการตั้งนั้นเสียไม่ได้ เว้นแต่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะได้ยินยอมด้วย (ป.วิ.แพ่ง มาตรา 213)

อนุญาตตุลาการนั้นเมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วย่อมมีฐานะ เป็นผู้ชี้ขาดกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตั้งเช่นผู้พิพากษาได้ การคัดค้านเช่นว่านี้หมายความว่าคัดค้านว่าเป็นผู้ที่ไม่สมควรเป็นอนุญาตตุลาการสำหรับเรื่องนั้นกฎหมายยอมให้คัดค้านได้แต่เฉพาะกรณีที่อนุญาตตุลาการที่ได้ตั้งขึ้นโดยคู่ความฝ่ายเดียว หรือบุคคลภายนอกหรือศาล ถ้าหากได้ตั้งขึ้นโดยคู่ความทุกฝ่ายเห็นชอบต่อกันแล้วก็คัดค้านไม่ได้

ในการตั้งอนุญาตตุลาการนั้น ในข้อตกลงตั้งอนุญาตตุลาการนั้นก็ดี หรือในคำสั่งศาลให้ตั้งอนุญาตตุลาการนั้นก็ดี โดยปกติย่อมระบุประเด็นที่จะให้อุญาตตุลาการชี้ขาดไว้และถ้าอนุญาตตุลาการมีฐานะเป็นผู้ชี้ขาด จำเป็นต้องมีอำนาจที่จะดำเนินการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเพื่อจะสามารถชี้ขาดได้ตามนั้น

เมื่ออนุญาตตุลาการได้ทำการพิจารณาข้อพิพาทนั้นเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องทำคำชี้ขาด การทำคำชี้ขาดนี้ หากมีกำหนดไว้ในข้อตกลงให้ปฏิบัติอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติตามนั้นแต่ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ หรือว่าได้ตกลงกันแล้วแต่บางส่วน ส่วนที่มีได้ตกลงกันไว้ก็ต้องปฏิบัติดังนี้

1. ในกรณีที่มีอนุญาตตุลาการคนเดียวก็ย่อมจะชี้ขาดไปตามความเห็นของผู้นั้นได้โดยลำพัง แต่ถ้ามีอนุญาตตุลาการหลายคนต้องชี้ขาดตามเสียงข้างมาก

2. ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้อนุญาตตุลาการทั้งบุคคลภายนอกเป็นประธานขึ้นคนหนึ่งเพื่อออกคะแนนเสียงชี้ขาด ถ้าอนุญาตตุลาการไม่ตกลงกันในการตั้งประธานให้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งตั้งประธาน

สำหรับคำชี้ขาดนั้น อนุญาตตุลาการต้องดำเนินการไปทำนองเดียวกับคำพิพากษาของศาลโดยนำบทบัญญัติในมาตรา 140, 141 และ 142 มาใช้บังคับ

โดยอนุโลมแต่จะต้องยื่นคำชี้ขาดนั้นต่อศาลมีอำนาจที่จะตรวจคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นอีกชั้นหนึ่งคือ

1. ถ้าศาลเห็นว่าคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายประการใดประการหนึ่งแล้ว ศาลจะพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น

2. ถ้าศาลเห็นว่าคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการขัดต่อกฎหมายประการหนึ่งประการใด ศาลมีอำนาจทำคำสั่งปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาทำตามคำชี้ขาดนั้น แต่ถ้าคำชี้ขาดนั้นอาจแก้ไขให้ถูกต้องได้ ศาลอาจให้อนุญาโตตุลาการหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องแก้ไขเสียก่อนภายในเวลาอันสมควรที่ศาลจะกำหนด

ในกรณีที่ศาลปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการก็ดีหรือในกรณีที่ศาลพิพากษาตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการก็ดี ไม่ว่าเป็นกรณีอนุญาโตตุลาการที่ศาลรับรู้ หรือไม่ได้รับรู้ด้วยก็ตาม โดยปกติคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลนั้นเป็นเด็ดขาดถึงที่สุด ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะอุทธรณ์ต่อไปไม่ได้ เว้นแต่ในเหตุดังต่อไปนี้

1. เมื่อมีข้ออ้างแสดงว่าอนุญาโตตุลาการหรือประธานแล้วแต่กรณีมิได้กระทำการโดยสุจริต หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้กลฉ้อฉล

2. เมื่อคำสั่งหรือคำพิพากษานั้น ผ่าฝืนต่อบทกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน

3. เมื่อคำพิพากษานั้นไม่ตรงกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ คือในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ แต่คำพิพากษาของศาลไม่ตรงกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

ส่วนค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการ ถ้าหากว่าในข้อตกลงตั้งอนุญาโตตุลาการมิได้กำหนดไว้ อนุญาโตตุลาการอาจจะเสนอต่อศาลโดยทำเป็นคำร้องศาลมีอำนาจมีคำสั่งให้คู่ความชำระค่าธรรมเนียมให้แก่อนุญาโตตุลาการตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรกำหนด แต่ถ้าไม่มีกำหนดไว้ในข้อตกลงก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลงนั้น

ความแตกต่างระหว่างอนุญาโตตุลาการในศาลกับอนุญาโตตุลาการนอกศาล

1. การแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ และวิธีพิจารณาของอนุญาโตตุลาการ ตลอดจนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในศาล ย่อมต้องเป็นไปตามบทบัญญัติ ป.วิ.แพ่ง

มาตรา 210 ถึง มาตรา 222 ส่วนอนุญาตโตตุลาการนอกศาลนั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติอนุญาตโตตุลาการ พ.ศ. 2530 มาตรา 5 และมาตรา 6

2. สำหรับอนุญาตโตตุลาการนั้นจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล และเมื่อศาลให้อนุญาตแล้ว อนุญาตโตตุลาการในศาลจะขอให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาบางประการให้ เป็นต้นว่าให้ศาลออกหมายเรียกพยานหรือให้พยานสาบานตนหรือให้ส่งเอกสารศาลก็อาจจัดการตามที่อนุญาตโตตุลาการในศาลขอได้ โดยเรียกค่าธรรมเนียมศาลตามอัตราที่กำหนดไว้สำหรับกระบวนการพิจารณานั้นส่วนอนุญาตโตตุลาการนอกศาล พ.ร.บ. อนุญาตโตตุลาการ พ.ศ. 2530 มาตรา 18 บัญญัติว่า “ในกรณีที่จำเป็นต้องอาศัยอำนาจศาลในการออกหมายเรียกพยาน ให้พยานสาบานตน ให้ส่งเอกสารหรือวัตถุใด ใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีในระหว่างการพิจารณา หรือให้ชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายใดอนุญาตโตตุลาการคนใดคนหนึ่งอาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นนั้น ถ้าศาลเห็นว่ากระบวนการพิจารณานั้นหากเป็นการพิจารณาของศาลแล้วศาลทำได้ ก็ให้ศาลจัดการให้ตามคำร้องนั้น ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการนั้น ๆ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

3. เมื่ออนุญาตโตตุลาการในศาลพิจารณาคดีเสร็จ และทำคำชี้ขาดของตนยื่นศาล ถ้าศาลเห็นว่าคำชี้ขาดของอนุญาตโตตุลาการในศาลถูกต้องตามกฎหมายศาลจะต้องพิพากษาไปตามคำชี้ขาดของอนุญาตโตตุลาการนั้น และในกรณีที่คู่ความไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาตามคำชี้ขาดของอนุญาตโตตุลาการในศาลก็อาจถูกบังคับคดีในฐานะเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทันที ส่วนกรณีเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตโตตุลาการนอกชี้ขาดเมื่อมีคำชี้ขาดแล้ว อนุญาตโตตุลาการหรือผู้ชี้ขาดจะต้องจัดส่งสำเนาคำชี้ขาดนั้นถึงคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกคน (พ.ร.บ. อนุญาตโตตุลาการ มาตรา 21 วรรคสี่) ในกรณีที่กรณีฝ่ายใดไม่ยอมปฏิบัติตามคำชี้ขาดห้ามมิให้บังคับตามคำชี้ขาดนั้น เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะไต่ยื่นคำร้องขอต่อศาลที่มีเขตอำนาจและศาลได้มีคำพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น คำร้องขอนี้ให้ยื่นคำร้องขอต่อศาลที่มีเขตอำนาจและศาลได้มีคำพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น คำร้องขอนี้ให้ยื่นภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่จัดส่งสำเนาคำชี้ขาดถึงคู่กรณีตามมาตรา 21 วรรคสี่แล้ว (พ.ร.บ. อนุญาตโตตุลาการ พ.ศ. 2530 มาตรา 23 วรรคหนึ่ง)

5. เรื่องใดบ้างที่จะมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดได้

เรื่องนี้ตามหลักกฎหมายอังกฤษซึ่งเป็นที่มาสำคัญของหลักกฎหมายเรื่องอนุญาโตตุลาการใน ป.วิ.แพ่ง ถือหลักว่า เรื่องใดก็ตามที่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ ก็ย่อมมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดได้แต่ท่านศาสตราจารย์ ธาณิชกรชัยวิเชียร เห็นว่าสำหรับกฎหมายไทย น่าจะถือ ป.วิ.แพ่งมาตรา 55 เป็นหลักวินิจฉัยในเรื่องนี้ กล่าวคือ กรณีใดก็ตามที่มีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง ก็ย่อมมอบอำนาจให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดได้ อย่างไรก็ตามที่ท่านผู้รู้ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า จะมอบข้อพิพาทอันเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายให้อนุญาตตุลาการที่ชี้ขาดไม่ได้แต่ผู้เขียนเองเห็นว่าไม่มีบทบัญญัติอันใดห้ามมิให้มอบปัญหาข้อกฎหมายให้อนุญาตตุลาการ ชี้ขาด จริงอยู่ปัญหาข้อกฎหมายจะถือว่าเป็นข้อยุติในทางใดทางหนึ่งก็ต่อเมื่อศาลได้วินิจฉัยชี้ขาดแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องใดก็ตามอันเป็นเรื่องความผิดทางอาญาก็ดี เรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยก็ดี ย่อมจะมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดไม่ได้ หากแต่เป็นของศาลยุติธรรมโดยเฉพาะ อาทิเช่น หนี้อันเกิดจากการพนันหรือหนี้อันเกิดแต่สัญญาเป็นโมฆะ

ปัญหาน่าคิด คู่กรณีจะตกลงกันว่าข้อพิพาทที่มีอยู่แล้ว หรือที่จะมีขึ้นในภายหลัง มิให้นำมาฟ้องร้องในศาลยุติธรรมเป็นอันขาด หากแต่ให้มอบข้อพิพาทนั้นให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดแทนจะได้หรือไม่

ท่านศาสตราจารย์ธาณิชกรชัยวิเชียร เห็นว่าข้อตกลงกันเช่นนั้นน่าจะกระทำไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าคู่กรณีตกลงกันว่าในกรณีที่มีข้อพิพาทให้เสนอข้อพิพาทแก่อนุญาตตุลาการ โดยมีได้ระบุเรื่องยกเว้นอำนาจศาลโดยทางใดทางหนึ่ง ข้อตกลงเช่นว่านี้ใช้บังคับได้ ศาลอังกฤษเคยตัดสินไว้ในคดีสำคัญเรื่องหนึ่งคือ scott 2 avery (1856) ในคดีนั้นศาลอังกฤษตัดสินว่าเมื่อมีข้อตกลงดังกล่าวคู่กรณีจะนำคดีมาฟ้องร้องยังศาลทันทีไม่ได้ ต้องให้อนุญาตตุลาการชี้ขาดเสียก่อนแล้วจึงนำคดีมาขึ้นศาลได้ คดีส่วนใหญ่ในศาลอังกฤษที่มีข้อตกลงทำนองนี้ได้เป็นสัญญาที่เกี่ยวกับกรรมกรรมประกันภัย อนึ่ง มีคดีของอังกฤษอีกคดีหนึ่งยังตัดสินเกี่ยวเนื่องกับคดี scott avery คือ atlantie shipping and drevfus (1922) ถ้าไม่มีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการให้ชี้ขาดภายในกำหนดที่ระบุไว้ในสัญญาก็ถือว่าสิทธิเรียกร้องตามข้อพิพาทนั้นสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม สำหรับปัญหานี้มี

พ.ร.บ.ว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ ค.ศ. 1950 บัญญัติสำหรับกรณีนี้ไว้ว่า แม้ว่าจะระยะเวลาที่
ระบุไว้ในสัญญาให้แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการสิ้นสุดลงแล้ว ถ้าหากศาลไม่ขยายระยะเวลาให้
อีกจะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความ ศาลก็อาจขยายระยะเวลาดังกล่าวให้อีกได้

ในเรื่องวิธีพิจารณาคดีโดยอนุญาโตตุลาการนี้ ผู้เขียนได้รับถ่ายทอดมาจากท่าน
ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ฉะนั้นหากมีประโยชน์อยู่บ้างก็ขอมอบให้ท่าน
ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร และส่วนใดที่บกพร่องหรือผิดพลาดผู้เขียนขออภัย
ไว้เพียงผู้เดียว